

BOSNA I HERCEGOVINA Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje		БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА Агенција за предшколско, основно средње образовање
---	---	---

IZVJEŠĆE O PROVEDBI OKVIRNOG ZAKONA O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U BIH

**Obvezni predškolski odgoj i obrazovanje
u godini pred polazak u školu
Analiza stanja i preporuke**

Sarajevo, 2011.

Nakladnik:

Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Za nakladnika:

Maja Stojkić, ravnateljica Agencije

Alisa Ibraković, zamjenica ravnateljice – rukovoditeljica Područne jedinice Sarajevo

Voditeljica Projekta:

Hašima Ćurak, stručna savjetnica za predškolski odgoj i obrazovanje Agencije

Ekspertni tim:

1. mr. sc. Radmila Rangelov Jusović, glavna ekspertica
2. doc. dr. Zora Marendić
3. Naira Jusufović, profesorica predškolskog odgoja i obrazovanja

Lektura:

Munira Šauli,

Adriana Zorić

Završna priprema za tisak:

NETLAB, Sarajevo

Naklada:

150 primjeraka

Tisak:

Studio Jordan, Sarajevo

Napomena:

Izrazi koji su napisani samo u jednom gramatičkom rodu odnose se podjednako na ženski i muški rod.

Predgovor uz Izvješće o provedbi Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH

Ovo izvješće je rezultat rada i istraživanja o provedbi Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH.

Izvješće ima za cilj ukratko predstaviti rezultate istraživanja, analizu i preporuke za unapređenje stanja. S tim je izvršen funkcionalni pregled stanja s detaljnim i kvalitetnim rezultatima koji će utjecati na daljnji pravac i izradu prioriteta u procesu unapređenja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH.

Osim što nudi sliku stanja u predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH danas, Izvješće također ukazuje na osnovne poteškoće i prepreke za dosljednu provedbu Zakona koje su determinirane kao čimbenici koji ometaju. Opće i određene preporuke za uklanjanje ili ublažavanje ovih prepreka trebaju poslužiti obrazovnim vlastima i vlastima na lokalnoj razini, ustanovama i organizacijama, kako bi unaprijedile stanje u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja.

S obzirom da je kvalitativno i kvantitativno istraživano u 40 općina, s velikim brojem istraživača i s reprezentativnim brojem ispitanih (predstavnik obrazovnih vlasti, predstavnik lokalne zajednice, roditelja i odgajatelja djece predškolskog uzrasta), rezultati istraživanja mogu predstavljati okvirnu sliku stanja u predškolskom odgoju i obrazovanju za teritorij cijele Bosne i Hercegovine.

Iskrenu zahvalnost dugujemo našim ekspertima i suradnicima na Projektu koji su kao istraživači uradili obiman i značajan posao, roditeljima i odgajateljima predškolske djece koji su nam pružili dragocjene informacije, kao i predstavnicima ministarstava obrazovanja i općina koje su bile obuhvaćene istraživanjem.

Napomena:

Mišljenja i stavovi ispitanih izneseni u ovom Izvješću ne odražavaju zvanični stav Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje.

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	3
1. UVODNI DIO	7
2. ANALIZA STANJA U PODRUČJU PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU.....	10
2.1. Cilj i zadatci analize	11
2.2. Metodologija	12
2.3. Uzorak i ciljne skupine.....	13
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA.....	14
3.1. Usklađenost županijskih zakona i zakona s područja Republike Srpske i Brčko distrikta s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BIH	15
3.2. Glavne prepreke u provedbi Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju na području općina.....	19
3.3. Stavovi roditelja glede značenja i potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu	20
3.4. Stavovi odgajatelja glede važnosti predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu	22
4. OPĆI ZAKLJUČCI I PREPORUKE.....	24
5. PREGLED STANJA PO OPĆINAMA.....	28
5.1. REPUBLIKA SRPSKA¹:	
5.1.1. BANJA LUKA.....	29
5.1.2. BIJELJINA	31
5.1.3. BILEĆA	33
5.1.4. DERVENTA.....	34
5.1.5. DOBOJ.....	35
5.1.6. FOČA.....	37
5.1.7. GRADIŠKA	38
5.1.8. KOTOR VAROŠ	39
5.1.9. LAKTAŠI.....	41
5.1.10. LOPARE	42
5.1.11. NOVI GRAD	43
5.1.12. PRIJEDOR	45
5.1.13. RUDO	47
5.1.14. SOKOLAC.....	48
5.1.15. SRBAC	51
5.1.16. SREBRENICA.....	52
5.1.17. TREBINJE	54
5.1.18. UGLJEVIK.....	55
5.1.19. VIŠEGRAD.....	56

¹ Broj stanovnika po općinama predstavlja samo procjenu, a podatci su preuzeti sa zvaničnih stranica općina i dokumenata Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske

5.2. DISTRIKT BRČKO	
5.2.1. BRČKO.....	57
5.3. FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE²	
5.3.1. UNSKO- SANSKA ŽUPANIJA	58
5.3.1.1. BIHAĆ.....	59
5.3.1.2. SANSKI MOST.....	60
5.3.2. POSAVSKA ŽUPANIJA	61
5.3.2.1. ODŽAK.....	61
5.3.3. TUZLANSKA ŽUPANIJA.....	62
5.3.3.1. TUZLA.....	63
5.3.3.2. SREBRENİK	64
5.3.4. ZENIČKO- DOBOJSKA ŽUPANIJA	65
5.3.4.1. VISOKO.....	66
5.3.4.2. ZENICA	66
5.3.5. BOSANSKO- PODRINJSKA ŽUPANIJA	68
5.3.5.1. GORAŽDE	68
5.3.6. ŽUPANIJA SREDIŠNJA BOSNA	69
5.3.6.1. BUSOVAČA	70
5.3.6.2. KISELJAK	71
5.3.6.3. BUGOJNO.....	72
5.3.6.4. JAJCE	73
5.3.6.5. NOVI TRAVNIK	74
5.3.6.6. VITEZ	76
5.3.7. HERCEGOVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA	78
5.3.7.1. MOSTAR.....	78
5.3.7.2. STOLAC.....	80
5.3.8. ŽUPANIJA ZAPADNOHERCEGOVAČKA.....	81
5.3.8.1. ŠIROKI BRIJEG	81
5.3.9. ŽUPANIJA SARAJEVO	82
5.3.9.1. NOVI GRAD	82
5.3.9.2. NOVO SARAJEVO	83
5.3.10. HERCEGBOSANSKA ŽUPANIJA.....	85
5.3.10.1. LIVNO	85
6. ANEKSI.....	867

² Nazivi županija, kao i procjena broja stanovnika po općinama, preuzeti su iz Statističkog godišnjaka 2010. Federalnog zavoda za statistiku, kao i sa zvaničnih stranica općina. U odnosu na Ustav FBiH, u županijskim ustavima razlikuju se službeni nazivi nekih županija, i to: Posavska županija, Hercegovačko-neretvanska županija/kanton, Županija Zapadnohercegovačka i Hercegbosanska županija

SAŽETAK

Usvajanjem Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini i procesima usuglašavanja zakona na razini županija, entiteta i Distrikta Brčko, koji su uglavnom u završnoj fazi, stvoreni su formalni preduvjeti za uvođenje obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu.

Krajem 2010. i početkom 2011. godine, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje je, uz potporu UNICEF-a, realizirala istraživanje kako bi se utvrdilo trenutačno stanje u području provedbe članka 16. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, kojim se jamči predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, te identificirale ključne prepreke i utvrdili modusi za njihovo prevazilaženje i osiguranje uključenja što većeg broja djece. Istraživanje je realizirano u 40 od ukupno 142 općine u Bosni i Hercegovini, uključujući Distrikt Brčko. U istraživanju je sudjelovalo 35 moderatora i 610 ispitanih. Intervjui su obavljani s 51 predstavnikom ministarstava obrazovanja, pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo i općina, a u fokus skupine bilo je uključeno 279 roditelja i 280 odgajatelja.

Pored zasebnih problema s kojima se sučeljavaju općine, rezultati analiziranja ukazuju na slijed poteškoća i prepreka koje su zajedničke većini područja i mogu se svrstati u nekoliko kategorija. U prvu kategoriju, koja se odnosi na stvaranje preduvjeta za provedbu programa, spadaju pitanja vezana za još uvijek neusuglašeno zakonsko rukovođenje, nedostatak jasnih dugoročnih strategija za razvoj predškolstva, osobito na lokalnoj razini, nedostatak financijskih sredstava i prostornih kapaciteta kao i neprimjereni statistički i demografski podaci, osobito kada je riječ o djeci koja pripadaju ugroženim i marginaliziranim skupinama. Druga skupina problema vezana je za pitanje programa i ponuđenih modela obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, njihove kvalitete i učinkovitosti. Iako Zakon ne propisuje broj obveznih sati, niti model obveznog predškolskog programa, uglavnom prevladavaju programi u trajanju od oko 150 sati, što je i prema mišljenju ispitanika izuzetno malo. Modeli nisu bili predmet znatnog profesionalnog analiziranja, često nemaju jasnu teorijsku utemeljenost, niti pokazatelje kvalitete koja bi poslužila kao osnova za njihovo ocjenjivanje. Programi su uglavnom preuzeti iz vrtića, cjelodnevnih programa bez prilagodbe vremenskom programu i potrebama djece i obitelji u lokalnim zajednicama. Treća kategorija poteškoća odnosi se na položaj i tretman obitelji, koje često nisu viđene kao partneri u ovom procesu. Sami programi ne predviđaju aktivnije uključivanje i potporu obiteljima, koja je nužna, osobito kada je riječ o ugroženim i marginaliziranim skupinama. Roditelji nisu dovoljno informirani o programu, te nemaju dovoljno znanja i razumijevanja o značenju ranog razvoja, stoga nisu rijetke pogrešne interpretacije ili negativan stav prema „preranom“ uključenju djece u sustav odgoja i obrazovanja. Četvrta skupina poteškoća odnosi se na neusuglašeno djelovanje različitih ustanova u zajednici i nedostatak potpore kada je riječ o djeci predškolskog uzrasta. Potpora djeci, odnosno obitelji koje nisu u mogućnosti snositi troškove boravka djece u predškolskim ustanovama su male ili ih nema, pa je od ukupnog broja djece u vrtićima, svega 2% djece neuposlenih roditelja. Isto tako, škole, u čijim prostorima se realiziraju predškolski programi, nisu dovoljno uključene niti pružaju potporu programima, iako se radi o njihovim budućim učenicima.

U zemlji koja ima najmanji broj djece s predškolskim odgojem i obrazovanjem, visoku stopu siromaštva i neuposlenosti, uvođenje ovakvog programa mora postati prioritet a ulaganje u predškolstvo mora biti sustavno i mora se smatrati jednim od najznačajnijih dugoročnih ulaganja i jedan od načina borbe protiv siromaštva i društvene isključenosti u Bosni i Hercegovini. Iznimno je važno i ulaganje u kvalitetu, jer jedino kvalitetan odgoj i obrazovanje poručuju održive učinke i rezultate. Vrtići, škole, zajednica i roditelji moraju postati partneri u ovom procesu, pronalaziti razne modele i rješenja koja će osigurati zadovoljstvo potreba svakog djeteta i dati mu jednake prilike za rast i razvoj punih potencijala.

1. UVODNI DIO

Učenje počinje rođenjem.³ Briga o ranom razvoju svakog djeteta i kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje imaju presudnu ulogu kako u razvoju pojedinca tako i u razvoju društva u cjelosti, što potvrđuju brojna znanstvena istraživanja. Stvaranje društva osnovanog na principima jednakosti, društvene pravde i borbe protiv bilo kakvog oblika diskriminiranja, počinje još u ranim godinama odrastanja i oblikovanja osobnosti, u vremenu u kojem su sve mogućnosti za razvoj otvorene ili zauvijek izgubljene.

Europska Unija (EU) je prepoznala značaj ranog razvoja, koje je u središtu slijeda dokumenata i strategija. Tijekom Summita u Barceloni, 2002. godine, Vijeće Europe je odlučio da do 2010. godine sve zemlje članice moraju osigurati da najmanje 90% djece od treće godine do polaska u školu budu obuhvaćeni predškolskim odgojem i obrazovanjem, kao i 33% djece mlađe od tri godine. Središte pozornosti je na brizi i uključenju djece iz ugroženih skupina, za koje predškolsko predstavlja ključni čimbenik za uspjeh u nastavku školovanja, kao i na osobitu potporu i pomoć obiteljima ove djece.⁴

Predškolski odgoj i obrazovanje u Bosni i Hercegovini je već dugi slijed godina na društvenim marginama. Broj djece koja sudjeluju u nekim od oblika formalnog predškolskog odgoja i obrazovanja kreće se od 6-12% (u gradskim sredinama), dok je stanje u ruralnim područjima neuporedivo lošije zbog skoro potpunog odsustva institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja. Broj djece iz ugroženih i marginaliziranih skupina (djeca iz povratničkih obitelji, djeca kojoj je potrebna društvena skrb, djeca iz ruralnih sredina, djeca s posebnim potrebama, romska djeca) koja dobijaju potporu u ranom razdoblju je zanemarljiv, a predškolsko je u najvećoj mjeri usredotočeno na obitelji uposlenih roditelja. Izostaje i potpora obiteljima, koje su uglavnom prepuštene same sebi u moru problema koji ih okružuju, a resursi u zajednici rijetko su namijenjeni djeci predškolskog uzrasta.

Tabela 1. Dostupni statistički pokazatelji za predškolski odgoj i obrazovanje 2009./2010.⁵

2009.	Broj ustanova	Broj djece	Broj uposlenih
Federacija BiH	129	9839	1395
Republika Srpska	69	6432	918
Ukupno	198	16 271	2313

Razlozi za ovakvu situaciju su brojni: loše ekonomske prilike na makro i mikro planu, velika stopa neuposlenosti, visoka cijena koju roditelji plaćaju za boravak djece u vrtiću, nepostojanje pogodnih prostornih kapaciteta u kojima bi se organizirao rad s djecom predškolskog uzrasta, neinformiranost roditelja o značaju ranog odgoja i obrazovanja za cjelokupni razvoj pojedinca, nepostojanje potpomaganja za djecu iz marginalizovanih skupina i dr.

U raznim zvaničnim dokumentima u BiH, kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje prepoznat je kao „integralni dio cjelokupnog sustava odgoja i obrazovanja“, čiji je cilj „osigurati optimalne i jednake uvjete kako bi se svako dijete, od rođenja do polaska u školu, razvijalo i ostvarivalo svoje pune potencijale i kompetencije kroz različite vidove kvalitetnog i profesionalno autonomnog institucionalnog i izvan institucionalnog predškolskog odgoja i obrazovanja“..⁶. Parlamentarna

³ World Declaration on Education For All

⁴ OPINION of the European Economic and Social Committee on Early childhood care and education“ January 2010.

⁵ Federalni zavod za statistiku, Statistički bilten 141 i Statistički godišnjak Republike Srpske 2010.

⁶ Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, Članak 9; Službeno glasilo BiH br. 88/07

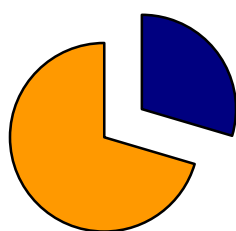
skupština Bosne i Hercegovine usvojila je, u listopadu 2007. godine, Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju⁷ kojim se garantira da „svako dijete ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti sudjelovanja u odgovarajućem odgoju i obrazovanju bez diskriminiranja na bilo kojoj osnovi“ (Član 6). Članak 16. ovog Zakona koji se odnosi na vrijeme obveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje navodi kako je „u godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obvezno za svu djecu predškolskog uzrasta“.

Iako su entitetski i županijski zakoni uglavnom usuglašeni s Okvirnim zakonom ili su u fazi usvajanja, provedba navedenog članka ovog Zakona u najvećoj mjeri još nije počela. Brojni su razlozi i najčešće se odnose na nedostatak financijskih sredstava, prostora, probleme u organiziranju prijevoza djece u ruralnim područjima i sl. Nažalost, ulaganje u rani razvoj još uvijek se smatra kao trošak i dodatno opterećenje malim budžetima, a zanemaruje se činjenica kako se prvenstveno radi o pravu svakog djeteta ali i, ekonomski gledano, o najisplativijem ulaganju, koje se dugoročno višestruko vraća.⁸

Uvođenjem obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak školu nastoji se premostiti sve veća društvena prepreka i osigurati barem približno jednake prilike za uspjeh svakog djeteta. Postavlja se pitanje, percipira li se ovaj program kao način potpore djeci i obiteljima, osobito onim iz ugroženih skupina kakvih je u BiH sve više, ili će njegova provedba ostati u programima urbanih i bogatijih općina kao formalna priprema za školu.

2. ANALIZA STANJA U PODRUČJU PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU

U organizaciji Agencije za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, a uz potporu UNICEF-a, krajem 2010. godine i početkom 2011. godine realizirano je istraživanje stanja u području predškolskog odgoja i obrazovanja u 40 općina od ukupno 141 općine i Distrikta Brčko (Tabela 1.) u Bosni i Hercegovini, s posebnim naglaskom na provedbu Članka 16. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju. Istraživanje je realizirano u sklopu Projekta „Procjena kapaciteta za primjenu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju i priprema planova za povećanje/proširenje uključivanja djece predškolskim odgojem i obrazovanjem“.

Općine
obuhvaćene
istraživanjem

Preostale
općine

Dijagram 1: Postotak općina obuhvaćenih istraživanjem u odnosu na ukupan broj općina u BiH

⁷ Sl. glasilo BiH", br. 88 od 20. Studenog 2007.

⁸ Posebno su poznata istraživanja dobitnika Nobelove nagrade, ekonomiste Jamesa Heckmana koji je pokazao da je najveći povrat, kada je u pitanju razvoj ljudskih kapitala, ulaganje u predškolsko i rani razvoj.

Tabela 2. Općine u kojima je provedena analiza provedbe Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju

OPĆINA	FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE	REPUBLIKA SRPSKA	BRČKO DISTRIKT
		Bihać	Banja Luka
	Bugojno	Bijeljina	
	Busovača	Bileća	
	Goražde	Derventa	
	Jajce	Doboj	
	Kiseljak	Foča	
	Livno	Gradiška	
	Mostar	Kotor Varoš	
	Novo Sarajevo	Laktaši	
	Novi Travnik	Lopare	
	Odžak	Novi Grad	
	Sanski Most	Prijedor	
	Sarajevo – Novi Grad	Rudo	
	Srebrenik	Sokolac	
	Stolac	Srbac	
	Široki Brijeg	Srebrenica	
	Tuzla	Trebinje	
	Visoko	Ugljevik	
	Vitez	Višegrad	
	Zenica		

2.1. CILJ I ZADATCI ANALIZE

Opći cilj: Utvrditi trenutačno stanje, postojeće strategije i kapacitete kao i prepreke za provedbu Članka 16. Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u 40 općina u Bosni i Hercegovini. Identificirati mogućnosti i dati preporuke za unapređenje i povećanje uključenja djece.

Zadaci:

- Prikupiti informacije o aktualnom stanju u zakonskoj regulativi i usuglašenosti entiteskih i županijskih zakona, kao i Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko Distriktu s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH, u podjeli koja se tiče obveznog obuhvata djece godinu dana pred polazak u školu
- Analizirati trenutačno stanje u 40 općina kada je u pitanju uključenje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu
- Utvrditi postojeće strategije i dinamiku kojom se planira povećanje uključenja djece u obvezni predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu
- Identificirati glavne prepreke koje ometaju provedbu Okvirnog zakona u 40 općina u Bosni i Hercegovini obuhvaćenih ovim analiziranjem, kao i prijedloge njihovog prevazilaženja
- Ispitati stavove i mišljenja roditelja o značaju predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i o potrebi uvođenja obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u godini pred polazak u školu. Ispitati dosadašnja iskustva u postojećim programima
- Utvrditi potrebe roditelja za dodatnim informiranjem, educiranjem i drugim vrstama pomoći i potpore

- Ispitati stavove i potrebe odgajatelja kada je u pitanju uvođenje obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu
- Utvrditi položaj obitelji i djece iz ugroženih skupina i načina na koji lokalna zajednica i ministarstva planiraju osigurati ostvarenje prava ove djece na kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje
- Identificirati modele, programe i načine provedbe obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja koje se realizira u određenim općinama, u vladinim ili nevladinim organizacijama i ustanovama.

2.2. METODOLOGIJA

Procjenjivanje kapaciteta za primjenu *Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* realizirano je u 40 općina na području Bosne i Hercegovine.

U prikupljanju podataka sudjelovali su predstavnici pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo, ministarstava, škola, vrtića i visokoškolskih ustanova iz cijele Bosne i Hercegovine (popis u prilogu). Nakon izrade instrumentarija, tijekom studenog 2010. godine, realizirana je dvodnevna obuka za moderatore, na kojoj su sudjelovatelji upoznati s načinom prikupljanja podataka, organiziranjem fokus skupina, vođenjem intervjua, načinom uporabe instrumenata i vođenja bilješki, načinom izvještavanja kao i etičkim principima istraživanja. Ova obuka je prilika za testiranje instrumentarija i provedbu završnih izmjena u skladnosti s prijedlozima predstavnika ministarstava, pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo, vrtića i sveučilišta iz raznih područja Bosne i Hercegovine.

Prikupljanje podataka realizirano je u razdoblju studeni 2010. godine - veljača 2011. godine.

Tijekom istraživanja prikupljeni su i obrađeni sljedeći podatci:

- količinski pokazatelji koji se odnose na kapacitete lokalnih zajednica za realiziranje predškolskog odgoja i obrazovanja (broj predškolskih ustanova, broj uposlenih...), postotak uključenja djece u predškolski odgoj i obrazovanje godinu dana pred polazak u školu i dr. Važno je napomenuti kako su količinski pokazatelji rabljeni kako bi se problemi i potrebe u pojedinačnim područjima bolje osvijetlili. Međutim, pojedinačni podatci su prikupljeni različitom metodologijom pa ih je teško uporediti (npr. broj djece u godini pred školu, obuhvaćene redovitim programima u vrtićima), neke od njih je bilo nemoguće pronaći (npr. broj/postotak djece iz ugroženih i marginalizovanih skupina), dok su neki podatci neprikladni za potpuno analiziranje (broj djece koja nakon rođenja ostanu živjeti u toj općini). U ovoj podjeli je znakovito i to kako predstavnici lokalnih zajednica u najvećoj mjeri nisu imali važne podatke koje bismo mogli uporabiti a ponekad su ponuđeni podatci bili netočni ili pogrešno interpretirani.
- Pored prikupljanja količinskih podataka, u ovom analiziranju ispitani su stavovi i mišljenja predstavnika ministarstava i lokalnih vlasti vezani za planirane strategije i načine povećanja uključenja djece obveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem, prepreke na koje nailaze i načine njihovog prevazilaženja. Obavljen je intervju s ukupno 38 uposlenika općina zaduženih za društvene djelatnosti (iz svake općine po jedan djelatnik, osim općine Višegrad), a na razini županije, odnosno entiteta, intervju je obavljen s ukupno 11 predstavnika ministarstava obrazovanja i pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo.

- Svoje stavove i dvojbe imalo je priliku iznijeti 279 roditelja, kao i 280 odgajatelja kroz fokus skupine koje su organizirane u svakoj općini. Među ispitanim roditeljima preko 70% (199) je onih čija djeca pohađaju vrtić, odnosno neki predškolski program, te 29% (80) roditelja čija djeca nisu obuhvaćena nikavim predškolskim programom.

Za prikupljanje podataka rabljeni su strukturirani intervjui (za predstavnike ministarstva i djelatnike u općini) i intervjui u fokus skupinama (za roditelje i odgajatelje/učitelje). U ovom analiziranju rabljena su četiri strukturirana upitnika, koji su svojim sadržajem prilagođeni osobitostima svake ciljne skupine.

Prikupljeni podaci pružaju sveobuhvatniji uviđaj u stanje u području predškolskog odgoja i obrazovanja, analiziraju uzroke ali i moguće načine rješavanja problema i prepreka koji onemogućuju veće uključanje djece, osobito one iz ugroženih i marginaliziranih skupina, predškolskim programima.

Ranija analiziranja i izvješća pružaju uglavnom opću sliku utemeljenu na zvaničnim dokumentima i dostupnim statističkim podacima, bez jasnog uviđaja o tome što se događa na lokalnoj razini i u praksi, kao i što o tome misle roditelji i odgajatelji, bez čijeg sudjelovanja će biti teško doći do osnovnih promjena u području brige za rast i razvoj djece predškolskog uzrasta.

Prikupljeni podaci omogućuju razumijevanje problema s kojima se sučeljavaju predstavnici ministarstava kao i lokalne zajednice u provedbi zakona koji su usuglašeni s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Pored toga, ovi podaci daju smjernice za pronalazak mogućih rješenja i strategija za povećanje uključanja djece predškolskim odgojem i obrazovanjem na raznim područjima i u cijeloj Bosni i Hercegovini.

2.3. UZORAK I CILJNE SKUPINE

Tabela 3. Broj ispitanih uključenih u analiziranje

Broj ispitanih	Federacija BiH	Republika Srpska	Brčko Distrikt	Ukupno
Predstavnici nadležnih ministarstva	11	1	1	13
Predstavnici općina	19	18	1	38
Roditelji	140	131	8	279
Odgajatelji/učitelji	145	128	7	280
Ukupno	281	278	17	610

■ **Predstavnici ministarstva za obrazovanje**

U istraživanje je uključeno ukupno 13 predstavnika županijskih ministarstava obrazovanja i znanosti u FBiH, odnosno predstavnika pedagoških zavoda/Zavoda za školstvo, predstavnik Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske i Odjela za obrazovanje Brčko Distrikta, kao nositelja obrazovne politike i strategija razvoja.

■ **Predstavnici općine**

Znatan broj općina u BiH je, prema zakonskim odredbama, osnivač predškolskih ustanova i predstavlja znatan resurs i nužan spoj kada je u pitanju osiguranje uvjeta za realiziranje obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, njegovo financiranje, osiguranje prostora i djelatnika, pratnja stanja, prikupljanje i analiziranje statističkih podataka o broju rođene djece, kao i o broju djece uključene u predškolski odgoj i obrazovanje, te o planovima koji se odnose na proširenje resursa za predškolski odgoj i obrazovanje (izdvajanje financijskih sredstava za predškolske ustanove, izgradnja novih objekata za predškolski odgoj i obrazovanje, upošljavanje novih djelatnika za potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja, suradnja s nevladinim organizacijama i sl.).

■ **Roditelji**

U ovom analiziranju sudjelovalo je 279 roditelja. Veći dio ispitanih iz ove ciljne skupine su roditelji čija djeca pohađaju neki program predškolskog odgoja i obrazovanja (199 roditelja), te manji broj roditelja čija djeca ne pohađaju programe predškolskog odgoja i obrazovanja (80 roditelja). Uloga i značaj roditelja u odgoju i obrazovanju djece je nemjerljiv, ali su oni rijetko uključeni u izradu analiziranja stanja u predškolstvu, niti se njihovo mišljenje uzima u obzir kada je u pitanju strategija razvoja.

■ **Odgajatelji**

U analiziranju je sudjelovalo 280 odgajatelja (svega nekoliko ispitanih u ovoj ciljnoj skupini su učitelji koji rade u osnovnim školama na programima koji pripremaju djecu za polazak u školu). Većina odgajatelja ima dugogodišnje iskustvo u radu s djecom predškolskog uzrasta, kao i iskustvo u radu s djecom u godini pred polazak u školu. Manji broj odgajatelja imao je priliku raditi na programima koji pripremaju djecu za polazak u školu.

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Kvalitativnom analizom podataka dobivenih iz intervjua i fokus skupina došli smo do slijeda pokazatelja i podataka koji nam daju bolji i opći uvid u trenutno stanje i pružaju osnovu za izvođenje zaključaka i preporuka koje proizlaze iz stavova i mišljenja predstavnika izvršne vlasti na županijskoj i entitetskoj razini i predstavnika lokalnih zajednica te roditelja i odgajatelja.

U sukladnosti s uzorkom i kategorijama ispitanika, rezultati analiziranja su organizirani u sljedeća poglavlja:

- **Usklađenost županijskih zakona i zakona s područja Republike Srpske i Distrikta Brčko s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH**
- **Glavne prepreke u provedbi Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju na području općina**
- **Stavovi roditelja** glede značenja i nužnosti predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu
- **Stavovi odgajatelja** o važnosti predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu

3.1. USKLAĐENOST ŽUPANIJSKIH ZAKONA I ZAKONA S PODRUČJA REPUBLIKE SRPSKE I BRČKO DISTRIKTA S OKVIRNIM ZAKONOM O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU U BIH

Stanje u zakonskoj odredbi koja se odnosi na predškolski odgoj i obrazovanje na području Federacije Bosne i Hercegovine je još uvijek različito, ali na svim područjima postoje nacrti koji su u tijeku ili su pripremljeni za tijek usvajanja. Suglasnost županijskih zakona s Okvirnim zakonom urađeno je na području Županije Sarajevo, Zeničko-dobojskojske županije, Tuzlanske županije, Bosansko-podrinjske županije, Unsko-sanske županije, Hercegbosanske županije i Posavske županije, dok su u Županiji Središnja Bosna, Županiji Zapadnohercegovačkoj i Hercegovačko-neretvanskoj županiji u tijeku usvajanja. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je na području Republike Srpske donesen 2008. godine, ali je uključivanje djece u godini pred polazak u školu još uvijek oblikovano kao mogućnost a ne obveza. Skupština Distrikta Brčko je tijekom lipnja 2010. godine usvojila Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, čime je on u potpunosti usklađen s Okvirnim zakonom.

Pregled zakona :

1. **Republika Srpska:** „Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Republici Srpskoj“, usvojen 26.11.2008.godine
 2. **Distrikt Brčko :** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko distriktu“ usvojen 28.02.2007. a Zakon o izmjenama i dopunama 16.06.2010.godine
- Federacija Bosne i Hercegovine:**
3. **Unsko-sanska županija:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju“ usvojen je 12., 14.05. i 18.05.2010. godine⁹
 4. **Posavska županija :** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Županiji Posavskoj“ donesen je 04.12.2008. godine
 5. **Tuzlanska županija:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju“ donesen 13.10.2009. godine
 6. **Zeničko – dobojska županija :** „ Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju“ donesen 23.06.2010. godine
 7. **Bosansko – podrinjska županija :** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko – podrinjskog kantona“ (“Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde” broj:15/09).
 8. **Županija Središnja Bosna:** u tijeku
 9. **Hercegovačko- neretvanska županija:** Na snazi je zakon iz 2000. godine (Službene novine HNK-a broj 5/2000 od 07. 08. 2000.g.)
 10. **Županija Zapadnohercegovačka:** u tijeku
 11. **Županija Sarajevo:** „ Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo“ usvojen je 24. 07. 2008. godine
 12. **Hercegbosanska županija:** „Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Hercegbosanskoj županiji“ donesen 13.10.2009.godine

⁹ “Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj 8/2010 od 10.6.2010.

	NAZIV ZAKONA I DATUM STUPANJA NA SNAGU	ČLANAK ZAKONA KOJIM SE REGULIRA VRIJEME OBVEZNOG UKLJUČENJA DJECE U PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE
REPUBLIKA SRPSKA	Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju u Republici Srpskoj , usvojen 26.11.2008.godine.	<p>U Članu 5. ovog Zakona stoji:</p> <p>(1) Predškolsko vaspitanje i obrazovanje u Republici može se organizovati za svako dijete u godini pred polazak u školu u trajanju od najmanje tri mjeseca, a ostvarivaće se prvenstveno u predškolskim ustanovama ili ustanovama koje primjenjuju programe predškolskog vaspitanja i obrazovanja gdje nije moguće osnivanje i funkcionisanje predškolskih ustanova.</p> <p>(2) Program predškolskog vaspitanja i obrazovanja u godini pred polazak u školu traje najmanje tri sata dnevno.</p> <p>(3) Djeca ostvaruju pravo na besplatan vaspitno-obrazovni program iz stava 2. ovog člana koji ne uključuje obaveznu ishranu, smještaj i zbrinjavanje za djecu za vrijeme rada roditelja.</p> <p>(4) Roditelj djeteta iz stava 1. ovog člana ima pravo na izbor usluga u predškolskom vaspitanju i obrazovanju koje uključuju cjelodnevni boravak djece u predškolskoj ustanovi, s obaveznom ishranom, brigom, zaštitom i programskom djelatnošću, uz participaciju sredstava za odabrane usluge od roditelja.</p> <p>(5) Radi ostvarivanja kontinuiteta boravka, vaspitanja i obrazovanja djeteta u predškolskoj ustanovi i vaspitnoj grupi, dijete ima pravo da bude u vaspitnoj grupi u predškolskoj ustanovi koju je ranije pohađalo.</p> <p>(6) Osnivač je dužan da u toku marta tekuće godine putem sredstava javnog informisanja obavijesti stanovništvo o upisu i uslovima upisa djece iz stava 1. ovog člana u predškolske ustanove.</p> <p>(7) Ministar prosvjete i kulture (u daljem tekstu: ministar) propisuje uslove za upis djece pred polazak u školu u predškolske ustanove.</p>
BRČKO DISTRIKT	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Brčko distriktu usvojen 28.02.2007. a Zakon o izmjenama i dopunama 16.06.2010.godine	<p>Član 2 (Zakon o izmjenama i dopunama)</p> <p>Član 25 mijenja se i glasi:</p> <p>„Član 25 (Vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje)</p> <p>(1) U godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obavezno je za svu djecu predškolskog uzrasta.</p> <p>(2) Predškolski odgoj i obrazovanje je planirana aktivnost koja traje najmanje 150 sati, a može se organizovati jednom ili nekoliko puta u sedmici u najdužem dnevnom trajanju od tri sata, u skladu sa potrebama i interesima porodice i djeteta.</p> <p>(3) Predškolski odgoj i obrazovanje iz stava 2 ovoga člana realizuje se u školi i predškolskoj ustanovi.</p> <p>(4) Predškolski odgoj i obrazovanje iz stava 2 ovoga članka financira Odjeljenje.</p> <p>(5) Predškolska ustanova je obavezna svakom djetetu koje je pohađalo predškolski odgoj i obrazovanje izdati potvrdu.</p>

FEDERACIJA BiH – ŽUPANIJE		
UNSKO –SANSKA ŽUPANIJA	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju usvojen je 12., 14.05. i 18.05.2010. godine	Član 16. (Vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje) (1) U godini pred polazak u osnovnu školu, program predškolskog odgoja i obrazovanja obavezan je za svu djecu predškolskog uzrasta. (2) Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja iz stava 1. ovog člana i način njegove realizacije donosi ministar/ministrica obrazovanja, nauke, kulture i sporta Unsko-sanskog kantona (u daljnjem tekstu: ministar/ministrica), uz stručno mišljenje Pedagoškog zavoda, a provode predškolske ustanove. (3) Uslovi i način financiranja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja utvrđuju se kriterijima koje donosi Vlada Unsko-sanskog kantona (u daljnjem tekstu: Vlada).
POSAVSKA ŽUPANIJA	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Županiji Posavskoj donesen je 04.12.2008. godine	Članak 14. (Obveze uključivanja djece) U godini prije polaska u osnovnu školu predškolski odgoj (program "predškole") obavezan je i besplatan za svu djecu predškolskog uzrasta, a provodit će ga nastavnici predškolskog odgoja, ili posebno educirani nastavnici razredne nastave ukoliko se isti realizira pri osnovnoj školi.
TUZLANSKA ŽUPANIJA	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju donesen je 13.10.2009. godine	Član 17. Ovog Zakona kaže: U godini pred polazak u školu, predškolski odgoj i obrazovanje je obavezan za svu djecu predškolskog uzrasta. Na osnovu Člana 37. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Tuzlanskog kantona donijelo je Obavezan program predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u školu (Službene novine Tuzlanskog kantona 13/10 od 08.11.2010.)
ZENIČKO-DOBOJSKA ŽUPANIJA	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju donesen 23.06.2010. godine	Član 13. (Vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje) (1) U godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje je obavezno za svu djecu predškolskog uzrasta. (2) Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja iz stava (1) ovog člana i način njegove realizacije donosi Ministarstvo, a osigurava ga i realizuje predškolska ustanova i ne može trajati manje od 150 sati. (3) Na zahtjev predškolske ustanove nadležni općinski organ dužan je dostaviti spisak djece
BOSANSKO –PODRINJSKA ŽUPANIJA	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Bosansko – podrinjskog kantona ("Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde" broj:15/09).	Član 16. ovog Zakona predviđa vrijeme obaveznog uključivanja djece u predškolsko obrazovanje: (1) U godini pred polazak u osnovnu školu, predškolski odgoj i obrazovanje obavezno je za svu djecu predškolskog uzrasta (2) Obvezni vid iz stava 1. ovog člana isključivo provode predškolske ustanove, u skladu sa članom 13. ovog Zakona, a programe priprema djece za osnovnu školu donosi Ministarstvo za obrazovanje uz stručno mišljenje Pedagoškog zavoda. (3) U okviru ovih programa sva djeca u godini pred polazak u osnovnu školu moraju provesti najmanje 150 do 170 sati. (4) O boravku djece u okviru ovih programa, predškolske ustanove dužne su izdati uvjerenja na obrascima koje će propisati Ministarstvo za obrazovanje. (5) Uslovi i način finansiranja ovog programa, sam program i vrijeme njegovog trajanja utvrdit će Ministar posebnim propisom.

ŽUPANIJA SREDIŠNJA BOSNA		U tijeku
HERCEGOVAČKO- NERETVANSKA ŽUPANIJA	Na snazi je zakon iz 2000. godine (Službene novine HNK-a broj 5/2000 od 07. 08. 2000.g.)	Tijekom 2008./09., pokrenut je proces i urađen prijedlog novog zakona, koji je usuglašen s Okvirnim zakonom, ali je on još uvijek u tijeku, odnosno do danas Skupćina/Skupština HNŽ/HNK nije usvojila ovaj prijedlog.
ZAPADNO- HERCEGOVAČKA ŽUPANIJA		U tijeku
ŽUPANIJA SARAJEVO	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo usvojen je 24. 07. 2008. godine	Član 17. (Obavezno uključivanje djece u predškolsko obrazovanje) (1) U godini pred polazak u osnovnu školu, odgoj i obrazovanje u predškolskim ustanovama obavezno je za svu djecu predškolskog uzrasta. (2) Program obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja iz stava 1. ovog člana i način njegove realizacije donosi ministar obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo (u daljnjem tekstu: ministar). (3) Uslovi i načini finansiranja obaveznog predškolskog odgoja i obrazovanja se utvrđuju kriterijima koje donosi Vlada. (4) U okviru obaveznog boravka djeteta u predškolskoj ustanovi bit će obezbijeđen jedan obrok.
HERCEG- BOSANSKA ŽUPANIJA	Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Hercegbosanskoj županiji donesen je 13.10.2009.godine	Članak 9. U godini prije polaska u osnovnu školu predškolski odgoj (program „predškole“) obavezan je za svu djecu predškolskog uzrasta, a provodit će ga nastavnici predškolskog odgoja, ili posebno educirani nastavnici razredne nastave ukoliko se isti realizira pri osnovnoj školi.

3.2. GLAVNE PREPREKE U PROVEDBI OKVIRNOG ZAKONA O PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU NA PODRUČJU OPĆINA

Nedovoljna priprema te nepostojanje jasnih strategija za provedbu zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, osobito na lokalnoj razini.

Iako je većina zakona usuglašena s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, jasna i cjelovita strategija za njegovu provedbu još uvijek ne postoji. Osobito su velike nedoumice i nerazumijevanja na lokalnoj razini, gdje se otvara pitanje nadležnosti vezanih za organiziranje provedbe predškolskih programa i obveza te njihovo financiranje, koje uglavnom prevazilazi općinske budžete i mogućnosti.

Predstavnici pojedinih općina, osnivača predškolskih ustanova, napominju da je neprihvatljivo to što je Zakon donesen bez konzultiranja s općinama.

Na općinskoj razini je posebno uočljiv nedostatak strategije kada je u pitanju uključenje djece iz ugroženih i marginaliziranih skupina, koja bi trebala biti prioritet i kojima je ovakva potpora najnužnija.

Nedostatak financijskih sredstava identificiran je kao problem u gotovo svim područjima i navodi se kao jedan od najvažnijih razloga za odgađanje usvajanja novih zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, usuglašeni s Okvirnim zakonom. Provedba Okvirnog zakona zahtijeva znatna sredstva koja ranije nisu bila predviđena budžetom. Istovremeno, mnogo je siromašnih općina koje trebaju dodatnu pomoć ministarstava ili vlada, osobito imajući u vidu porast neuposlenosti i sve veći broj obitelji s malom djecom koje žive na granici ili ispod granice siromaštva i nisu u stanju sudjelovati u financiranju boravka djece u predškolskim ustanovama.

Rješenja, prema prijedlozima ispitanih, treba prvenstveno tražiti u udruživanju napora i sredstava više raznih ministarstava, te vlada i općina, boljoj uporabi postojećih resursa, davanju prioriteta ugroženim obiteljima, analiziranjem učinkovitosti i djelotvornosti raznih modela predškolskog odgoja i obrazovanja i dr. Bilo je i prijedloga o sufinanciranju privatnih vrtića, kako bi se ubrzalo stvaranje uvjeta za veće uključenje djece.

Često isticano kao prepreka za provedbu Okvirnog zakona je **nedostatak prostornih kapaciteta** u kojima bi se realizirao predškolski odgoj i obrazovanje. Ovaj problem postoji i u gradovima i većim sredinama jer je broj predškolskih ustanova veoma mali a školski prostori zahtijevaju dodatno rekonstruiranje i opremanje. Međutim, ruralna područja su osobito pogođena zbog **razuđenosti općina** i nedostatka sredstava za mogući prijevoz djece. Na raznim područjima postoje već iskušani modeli „putujućih vrtića“, organiziranja programa u prostorijama mjesnih zajednica, područnih škola i drugim raspoloživim prostorima. Naglašava se potreba za prikladnim opremanjem ovih prostora, što ne mora nužno tražiti značajna ulaganja, već stvaranje stimulirajućeg i djeci prilagođenog okružja.

„Predškoolstvo je „dugoročno ulaganje“. Bogate zemlje su svjesne toga pa **zato** ulažu u predškolski odgoj, a ne zbog toga što imaju viška para.“

„Nisu u pitanju sredstva već opća nezainteresiranost za predškoolstvo i nedostatak volje.“

Roditelji

„Ne treba čekati da djeca dođu, „treba otići djeci“

Odgajateljica

Nedostatak educiranog osoblja (prvenstveno profesora predškolskog odgoja i obrazovanja) predstavlja stvarnu poteškoću u Tuzlanskoj županiji, Distriktu Brčko kao i nekim dijelovima Republike Srpske (Laktaši, Prijedor). Odgajatelji smatraju kako su dovoljno kvalificirani za realiziranje programa u godini pred polazak u školu, ali i kako je dodatno educiranje poželjno.

Nedovoljna informiranost i uključenost roditelja. U svim općinama koje sudjeluju u istraživanju, roditelji su bili nedovoljno informirani i uključeni u procese vezane za obvezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Roditeljima su potrebne blagovremene i cjelovite informacije o tome kako će i gdje ovi programi biti organizirani, s kojim ciljem, što se od njih i djece očekuje i zašto, tko će raditi s djecom, kakve će i biti aktivnosti sadržaji, te tko će snositi troškove i sl.

Roditelji koji su imali negativna iskustva s devetogodišnjim obrazovanjem pokazuju više bojazni i nepovjerljivosti i prema obveznom predškolskom programu. Uvjereni da riječ „obvezno“ podrazumijeva kako se radi o školarizaciji, smatraju da su „djeca još mala“ i da „im se oduzima godina djetinjstva“, te da „prerano dobijaju dodatne obveze“. Zbog nedostatka obuke i prikladnih informacija, pojedini roditelji ocjenjuju ove programe „preuranjenim“, smatrajući kako je dovoljno to što „djeca imaju djecu u svom susjedstvu s kojom se mogu igrati“. Kako Okvirni zakon još uvijek nije primijenjen na svim područjima, u pojedinim programima tražilo se financijsko sudjelovanje roditelja, pa je i to izazvalo dodatno nezadovoljstvo. Roditelji, također smatraju kako ovakav program obiteljima stvara dodatne obveze koje će zahtijevati i financijska ulaganja, brigu o prijevozu djece i sl.

„Nama roditeljima je nužna pomoć jer više ne znamo što i kako da radimo s djecom, da ih učimo pisati i brojati ili ne – različita su mišljenja.“

3.3. STAVOVI RODITELJA GLEDE ZNAČENJA I POTREBE PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU

Roditelji su bili jednoglasni u mišljenju kako **svako dijete treba imati jednako pravo na kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje**. Nažalost, kako ističu, zbog cjelokupnih društveno-ekonomskih prilika koje vladaju u našem društvu, samo mali broj djece „ima povlastica“ za organiziran predškolski odgoj i obrazovanje. Općenito, roditelji su sumnjičavi kada je u pitanju spremnost i mogućnost općina i ministarstava da izdvoje nužna sredstva kako bi se obvezni predškolski odgoj i obrazovanje realizirao u cjelosti, a osobito kada su u pitanju djeca koja dolaze iz udaljenijih, ruralnih područja, kojih je u Bosni i Hercegovini oko 40%.

Među roditeljima vlada mišljenje kako je **provedba Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju nužna** jer su djeca koja su boravila u vrtiću, „uvijek postizala bolje školske rezultate“. Također ističu kako je očigledan veći stupanj socijaliziranja kod djece koja borave u vrtiću ili nekom pripremnom programu. Usvajanje radnih navika, te interesiranje za slova, brojeve i svijet koji nas okružuje, osjetno su prisutnija kod djece uključene u cjelodnevni predškolski program. Svoje stavove roditelji su izjašnjavali prema svome iskustvu sa starijom djecom ili na osnovu pozitivnog iskustva drugih roditelja čija su djeca pohađala predškolski odgoj i obrazovanje.

Roditelji su nepovjerljivi oko toga kako oni mogu znatno utjecati i učiniti bilo što, što bi doprinjelo stvaranju preduvjeta za organiziranje predškolskog odgoja i obrazovanja, jer „ne znaju kako“ i smatraju da „nemaju mehanizme kojima bi kao građani mogli utjecati na općinske ili društvene planove“, niti kako je njihovo mišljenje „traženo ili važeće“. Drugi pak kritiziraju stavove da je „najlakše ne uraditi ništa“ te kako bi kao građani mogli i trebali utjecati na lokalne vlasti, raditi na podizanju svijesti o značenju predškolstva u zajednici, podržati razne aktivnosti za djecu i sl.

Svi ispitani roditelji smatraju kako bi **predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu trebao biti besplatan**, jer se samo na taj način može očekivati veći stupanj obuhvaćenosti djece ovim programom. Najveći postotak roditelja nema dovoljno financijskih sredstava kako bi platili cjelodnevni boravak djece u vrtiću. Ovo potkrepljuje i podatak kako u vrtićima na području Federacije, a pretpostavimo da je slična situacija i na drugim područjima, boravi preko 98% djece čiji su jedan ili oba roditelja uposlana, odnosno manje od 2% djece neuposlenih roditelja¹⁰. S druge strane, u pojedinim sredinama slanje djeteta u predškolski program, osobito kada su majke neuposlene, smatra se „nebrigom za dijete“ i „neispunjavanjem majčinske uloge“.

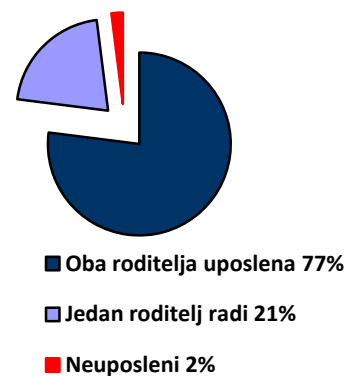
Kod roditelja **postoji mnogo nejasnoća** kada su u pitanju ciljevi, način rada i organiziranje predškolskog odgoja i obrazovanja. Ne znaju je li predškolski program besplatan ili ne, hoće li i kako biti organiziran prijevoz djece, te u kojim će se ustanovama (vrtići ili osnovne škole) realizirati programi i sl.

Roditelji nemaju dovoljno znanja i potpore glede aktivnosti kojima bi pomogli djeci kod kuće. Ne znaju što se od njih i djece očekuje glede vještina i sposobnosti i kako najbolje pomoći djeci oko pripreme za polazak u školu. Ovo se osobito odnosi na roditelje čija djeca ne idu u vrtić, što daje dodatne argumente za početak raznih programa potpore i djeci i obiteljima od samog rođenja.

Roditelji misle kako **ulogu i sudjelovanje roditelja u predškolskim ustanovama** kao i u osnovnim školama treba **ojačati**. Spremni su i očekuju aktivnije sudjelovanje u educiranju svoje djece, ali očekuju i inicijativu od vrtića i škole. Uglavnom su otvoreni za nova saznanja i dodatno educiranje koje bi im pomoglo ojačati svoje roditeljske nadležnosti i podržati razvoj svoje djece. Predlažu organiziranje radionica, seminara ili povremenih predavanja, koje bi mogli organizirati vrtići, nevladine organizacije ili neke druge ustanove.

Glede ciljeva programa, roditelji naglašavaju potrebu da se kod djece više radi na odgoju, odnosno **razvoju društvenih vještina**, a manje na „obrazovanju“, odnosno stjecanju znanja, učenju čitanja i pisanja i sl., jer ih brine da djeca „ne zamrže školu“.

Neki roditelji smatraju da je za djecu „prerano“ krenuti u predškolski program, kao i da je **raniji polazak u devetogodišnje obrazovanje prevelika obveza za djecu i za roditelje**. Smatraju kako „škole nisu spremne za tako malu djecu“.

Dijagram 2: Obuhvat djece cjelovitim predškolskim programom prema uposlenosti roditelja

¹⁰ Podatak sa područja Federacije BiH; Izvještaj Federalnog zavoda za statistiku, 2009.

3.4. STAVOVI ODGAJATELJA O VAŽNOSTI PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA U GODINI PRED POLAZAK U ŠKOLU

„Dijete treba biti na prvom mjestu. Kada bi moglo i ranije početi s uključenjem sve djece u vrtiće, to bi bilo dobro. Skuplje je poslije ispravljati neke stvari, nego sada uložiti u odgoj i obrazovanje. Sve loše što se dešava u društvu posljedica je toga da su djeca prepuštena sama sebi. Mi smo također prepušteni sami sebi.“

Odgajateljica

Odgajatelji uposleni u predškolskim ustanovama smatraju kako je **provedba Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju neizbježna**, jer je riječ o uzrastu u kojem je spremnost djeteta za usvajanje novih vještina i znanja itekako naglašena. Iz svog dugogodišnjeg iskustva kao odgajatelji ili učitelji ističu evidentnu kvalitativnu razliku u spremnosti djece za školske obveze, u kojima su djeca koja su pohađala vrtić ili neki program predškolskog odgoja i obrazovanja bila uspješnija u postizanju školskih rezultata, a osobito u prvom razredu. Dijele mišljenje kako sva djeca imaju pravo na kvalitetan predškolski odgoj i obrazovanje.

Prema mišljenju odgajatelja **predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu bi trebali organizirati vrtići**, a realizirati odgajatelji, jer smatraju da je upravo takvo okruženje manje službeno i prijatnije za petogodišnjake.

Podijeljena su mišljenja među odgajateljima kada je riječ o dodatnom educiranju koja bi odgajateljice pripremala za rad s djecom u godini pred polazak u školu. Većina njih smatra da je njihovo formalno dodiplomsko obrazovanje, kao i iskustvo u radu s djecom predškolskog uzrasta sasvim dovoljno, dok ostali naglašavaju kako bi im dodatno educiranje pomoglo glede planiranja sadržaja i aktivnosti za potrebe ovog programa, osobito kada je u pitanju uključivanje djece s poteškoćama u razvoju.

Neki odgajatelji **očekuju „otpor roditelja“** glede obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja zbog „nedovoljne informiranosti o značaju predškolskog odgoja i obrazovanja“, a naročito bi se takav otpor, prema mišljenju odgajatelja, mogao očekivati u ruralnim sredinama.

Među odgajateljima vlada uvjerenje da je **tri sata tijekom tri mjeseca** (na području Republike Srpske) ili **dva do tri sata jednom tjedno** (između 75 i 150 sati), koliko je predviđeno nekim od donešenih zakona, nedovoljno **za kvalitetnu pripremu djece za polazak u školu**. Većina njih smatra da bi bilo dobro kada bi taj program trajao svakodnevno cijelu školsku godinu. Na području Županije Sarajevo program se realizira jednom tjedno u trajanju od dva sata i uglavnom u poslijepodnevnom razdoblju od 17.00 – 19.00 sati, što je, prema mišljenju odgajatelja kratko vrijeme ali i neprilagođeno djeci koja su u poslijepodnevnim satima umorna i dekoncentrirana.

Odgajateljice brine organiziranje programa u ruralnim sredinama, jer problem predstavlja nedostatak prikladnog prostora. Organiziranje prijevoza za djecu je skupo a problem predstavlja i sigurnost male djece. Većina odgajatelja je voljna odlaziti nekoliko puta tjedno u ruralne sredine u svojoj općini kako bi organizirali rad s djecom u godini pred polazak u školu. Moguća je i uporaba prostora područnih škola, mjesnih zajednica i sl., kao i provedba raznih modela poput „putujućih vrtića“ i dr.

Slažu se kako **su roditelji važni partneri u procesu pripreme djece za polazak u školu**, te da ih upravo iz tog razloga blagovremeno treba informirati o organiziranju programa, koliko dugo traje, plaća li se, tko će raditi s djecom, koje će sadržaje djeca usvajati, koje vještine unapređivati i razvijati, što roditelji mogu raditi kod kuće kako bi doprinijeli cjelokupnom razvoju svoje djece i sl. Unatoč

ovakvim gledištima, odgajatelji nisu naveli nikakve primjere uključivanja roditelja koje realiziraju ili planiraju realizirati.

Odgajatelji **predlažu različita kreativna rješenja** za bolju provedbu Okvirnog zakona (igraonice cijelu godinu, educiranje roditelja, prilagodba neiskorištenih prostora, „pokretne“ igraonice u ruralnim sredinama, u suradnju s privatnim vrtićima i nevladinim organizacijama, uključenje djece iz kraćih pripremnih programa u redovite skupine i sl).

4. OPĆI ZAKLJUČCI I PREPORUKE

ZAKLJUČCI	PREPORUKE	Nadležnost
ZAKONSKI PROPISI, ANALIZE I STRATEGIJE		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Svi zakoni još uvijek nisu usuglašeni s Okvirnim zakonom ▪ Ne postoji jasna, dugoročna strategija utemeljena na analiziranju stanja i potreba sve djece predškolske dobi i obitelji, kao ni jasnoća ciljeva obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja ▪ Prioritet nije stavljen na potporu i pomoć najugroženijoj djeci i obiteljima ▪ Ne postoje odlučujući statistički podatci o broju djece, osobito one koja pripadaju ugroženim i marginalizovanim skupinama 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Usuglasiti u potpunosti zakone na županijskoj i entitetskoj razini s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju ▪ Izraditi analiziranje stanja i potreba, s posebnim naglaskom na uključenje djece iz ugroženih i marginaliziranih skupina. ▪ Izraditi dugoročnu strategiju za provedbu Članka 16. Okvirnog zakona na lokalnoj kao i na entitetskoj/županijskoj razini koja bi kao prioritet postavila uključenje djece iz ugroženih i marginaliziranih skupina. Definirati strateške ciljeve uključena djece obveznim predškolskim programima, kao načina potpore razvoju svakog djeteta i osiguranja prava na pristup kvalitetnom obrazovanju, čime bi se utjecalo na smanjenje društvenih razlika i siromaštva te jačanje društvene skladnost. 	<p style="text-align: center;">Ministarstva u suradnji s općinama</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Općine, u većini slučajeva utemeljitelji predškolskih ustanova, nisu dovoljno upoznate sa stanjem u ovom području, planovima i ciljevima kao i načinima provedbe Članka 16. Okvirnog zakona ▪ Ne postoji analiziranje stanja i potreba na razini općina, kao ni relevantni statistički podatci o broju djece, osobito djece iz ugroženih i marginaliziranih skupina 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aktivno uključiti predstavnike lokalne zajednice u sve aktivnosti vezane za planiranje i provedbu obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja na području općina. Analizirati trenutačno stanje i potrebe djece i obitelji, utvrditi broj djece i projiciranje stanja u budućnosti na području općine. ▪ Educirati i senzibilirati nadležne vlasti, osobito one na općinskoj razini, o značenju predškolskog odgoja i obrazovanja za cjelovit razvoj, kako pojedinca, tako i društva u cijelosti, i upoznati ih sa stupnjem povrata ulaganja u rani razvoj i brigu o djeci predškolskog uzrasta i raznim modelima za potporu djeci i obiteljima. ▪ Potaknuti zajedničko i usuglašeno djelovanje svih ustanova u zajednici u pružanju potpore i pomoći djeci i obiteljima, kako u formalnim, tako i u neformalnim i informalnim programima 	<p style="text-align: center;">Ministarstva pedagoški zavodi/Zavod za školstvo i predškolske ustanove NVO općine centri za socijalni rad</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jedna od ključnih prepreka je nedostatak finansijskih sredstava kako u županijskim/entitetskim, tako i u općinskim budžetima za uključivanje sve djece obveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postaviti predškolsvo i skrb o djeci kao prioritet kako bi se u financiranju ovog područja uključile i vlade i općine, te više nadležnih ministarstava (obrazovanje, zdravstvo, društvena zaštita) ▪ Istražiti i analizirati razne modele potpore djeci i obiteljima koje zahtijevaju manja sredstva ali zadržavaju nužan kvalitet ▪ Istražiti mogućnosti za sufinansiranje iz raznih međunarodnih fondova, osobito kada su u pitanju renoviranje i opremanje prostora, educiranje osoblja i sl. Uključiti privatni sektor. 	<p>Vlade Ministarstva obrazovanja, zdravstva, socijalne skrbi pedagoški zavodi/Zavod za školstvo međunarodne organizacije i NVO</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zbog ionako malog broja predškolskih ustanova, te znatnog broja djece koja žive u udaljenim područjima, problem predstavlja nedostatak prikladnih prostornih resursa 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Istražiti sve postojeće resurse u zajednici i uključiti obitelji i lokalnu zajednicu u rješavanje problema. Rabiti prostore škola, mjesnih zajednica i druge raspoložive prostore u zajednici. ▪ Izraditi standarde i norme, odnosno procese na osnovu kojih bi se izdalo odobrenje da se u određenim prostorima može realizirati predškolski program 	<p>Općine i druge lokalne zajednice ministarstva</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ U određenim sredinama nazočan je nedostatak osoblja dok je u drugim dijelovima BiH znatan broj odgajatelja na birou za upošljavanje 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Podržati upošljavanje odgajatelja povezivanjem agencija za upošljavanje koje bi informirali odgajatelje da u određenim područjima nedostaje osoblja. Osigurati jednaka prava i uvjete za rad svim odgajateljima. 	
PROGRAMI I ODGAJATELJI		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Cjelodnevni program starije vrtičke skupine je uglavnom, bez prilagodbe, prenesen u kraći program obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu. ▪ Odgajatelji nisu imali znatno dodatno educiranje za provedbu kraćih programa u godini pred polazak u školu 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potrebno je izraditi kvalitetne programe utemeljene na suvremenim pristupima i istraživanjima i jasno definirati rezultate i metode rada s djecom. Osim toga, potrebno je ispitati potrebe djece i obitelji u lokalnoj zajednici i prilagoditi program i sadržaje tim potrebama. ▪ Odgajateljima treba dodatno educiranje i stalno stručno usavršavanje kako bi se upoznali sa značajkama ovakvih programa i unaprijedili kvalitet rada s djecom i obiteljima. Osobita potpora i dodatno educiranje nužno je odgajateljima u području uključivanja djece s poteškoćama u razvoju u predškolski odgoj i obrazovanje kao i područja rada s obiteljima. 	<p>Ministarstva u saradnji sa pedagoškim zavodima/Zavodom za školstvo, fakultetima i NVO, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Postojeći modeli uglavnom predviđaju oko 150 sati rada s djecom tijekom godine ili tri mjeseca pred polazak u školu, iako zakonom to nije precizno definirano. Programi ne uključuju obitelji, a postoji težnja ka „školskom“ modelu (školarizaciji) poučavanja djece koji nije razvojno primjeren. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jasno definirati ciljeve i principe obveznih predškolskih programa kako bi se izbjegao pristup školarizacije. ▪ Razviti i ispitati različite modele predškolskog odgoja i obrazovanja. Osnivači predškolskih ustanova trebaju imati priliku upoznati se s raznim modelima kako bi utvrdili prednosti i ograničenja svakog od pristupa, testirali modele u raznim okružjima i zajednicama i identificirali najučinkovitije i najisplativije programe, kako bi se što većem broju djece i obitelji pružila potpora. Tamo gdje nije moguće uvesti formalne programe, nužno je raditi na neformalnom i infomalnom odgoju i obrazovanju djece predškolskog uzrasta u zajednici i pružanju potpore obiteljima. 	<p>Ministarstva u saradnji sa pedagoškim zavodima/Zavodom za školstvo, fakultetima i NVO, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne postoje jasno definirani pokazatelji kvaliteta koji bi poslužili kao osnova za pratnju i unapređenje kvaliteta, kao ni analiziranje početnog stanja koje bi omogućilo utvrđivanje dostignutih učinaka za djecu i obitelji po svršetku programa i kasnije. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nužno je izraditi standarde kvaliteta programa i uspostaviti sustav za pratnju i unapređenje kvaliteta i učinaka ovakvih programa u koje bi bili uključeni i roditelji i lokalna zajednica. ▪ Realizirati nekoliko istraživanja koja bi utvrdila učinkovitost raznih modela, ključne varijable koje utječu na postizanje učinaka i na osnovu toga izraditi plan daljnjeg razvoja kako bi se izbjegli nepotrebni troškovi i ulaganja u nevalitetne programe. 	<p>Ministarstva u saradnji sa pedagoškim zavodima/Zavodom za školstvo, fakultetima i NVO, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje</p>
RODITELJI I STARATELJI		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Roditelji su nedovoljno informirani o samom programu kao i svojim pravima i obvezama ▪ Zbog loše informiranosti i nepoznavanja značenja predškolskog odgoja i obrazovanja za razvoj djeteta, jedan broj roditelja je protiv uvođenja ovih programa 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Potrebno je aktivnije uključiti roditelje u cijeli proces i pružiti im prikladne i blagovremene informacije. U ovisnosti od situacije u općini, nužno je organizirati sastanke, izraditi brošure za roditelje i osmisliti druge načine za prikladno i blagovremeno informiranje obitelji o uključivanju djece u obvezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu ▪ Promovirati značaj ranog odgoja i obrazovanja kroz medije i druge resurse zajednice 	<p>Pedagoški zavodi/Zavod za školstvo, lokalne zajednice, predškolske ustanove</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne postoji dovoljna potpora obiteljima kada je u pitanju jačanje njihovih roditeljskih kompetencija i potpora razvoju djeteta kod kuće. Uloga obitelji, koja je najvažniji čimbenik u razvoju djeteta, je iznimno zanemarena u strategijama, programima i drugim dokumentima a dokazano je učinci ovako kratkih programa, bez potpore obitelji, nisu učinkoviti ni dugoročni. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uloga i značaj obitelji mora biti jasno definirana i operacionalizirana. Nužno je razviti programe za educiranje roditelja, uključiti ih aktivno u proces planiranja, realiziranja i evaluiranja programa u godini pred polazak u školu, organizirati najmanje jednom mjesečno aktivnosti za roditelje s određenim idejama o tome kako mogu podržati razvoj djece kod kuće, kako odgajati djecu i dr. 	<p>Pedagoški zavodi/Zavod za školstvo, lokalne zajednice, predškolske ustanove, NVO</p>

ŠKOLE I DRUGE USTANOVE I PROGRAMI U ZAJEDNICI		
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ne postoji jasna povezanost predškolskog i školskog programa, niti tranzicionalni programi koji bi osigurali lakši prijelaz djece iz predškolskog u osnovno obrazovanje, a koji uključuju suradnju ove dvije razine obrazovanja. ▪ Nema dovoljno potpore ni suradnje s predškolskim programima koje realiziraju udruženja građana i druge nevladine organizacije i ustanove, kao ni privatnim vrtićima 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Osigurati dobru vezu i suradnju između predškolskih programa i škole, osigurati prilike da se povežu odgajatelj i učitelj kao i ustanove kako bi prijelaz u školu za djecu ali i cijele obitelji bio lakši, manje stresan i učinkovitiji. Ukoliko se programi realiziraju u prostorima škole, svo osoblje a osobito uprava škole, trebaju biti aktivno uključeni i pružiti potporu predškolskoj djeci i obiteljima kao i odgajateljima. Učinkovitim su se pokazali i modeli u kojima su odgajatelj i educirani učitelji radili zajedno. ▪ Prikupiti podatke i analizirati postojeće predškolske programe koje realiziraju NVO, udruženja građana, privatne ustanove i sl. Koristiti ove resurse kako bi se podržao što veći broj djece. 	<p>Pedagoški zavodi/Zavod za školstvo, lokalne zajednice, predškolske ustanove, škole, NVO</p>

5. PREGLED STANJA PO OPĆINAMA

Pregled stanja u 40 općina na osnovu kojeg se uradila ova analiza, daje cjelovitiji prikaz problema s kojima se sučeljavaju lokalne zajednice, prikaz mogućnosti i kapaciteta koji postoje u ovim zajednicama, kao i prijedloge za unaprijeđenje skrbi o djeci predškolskog uzrasta. U ovom pregledu preneseni su stavovi i mišljenja predstavnika lokalnih vlasti kao i stavovi i mišljenja roditelja i odgajatelja, koji su najizraženije zainteresirani za ovu problematiku.

5.1. REPUBLIKA SRPSKA:

Ministarstvo prosvjete i kulture u Vladi Republike Srpske je, prema riječima mr. Nataše Cvijanović, više stručne suradnice za predškolski odgoj i obrazovanje, prepoznalo potrebu i značenje predškolskog odgoja i obrazovanja za djecu u godini pred polazak u školu. Međutim, zbog nedostatka materijalnih sredstava, ovaj program još uvijek nije bilo moguće provesti tako da bude obavezan i besplatan za svu djecu (što Zakonom Republike Srpske nije ni predviđeno).

Postotak uključenosti djece ovog uzrasta je oko 10%, prema analizama i na osnovu informacija o predškolskom odgoju i obrazovanju od studenog 2010. godine. U planu Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske postoje planovi da se postupno, u sljedeće tri godine sva djeca u godini pred polazak u školu obuhvate predškolskim odgojem i obrazovanjem. Ove, 2010. godine planirano je da trosatni program u trajanju od tri mjeseca, obuhvati jednu trećinu petogodišnjaka. Stoga, Ministarstvo je već podnijelo informaciju na 200. sjednici Vlade Republike Srpske od 02.12.2010. godine, iz koje je proizašao zaključak Vlade da se zadužuju Ministarstvo financija i Ministarstvo prosvjete i kulture te da se osiguraju sredstva za provedbu „pripremnog predškolskog odgoja.“ U preporukama ovih ministarstava Vladi traži se da lokalne zajednice naprave akcijske planove za predškolsku djecu.

Ključne poteškoće i prepreke u provedbi Okvirnog zakona su nedostatak i neopremljenost prostora, tehnička neopremljenost, nedostatak didaktičkih materijala; dodatnu poteškoću predstavljaju razućenost ruralnih sredina i loše putno komuniciranje.

Jedan od načina za prevazilaženje ovih prepreka bi bio ako bi se program organizirao u semestrima, ljetnom i zimskom, tako da isti prostor rabi veći broj djece, te angažiranje osoblja s biroa za upošljavanje na osnovu ugovora o privremenim i povremenim poslovima u trajanju od tri mjeseca.

Glede kadra, ne očekuju se poteškoće, jer prema podacima iz listopada 2010. na birou za upošljavanje je bilo 13 odgajatelja s VSS, i 88 odgajatelja s VŠŠ. Prepreku predstavlja i nepostojanje prikladne baze podataka. Prema njezinim riječima, nužno je bolje povezivanje već postojećih predškolskih ustanova, te bolja suradnja lokalnih zajednica i nadležnog Ministarstva.

Resursi za provedbu ovog Zakona, kako ističe viša stručna suradnica Cvijanović, su izrađeni Program za predškolski odgoj i obrazovanje u Republici Srpskoj, dobra pedagoška dokumentacija (Radne knjige za predškolske ustanove), Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, kao i podzakonski akti koji su ili objavljeni ili u izradi, dobra praksa igraoničkog programa, koja je trajala desetljeće na prostorima Republike Srpske te povezanost resornih ministarstava i ustanova u njihovoj nadležnosti.

Program predškolskog odgoja i obrazovanja je odobren od strane Ministarstva, a zajednička jezgra programa je sastavni dio Programa. U tijeku izrade je i Pravilnik o programima predškolskog odgoja i obrazovanja.

Prema planu, Program će se realizirati u već postojećim objektima predškolskih ustanova, privatnom i javnom sektoru. Sagledava se mogućnost opremanja postojećeg prikladnog slobodnog prostora u ruralnim sredinama, u prostorima područnih škola koje su zatvorene kao i u prostorijama mjesnih zajednica. Razmatraju se i mogućnosti organiziranja pokretnih timova za rad s djecom iz udaljenih sredina.

Viša stručna saradnica Cvijanović smatra da nema potrebe za dodatnim educiranjem odgajatelja jer su oni u studijskom programu stekli znanja i vještine za stvaranje cjelovitog razvojnog programa u skupini djece, tu se realizira program odgoja i obrazovanja djece u godini pred polazak u školu.

Kvalitet programa pratit će Ministarstvo prosvjete i kulture i Republički pedagoški zavod u skladnosti s Člankom 81. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Republike Srpske, i u skladnosti s Pravilnikom o školskom nadzoru.

Roditelji u okviru svih predškolskih programa imaju pravo i obvezu biti informirani i uključeni u rad ustanova, surađivati i biti sudjelovatelji u odgoju i obrazovanju, što je u skladnosti sa zahtjevima koje postavlja Program predškolskog odgoja i obrazovanja Republici Srpskoj. Roditelji bi prije početka programa trebali dobiti informacije o značaju ranog učenja, razviti svijest o važnosti ranog obrazovanja; saznati više o ciljevima i koristi koje će imati dijete od pohađanja predškolskog programa i dr. Roditelje je potrebno informirati o stanju u predškolstvu općenito kao i o zagarantiranim pravima djece na kvalitetno obrazovanje od rođenja.

5.1.1. BANJA LUKA

Banja Luka je veliko kulturno, političko i znanstveno središte u kojem, prema procjenama živi oko 250.000 stanovnika, a veliki broj mladeži ostaje tu živjeti. Prema podacima koje je iznijela Ljubinka Dragojević, samostalna stručna suradnica u Odjelu za društvene djelatnosti u Banja Luci, oko 100.000 građana je doselilo u grad, a mnogi od njih imaju obitelji i malu djecu, pa je potreba za brojem vrtića porasla. U planu je izgradnja pet vrtića, jednog u središtu Banja Luke, a ostalih u prigradskim općinama, što ovisi od priljeva finansijskih sredstava. Više od 1/3 djece predškolskog uzrasta u Republici Srpskoj je u Banja Luci. Ekonomska cijena boravka u vrtiću za jedno dijete je 400 KM, a maksimalan iznos sudjelovanja je 165 KM. Treće i četvrto dijete iz obitelji je oslobođeno plaćanja. U tijeku je pravno reguliranje statusa privatnih vrtića i igraonica, i pronalazak modaliteta privatno-javnog partnerstva. „Privatna praksa je zakonski reguliran i legaliziran oblik djelatnosti i treba vremena da se privatni vrtići razviju i evaluira njihova djelatnost“, kaže stručna suradnica Dragojević.

Prema podacima s kojima raspolažu u Općini, postoji oko 1.000 do 1.500 djece koja čekaju na upis u prvi razred osnovne škole. Oko petine te populacije se uključi u predškolski odgoj i obrazovanje u trajanju od tri sata tijekom tri mjeseca. Ističe da u Općini „ne mogu govoriti o provedbi Okvirnog zakona, jer entitet ima nadležnost nad obrazovanjem, time Okvirni zakon ne obvezuje, on usmjerava. Entiteti zadržavaju svoj stupanj samostalnosti i neovisnosti.“

Lokalna zajednica, kao osnivač predškolske ustanove (to je Centar za predškolski odgoj i obrazovanje u Banja Luci) ima obveze određene Zakonom (izdvajanje sredstava za održavanje vrtića i plaće uposlenicima), dok programe odgojno-obrazovnog rada i uključenje djece u predškolski odgoj i obrazovanje, prema navodima stručne suradnice Dragojević, određuje nadležno Ministarstvo. U Općini razmatraju mogućnosti za uključenje sve djece, ali još uvijek nema određenih planova jer, „po sustavu prijenosa nadležnosti, planovi trebaju krenuti iz Ministarstva“.

Jedan od temeljnih problema je taj što djeca iz ruralnih područja nisu obuhvaćena nikakvim programom, osobito zbog velike udaljenosti od vrtića i škola, pa je moguće da upravo zbog toga neka djeca neće biti uključena u ovaj program. U Općini smatraju kako je potrebno popularizirati značenje uključanja djece u vrtić i više informirati javnost o uvjetima uključanja djece u tromjesečne programe predškolskog odgoja i obrazovanja.

Predstavnica Općine navodi brojne koristi koje od predškolskih programa imaju djeca, obitelji i zajednica u cjelosti, kao što su: bolje socijaliziranje djece, jednak početak i prilike za uspjeh, lakše odvajanje od roditelja, disciplina i uvažavanje pravila. Jedna od prednosti za lokalnu zajednicu je to što bi „zajednica dobila bolje, demokratičnije građane koji bi kasnije pomogli razvoju zajednice“.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Nazočni roditelji, njih ukupno 11, su samo donekle informirani o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju i to putem medija. Svi smatraju kako bi djeca trebala pohađati vrtić, i to ne samo jednu, nego više godina, i da je to jako važno za prikladan razvoj djeteta. Njihov stav je da za svu djecu petogodišnjake „država treba osigurati besplatan program u skladnosti s Ustavom BiH“. „Nužno je uključiti svu, osobito djecu iz društveno ugroženih obitelji“, smatraju roditelji naglašavajući kako postoje velike razlike među djecom koja su išla u vrtić i one koja nisu, što je često vidljivo u daljnjem školovanju.

Većina roditelja nije informirana o provedbi Zakona u njihovoj općini. Iznosili su iskustva iz nekih banjalučkih vrtića koji su organizirali „igraonički program“ u godini pred polazak u školu, u trajanju od tri mjeseca. Taj program je na početku bio besplatan, a sada i roditelji sudjeluju u njegovom financiranju. Također znaju kako je svake godine sve manje i manje djece u „igraoničkom programu“ zbog toga što ga roditelji financiraju. Igraoničke skupine (traju tijekom cijele godine u razdoblju od 16 do 19 sati i namjenjene su djeci vrtićkog uzrasta) su vrsta programa u kome se djeca pripremaju za školu.

Roditelji predlažu razna rješenja. Kada je u pitanju financiranje smatraju da dio treba snositi država, dio entitet, dio lokalna zajednica. Prema njihovom mišljenju treba omogućiti lakše registriranje privatnih vrtića koje bi država potpomagala, bar u radu s petogodišnjacima „jer je nestvarno da će država napraviti vrtić u maloj općini, a ako se omogući privatniku, on to može lakše uraditi.“

Prema njihovom mišljenju, prije polaska u školu djeca bi se trebala: „socijalizirati, naučiti komunicirati i ponašati u skupini, te naučiti se družiti. Treba raditi na tome da djeca kroz igru i druženje nešto stvore, nauče. Djeca kroz kretanje i pokret mogu naučiti mnogo toga. Da se dijete kroz igre razvija i da se ne opterećuje „velikim“ temama“.

Smatraju da bi i roditelji trebali biti uključeni u realiziranje programa, te da je i njima nužno dodatno educiranje.

Odgajatelji

Svi nazočni odgajatelji upoznati su s Okvirnim zakonom o obveznom predškolskom odgoju i obrazovanju. Kao predstavnica sindikata jedna odgajateljica imala je priliku sudjelovati u javnim raspravama organiziranim povodom izrade Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Republike Srpske. Već tada je bilo pokazatelja kako će se organizirati obvezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, a sada je to obvezno. Svi se slažu kako je to potrebno ali ona smatra da postoje određene nejasnoće: „Okvirni zakon kaže da je obvezno u godini pred polazak u školu, a naš Zakon kaže kako entitet može organizirati za djecu u godinu pred polazak u školu program u trajanju od tri mjeseca“. Predstavnica sindikata također izražava sumnju o usklađenosti Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju s Ustavom.

Odgajatelji imaju dosta, kako ističu, pozitivnog iskustva u organiziranju trosatnog boravka djece u vrtićima u kojem je do sada bilo uključeno oko 350-400 djece s područja u kojima ne postoje predškolske ustanove. Ukoliko su se djeca javila s potrebom za pripremni program, Centar je organizirao odgojne skupine na onim lokalitetima gdje je djeci najbliža osnovna škola. Ove godine postoji namjera da se pokrene trosatni obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u ruralnim područjima ali ne vjeruju da će biti organiziran obuhvat sve djece. Naglašavaju značenje financiranja i primjer „igraoničkog programa“ koji je bio besplatan u razdoblju od 1999. do 2007. Godine, i tada su sve skupine bile popunjene. Kada je financiranje prestalo, broj djece se više nego znatno smanjio.

Odgajatelji smatraju da bi država ili lokalna zajednica trebale poduprijeti roditelje s najmanje 80% udjela u financiranju, a svaki roditelj bi sudjelovao s najviše 20% sredstava od ukupnog iznosa cijene boravka djece. Smatraju kako je nužno napraviti kategorizaciju roditeljskih sudjelovanja, educirati roditelje o nužnosti i značaju predškolskog odgoja i obrazovanja i upoznati ih s zakonskim obvezama.

Odgajatelji smatraju da je „ predškolski odgoj i obrazovanje mjera populacijske politike i da mora biti briga društva“. Naglašavaju da sve mogućnosti i resursi nisu dovoljno ni prikladno uporabljeni te kako bi se mnogi prostori mogli namijeniti za uključanje većeg broja djece, osobito u gradu gdje tih kapaciteta ima, ali i na selu. Naglašavaju i to kako pitanje brige o predškolskoj djeci ne prevazilazi samo raspravu o vrtićima, nego da se odnosi i na stvaranje okruženja u zajednici za malu djecu, igrališta i drugih resursa kojih je sve manje.

5.1.2. BIJE LJINA

Bijeljina je grad i sjedište istoimene općine sa 150.000 stanovnika.

Na području općine Bijeljina još uvijek nije počela provedba Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje jer prema postojećim zakonima u Republici Srpskoj još uvijek nije predviđen obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Na razini općine, prema riječima Nade Babić, stručne suradnice za društvene djelatnosti, stvaraju se uvjeti za provedbu ovog Zakona i očekuje se samo potpora Ministarstva. Napravljen je Akcijski plan za razdoblje od 2010. do 2015. godine kojim se planira i provedba Zakona, a uskoro bi se trebalo krenuti s realiziranjem. Ovaj plan predviđa 100%-ni obuhvat djece. Temeljne poteškoće pri realiziranju programa, prema procjeni Babić, bi mogle biti neriješena pitanja infrastrukture i nedostak financijskih sredstava. U gradu Bijeljini postoje prikladni prostori i osoblje, dok u ruralnim sredinama treba iskoristiti višak školskog prostora, a neuposlenu stručno osoblje bi se trebalo angažirati na ovom programu.

U općini brinu i o djeci iz ugroženih skupina, tako da u Janji dvije skupine djece (53 djece) besplatno borave u vrtićima za koje lokalna zajednica osigurava sredstva.

Općina planira realizirati program u javnim i privatnim vrtićima. U Dvorovima je opremljen prostor kapaciteta za 70-ero djece koji je prilikom posljednjih poplava u određenoj mjeri uništen.

Vremensko razdoblje predviđeno za provedbu programa (150 sati), prema mišljenju Babić, jako je kratko i trebalo bi trajati cijelu školsku godinu. Smatra kako bi roditelji trebali biti uključeni u cijeli proces pripreme djece za polazak u školu i da ih treba detaljno informirati i upoznati s programom.

U Bijeljini postoji potreba i težnja otvaranja novih vrtića. Ekonomska cijena boravka u vrtiću nije određena, a roditelji plaćaju 160 KM u javnim vrtićima, a u privatnim od 140 KM do 240 KM. Potpomaganje postoji u državnom vrtiću: samohrani roditelji plaćaju po 120 KM, ako je dvoje djece u istom vrtiću cijena je za 10% manja, za troje i više djece cijena je 20% manja.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Svi nazočni roditelji, njih ukupno šest, informacije o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju su dobili putem medija. Jednoglasno podržavaju ovaj Zakon, jer smatraju kako će nakon pripreme djeca biti znatno spremnija za školski program. Nemaju točne podatke hoće li se ovaj program provoditi u Bijeljini, iako većina njih pretpostavlja da to još nije zaživjelo u njihovoj općini, a glavni razlog je, prema njihovim riječima, nepostojanje prikladnog zakona, nedostatak novčanih sredstava i prostora za rad s djecom ovog uzrasta. Također nemaju saznanja o postojanju bilo kakvih planova u Općini u vezi realiziranja programa za obavezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Smatraju kako bi roditelji mogli dati svoj doprinos ovom programu formiranjem inicijative građana koja bi od vlasti tražila što kvalitetniju i dosljedniju provedbu Okvirnog zakona.

Prije početka programa, roditelji bi trebali imati sljedeće informacije: koji su ciljevi i zadatci ovog plana i programa, u kojem razdoblju bi djeca trebala obvezno pohađati ovaj program, hoće li djeca biti ocjenjivana i na koji način, hoće li biti osiguran prijevoz za djecu i hoće li se plaćati. Najbolje vrijeme za početak programa, po njihovom mišljenju, je tri do šest mjeseci pred polazak u školu ili cijelu godinu prije polaska u školu.

Roditelji smatraju važnim da djeca prije polaska u školu nauče i razviju sljedeće: radne navike, društvene vještine, prilagodbu na odvajanje od obitelji, pravila osobne higijene, uporabu pribora za jelo i sl. Kvaliteta ovog programa je u tome što bi „imali samostalno za školu spremno i ispunjeno dijete“. Uključenje roditelja je nužno i to, po prijedlogu roditelja, kroz kreativne radionice za njih i djecu.

Kod kuće, roditelji uče svoju djecu kreativnim igricama, usvajaju radnih navika, a kroz čitanje slikovnica razvijaju njihovu maštu. Obrazovnim vlastima bi htjeli poručiti da se u okviru Zakona Republike Srpske naglasi kako djeca moraju a ne da mogu pohađati program za predškolski odgoj i obrazovanje, kao i da je potrebno osigurati financijska sredstva i prostor za svu djecu kako bi se program kvalitetnije provodio.

Odgajatelji

Odgajatelji koj rade s djecom koja su uzrastom u godini pred polazak u školu, već su upoznati s Okvirnim zakonom, a informaciju su dobili iz razgovora s poznanicima, kolegama, iz službenih novina, te izravnim uključenjem u javne rasprave prije donošenja Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju Republici Srpskoj. Podržavaju ovaj program i smatraju ga nužnim jer doprinosi boljem socijaliziranju djece prije polaska u školu, boljoj prilagodbi, pomaže djeci usvojiti osnovna pravila ponašanja, razvijaju koncentraciju i stvaraju radne navike.

Odgajatelji navode da se Okvirni zakon na području općine Bjeljina ne provodi. U vrtiće idu djeca koja su i do sada išla i rade po ranije donesenim planovima i programima rada. Razlozi za ovakvo stanje su odredbe u Zakonu Republike Srpske koje ne obavezuje svu djecu da pohađaju predškolske ustanove u godini pred polazak u školu, već tu odluku ostavljaju roditeljima kao otvorenu mogućnost izbora. Predlažu da se u zakonu riječ „može“ zamijeni s „obvezan“ predškolski odgoj i obrazovanje.

Trenutačno, prema njihovim saznanjima, Općina pomaže realiziranju ovog programa na taj način što odgajatelji iz Bijeljine odlaze u ruralne sredine i rade s djecom predškolskog uzrasta. Brine ih nedostatak prostora u seoskim sredinama, kao i „otpor roditelja prema obvezama“. Potrebna im je obuka o osobitosti ovog programa, kao i o planiranju sadržaja.

Smatraju da bi kvalitetan program trebao omogućiti sljedeće: prikladan prostor ispunjen brojnim igračkama i didaktičkim materijalima, uposliti dobro educirano osoblje. Kvalitetna provedba programa bi doprinjela uvažavanju dječijih potreba i interesovanja, poštivanju svih pogleda dječijeg razvoja, ne forsirajući djecu da čitaju i pišu prije polaska u školu jer „vrtići ne bi trebali biti škole“ . U izradu programa treba uključiti stručna lica iz područja predškolstva. Naglašavaju kako je jako bitno bolje upoznati roditelje s ovim programom, koliko traje, kada počinje, koje bi sadržaje djeca učila i sl., a potrebne informacije bi dobili putem medija, radionica za educiranje, javnih rasprava i izravnog sudjelovanja u radu vrtića ili škole.

U svom radu one nastoje da pripreme djecu za polazak u školu vodeći pri tom računa o svim pogledima razvoja djece, kroz socijaliziranje, stvaranje navika kod djece i usvajanjem osnovnih pravila ponašanja.

Obrazovnim vlastima poručuju kako je nužno osigurati sredstva za realiziranje ovog programa, zalagati se za predškolski odgoj i obrazovanje kao važnu kariku u cjelokupnom obrazovnom sustavu i pokrenuti promjene u zakonima Republike Srpske.

Drugi programi: Vrtić „Čika Jova“ u suradnji s CARITASOM organizirao je pilot projekt za socijaliziranje i pripremu djece za školu kroz koji se realizirao kao 50x3=150 sati.

5.1.3. BILEĆA

Općina Bileća, prema procjenama, ima ukupno 15.000 stanovnika, od kojih 9.000 živi u gradu. Uključenje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, na području općine Bileća realizira se od 2009. godine. Prema riječima Milivoja Radovanovića, samostalnog suradnika za kulturu, predškolsko i školsko obrazovanje, ovim programom je obuhvaćeno 70% djece ovog uzrasta na razini općine. Program je pripremljen od strane Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, Prosvjetno-pedagoškog zavoda Republike Srpske, vrtića „ Budućnost“ i nadležnih organa Općine Bileća. Nastoje ovim programom obuhvatiti svu djecu, ali imaju poteškoće financijske prirode, visok stupanj siromaštva i neuposlenosti, kao i nedovoljno razvijene seoske sredine. Planovi i ideje za kvalitetnije realiziranje programa na razini općine postoje, a ne izostaje i potpora Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske. Postoje i resursi i kapaciteti, no trenutačno je potrebna potpora drugih donatora. Prostor i oprema, prema mišljenju samostalnog suradnika za kulturu, predškolsko i školsko obrazovanje, zadovoljavaju potrebe za uspješno realiziranje programa. Odgajatelji su obučeni, a dodatna educiranja su uvijek dobro došla. Očekuje se da će uskoro sva djeca biti uključena u godini pred polazak u školu, a osobito je planirano uključenje djece iz društveno lišenih kategorija, kao i djece s posebnim potrebama.

Kvaliteta rada, smatra samostalni suradnik Radovanović, trebao bi se pratiti od strane nadležnih osoba iz vrtića, koji bi ujedno radili i monitoring. Roditeljima bi također trebali pratiti rad ustanove i biti uključeni u taj rad. Roditelje također treba blagovremeno informirati o svim pojedinostima u vezi pripremnog programa za školu.

Ekonomski aspekt realiziranja programa je nešto što najviše zabrinjava predstavnika Općine. Ekonomska cijena boravka u vrtiću je „velika.“ Roditelji plaćaju samo 20% cijene ili 60 KM za cjelodnevni boravak i 50 KM za poludnevni boravak. U općini imaju potpomaganje za djecu iz društvenih kategorija, a ugroženim skupinama planirana je pomoć iz budžeta društvene skrbi.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Veći dio roditelja, njih šest od nazočnih osam, upoznato je s Okvirnim zakonom, a suglasni su da sva djeca trebaju pohađati vrtić ili neki pripremljeni program prije polaska u školu. Informaciju o ovom Zakonu dobili su putem medija, od odgajateljica u vrtiću ili od poznanika. Upoznati su također s podatkom da Općina planira podržati realiziranje ovog programa. Smatraju da je najpovoljnije vrijeme za početak programa proljeće zbog povoljnih vremenskih uvjeta.

Od ustanove u kojoj borave njihova djeca očekuju da je ugodna, topla, da ima nužna pomagala za igru i učenje, a od odgajateljice da je „dobra“. Roditelji smatraju da svako dijete ima pravo na kvalitetno obrazovanje, dok ih većina misli da bi njihova djeca prije polaska u školu trebala biti spremna za čitanje i pisanje, što bi, prema njima, značilo da su spremni za školu. Žele se uključiti u ovaj program i na svoj način doprinijeti.

Gotovo nitko ne poduzima posebne aktivnosti pripreme djeteta za polazak u školu (kod kuće), jer u većini slučajeva to rade njihova starija braća i sestre, a isto to očekuju od odgajatelja. Samo dva roditelja smatraju kako im je potrebna stručna pomoć.

Njihova preporuka obrazovnim vlastima je da djeca polaze u školu s navršениh sedam godina.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade u javnom vrtiću u Bileći, njih šest, već su upoznati s Okvirnim zakonom o predškولstvu, jer već rade prema njegovim odredbama. Jednoglasno podržavaju ovu odluku, naglašavajući potrebu financijske potpore od strane nadležnih organa. Ovaj Zakon se primjenjuje u njihovoj zajednici. Imaju i planove na osnovu kojih organiziraju svoj rad, kao i svoje prijedloge za što kvalitetniju provedbu programa, te ističu potrebu informiranja javnosti putem medija o ovom programu, kako bi se naglasila njegova važnost. Brine ih financiranje programa.

Odgajatelji žele kvalitetan program koji bi pomogao djeci da što spremnija pođu u školu. U njihovoj sredini nema sličnih programa i odgojnih ustanova, a ukoliko bi i postojale rado bi ih podržali.

Obrazovnim vlastima poručuju da pomognu sve odgojno obrazovne ustanove kroz „razne vidove pomoći“. Zakon u Republici Srpskoj ne nalaže obvezatnost boravka u vrtiću ili u pripremnom programu, a bilo bi dobro kada bi Ministarstvo prosvjete i kulture bilo u prilici financijski podržati boravak djece bar jednu školsku godinu prije polaska u školu. Većina odgajatelja ne podržava devetogodišnje osnovno obrazovanje.

5.1.4. DERVENTA

Derventa je općina u kojoj, prema procjenama, živi oko 43.000 stanovnika. Teritorija općine je podijeljena na 30 mjesnih zajednica od kojih su 4 gradske, a ostale seoske.

Prema podacima s kojima raspolaže Biljana Đuras, predstavica Općine Derventa, Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju poznat je samo u osnovnim odredbama, ali još uvijek nije zaživio ni u Derventi, niti u entitetu. Općina još uvijek nema određene planove po pitanju ovog programa i nije predviđeno cjelokupno uključivanje djece. Ključne poteškoće su financije, a glavna ideja je veća angažiranost državnih ustanova u vezi realiziranja programa, jer Općina ne posjeduje resurse za provedbu ovog Zakona. U početnoj fazi su prepravne aktivnosti za početak programa, koje su predviđene Strategijom razvoja općine Derventa. Zabrinutost postoji za pitanje doškoolovanja uposlenika, točnije tko će financirati tu obuku. Prema postojećem Zakonu, trenutno uposleni su zaštićeni još četiri godine po pitanju doškoolovanja. Pitanje nedostatka prostora za predškolski odgoj i obrazovanje smatra se najvećim problemom. Predstavica Općine, Biljana Đuras, sumnja da će roditelji pokazati interes za sudjelovanje u programu, kao i u vrednovanje istog.

Ekonomska cijena vrtića u Derventi je 350 KM, a roditelji plaćaju 120 KM od te cijene. Potpomaganje se odnosi na obitelji koje imaju dvoje ili više djece u vrtiću, i to iznosi 10% od cjelokupnog iznosa.

Alternativni programi: Postoji „Dječija maštaonica“ u sklopu knjižnice koja djeluje pri vrtiću.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Jedan broj ispitanih roditelja ima informaciju o Okvirnom zakonu koju su dobili putem medija, dok neki uopće nisu čuli ništa u vezi s tim. Svi smatraju da je njegova provedba nužna, ali sumnjaju u njegovu provedbu zbog neispunjenja nužnih preduvjeta. Nemaju dovoljno saznanja kako se provodi na području općine Derventa, ali na osnovu podataka koje imaju smatraju to nedovoljnim i nekvalitetnim. Nisu sva djeca obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem i smatraju da je glavni razlog za to nedostatak materijalnih sredstava, kao i neinformiranost roditelja. Nisu upoznati postoje li u Općini bilo kakvi planovi za realiziranje ovog programa, osim da je u tijeku obnavljanje starog dijela jaslica. Vjeruju da bi i privatni vrtići mogli ponuditi kvalitetan program i usluge.

Ističu potrebu za što skorijim početkom provedbe programa, za što je potrebno prethodno osigurati kvalitetne preduvjete za njegovu izvedbu. Prioritetnim smatraju informacije o edukacijskoj funkciji programa, osiguranu kvalitetu rada u sklopu ustanove, stručnost uposlenika, kao i dobre higijenske uvjete u samoj ustanovi. Očekuju da će djeca ovim programom formirati osnovne životne navike,

unaprijediti stupanj socijaliziranja, te postoje mišljenja da će nakon toga rad s djecom kada krenu u školu biti mnogo lakši.

Svi roditelji smatraju nužnim uključenje u ovaj program i to kroz razne radionice za djecu i roditelje, kao i njihovim izravnim sudjelovanjem u tijeku realiziranja rada s djecom.

Poručuju obrazovnim vlastima da poboljšaju materijalne uvjete, te pronalazak rješenja za prijevoz djece iz udaljenijih područja i utvrđivanje načina kako bi roditelji mogli više surađivati s odgajateljima.

Odgajatelji

Nazočni odgajatelji, njih šest, te dvije medicinske sestre, upoznate su s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Smatraju da se zakon treba dorađivati tako da se jasnije precizira broj djece u skupini, radno vrijeme za uposlenike, razjasni pitanje doškoloavanja i sl. Smatraju da je novi Zakon odgajateljima nanio više štete nego koristi, jer su neke odgajateljice, zbog uvođenja devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, raspoređene da rade u jasličkim umjesto u vrtičkim skupinama djece. Uvođenje obveznog predškolskog programa bi stvorilo prilike za te odgajatelje da se ponovno vrate radu s djecom predškolskog uzrasta.

Odgajatelji smatraju da se Okvirni zakon ne sprovodi dosljedno u Republici Srpskoj, a samim tim ni u općini Derventa. Razlog za takvo stanje je, po njihovom mišljenju, prvenstveno nedostatak finansijskih sredstava, kao i nedovoljna informiranost roditelja. Za određene planove u Općini nisu čuli. Sugeriraju da s djecom pred polazak u školu trebaju raditi isključivo odgajatelji, te bi rad s njima trebalo osmisliti u vidu igraonica u trajanju od 4 sata, što podrazumijeva potrebu osiguranja prostora za uključenje djece, kao i prikladno stručno osoblje, kao i potrebu za većim ulaganjima u području predškolstva. Nazočne odgajateljice ne brine rad s djecom u godini pred polazak u školu, jer su obučeni za rad s tim uzrastom i smatraju da nemaju potrebu za dodatnim educiranjem.

Roditelje treba upoznati s programom, a informacije koje će roditelji dobiti, trebaju proizaći iz važećih zakona. Smatraju da bi sudjelovanje roditelja u radu s djecom, kao asistenti ili dobrovoljni radnici bilo veoma korisno za sve. Izražavaju zabrinutost zbog predviđenog kratkog boravka djece u predškolskoj ustanovi.

Dobra priprema djece za polazak u školu znači da su djeca društveno i emocionalno spremna za dodatne školske obveze.

5.1.5. DOBOJ

Doboj je administrativno i prometno središte regije, koje se sastoji od 89 naseljenih mjesta formiranih u 73 mjesne zajednice s ukupno približno 80.000 stanovnika, od čega u samom gradu 35.000. Na području općine Doboj, prema saznanjima Gordane Perić, stručne suradnice iz oblasti obrazovanja, znanosti, informatike i kulture, trenutno nema određenih planova niti mogućnosti za provedbu Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje. Realiziranje programa za obvezan predškolski odgoj i obrazovanje pretpostavlja i određene finansijske troškove, koje Općina nije u prilici osigurati. U tijeku je izgradnja trećeg javnog vrtića, ali nema dovoljno sredstava za obuku odgajatelja. Očekuju se pozitivni učinci koji bi se najbolje vidjeli onda kada bi djeca pošla u prvi razred osnovne škole.

Roditelji bi trebali dobiti sve potrebne informacije u vezi programa i to uglavnom putem medija.

Kvalitetan program, po mišljenju stručne suradnice Perić, podrazumijeva dobro opremljen prostor, kao i prilagođen plan i program rada koji bi bili u suodnosu s onim što će djeca učiti polaskom u prvi razred, a za što bi se pripremili upravo u pripremnom programu. Bitno je osigurati prostor za ovaj program u ruralnim sredinama, gdje vrtići uopće ne postoje.

Najviše je zabrinjava nemogućnost provedbe ovog Zakona. Cijena boravka za jedno dijete u vrtiću je 130 KM, potpomaganja nema.

Alternativni program: Centar za dnevni boravak djece s posebnim potrebama. Centar financijski podržava Vlada SAD putem USAID-a, i Save the Children u suradnji s Udruženjem građana "Toper" iz Doboja.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju poznat je većini nazočnih roditelja, njih ukupno šest, a informirani su uglavnom putem medija. Svi smatraju to jako pozitivnom odlukom, jer je djeci prije polaska u školu potrebno socijaliziranje, ali veoma su skeptični po pitanju njegovog realiziranja. Roditelji ne znaju kako se Zakon provodi na području općine Doboje, ali njihov opći dojam je da je sve što je do sada urađeno glede toga nedovoljno. Vrtiće pohađaju samo djeca čiji roditelji imaju dovoljno sredstava za njegovo financiranje. Misle da u Općini ne postoje nikakvi planovi za realiziranje programa. Uvjereni su da je financiranje glavna poteškoća. Ono što bi roditelji trebali poduzeti glede ovog Zakona je da utječu na zamjenu riječi „može“ s „mora“ i tek tada bi država morala osigurati sredstva za program koji će pripremiti svu djecu za polazak u školu. Za sada roditelji samo očekuju usvojenje Zakona, koji će njihova Općina provesti u sukladnosti sa svojim mogućnostima. Za većinu roditelja upitna je zrelost 6-godišnjaka za polazak u školu, kao i priprema 5-godišnjaka za polazak u školu, jer misle da je za djecu bezbolniji polazak u školu s navršениh 7 godina.

Predlažu da se, gdje god postoji osnovna škola, u istim prostorijama otvore i vrtićke skupine, koje bi bile ili besplatne ili uz minimalno plaćanje od strane roditelja.

Roditelji poručuju obrazovnim vlastima da je Okvirni zakon po njihovu mišljenju pozitivan, dobrodošao, te da je potrebno uraditi sve kako bi osigurali uvjete za njegovu provedbu.

Odgajatelji

Svi nazočni odgajatelji, njih ukupno šest, upoznati su s Okvirnim zakonom za predškolski odgoj i obrazovanje i većina njih je dobila informaciju na radnom mjestu, od ravnateljice ili tijekom posjete nadzornika. Svi su suglasni o potrebi provedbe Zakona, ali uz cjelokupnu potporu državnih ustanova i cijelog sustava.

U općini Doboje samo 10% predškolske djece boravi u vrtiću, a glavni razlog za nisku stopu obuhvaćenosti je neuposlenost roditelja i manjak financijskih sredstava. Očigledno je da roditelji čija djeca borave u vrtiću vide napredak u razvoju djece što je rezultat odgojnog i obrazovnog utjecaja u vrtićima.

U Republici Srpskoj je, prema njihovim podacima, kompletna financijska pomoć svedena na općine i roditelji nemaju nikakve olakšice oko plaćanja vrtića. Predlažu ubacivanje stavke o obvezatnom broju sati u zakon za predškolski odgoj i obrazovanje, što bi iniciralo promjenu u Ustavu, gdje se navodi da je država dužna financirati osnovno obrazovanje, ali nije i predškolski odgoj i obrazovanje.

Smatraju bitnim informiranje roditelja i njihovo uključivanje u realiziranje programa, u gradskim i u ruralnim područjima. O važnosti odgoja i obrazovanja u predškolskom razdoblju za cjelokupni razvoj djeteta roditelje bi trebalo upoznati još u prvoj godini života djeteta. Radionice za roditelje bi bile odlična prilika za informiranje i educiranje roditelja.

5.1.6. FOČA

Općinu Foča čini 95 naseljenih mjesta organiziranih u 22 mjesne zajednice. Prema raspoloživim podacima, na području općine živi oko 25.000 stanovnika. U posljednjih nekoliko godina, prema zvaničnim podacima Općine, prirodni priraštaj je u stalnom padu, a u zadnje tri godine broj umrlih je veći od broja rođenih, pa je zabilježena negativna stopa prirodnog prirasta. Prosječna stopa prirodnog prirasta u posljednje tri godine iznosila je – 2,39%, znatno je ispod stope prirodnog prirasta u Republici Srpskoj.

Na veliki broj pitanja glede provedbe Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, odgovore je dala ravnateljica vrtića „Čika Jova Zmaj“. Na početku razgovora ravnateljica ističe kako je zgrada vrtića davno napravljena, te kako je vrtić u Foči nedovoljno velik, ali potrudili bi se osigurati prostor, ako bi došlo do uvođenja obveznog predškolskog programa za djecu u godini pred polazak u školu. Ističe da bi u tom slučaju vrtić radio i u nekoliko smjena, jer imaju kvalitetno osoblje, no najvećim problemom smatra nedostatak finansijskih sredstava za ove namjene. Smatra da Općina trenutačno nije u prilici osigurati dovoljno sredstava za uključenje sve djece predškolskim programom i da lokalne zajednice općenito ne bi mogle same iznijeti izdatke za tu namjenu i da bi im za to bila potrebna finansijska pomoć od strane Ministarstva i Vlade. Prema mišljenju ravnateljice Dobrice Radović, u Foči postoji težnja opadanja broja djece koja borave u vrtiću zbog pada nataliteta, kao i zbog porasta neuposlenosti (prošle godine je bilo 70-ero djece u vrtiću, a ove godine ima samo 50-ero djece). Tromjesečni predškolski program za djecu u godini pred polazak u školu u Foči se organizira već 5-6 godina, u razdoblju od 15. ožujka do 15. lipnja svake godine, uz potporu Javnog fonda za dječiju zaštitu. CIVITAS je također pomogao u organiziranju besplatnih radionica za djecu u ruralnim sredinama, na koje je odaziv djece bio veoma dobar, uz veliko zadovoljstvo roditelja i odgajatelja iz vrtića koji su radili s djecom.

Predstavnik općine, Petko Ivanović, samostalni stručni suradnik za društvene djelatnosti, ističe da Općina „nema inspeksijske ingerencije kada je u pitanju provedba zakona“

Također dodaje da su u općini ključne poteškoće za proširenje uključenja djece predškolskim odgojem i obrazovanjem materijalni i prostorni problemi.

Roditelji čija su djeca uključena u neki od predškolskih programa

Nitko od nazočnih roditelja nema informaciju o Okvirnom zakonu za predškolski odgoj i obrazovanje, premda se svi slažu kako je nužan. Ističu kako provedba ovog Zakona u njihovoj općini nije obvezna, niti su sva djeca obuhvaćena obveznim programom. Predškolski program, koji se u njihovoj općini organizira, plaća se 50 KM, a za taj novac djeci nije osigurana čak ni užina. Ne znaju ima li ikakvih planova u Općini u vezi s Okvirnim zakonom i pripremnim programom. Predlažu da obvezni predškolski program treba da traje bar jednu školsku godinu, jer je razdoblje od tri mjeseca prekratko.

Od ustanove u kojoj borave njihova djeca očekuju kvalitetno obrazovanje i rad s djecom.

Odgajatelji

Četiri nazočna odgajatelja i jedna učiteljica već imaju informaciju o Okvirnom zakonu za predškolski odgoj i obrazovanje, ali nisu imali priliku da ga pročitaju i protumače. Svi se slažu da je taj Zakon potreban i da predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu treba da bude obvezan. Provedba ovog Zakona i organiziran rad s djecom bi doprinijeli boljem socijaliziranju djece, stjecanju elementarnih znanja i vještina djece pred polazak u školu, „znatno bi se utjecalo na razvijanje dječijih kognitivnih sposobnosti i djeca bi bila spremnija na ozbiljnije školske obveze“.Na njihovom području se Zakon djelomično provodi, a ne znaju ima li u Općini ikakvih planova u vezi s dosljednom

primjenom ovog Zakona. Poznato im je da je općinski vrtić organizirao rad s dvije skupine predškolaca, u Foči i Miljevini.

Predlažu da se učine svi potrebni naponi kako bi se blagovremeno prevazišli problemi materijalne prirode za provedbu programa. Sve drugo nužno za rad s djecom postoji u vrtiću i izvan vrtića. Odgajatelji bi radili i produljeno radno vrijeme, rad bi se mogao organizirati u dvije ili tri skupine, kao i u različitim smjenama, a u Miljevini i Brodu već postoji i educirano osoblje.

Smatraju da bi država trebala pomoći u financiranju programa, ako ne s više onda barem polovinom od ukupne cijene, a drugu polovinu da financira Općina. Smatraju kako se zakoni trebaju poštivati i da bi bilo moguće da se sprovede jer već postoje odgovarajući prostori za djecu i dovoljno osoblja za provedbu odgojno-obrazovnih aktivnosti.

U pripremnom tromjesečnom programu navode svoje iskustvo u radu s djecom i smatraju da nije dovoljno raditi s djecom u godini pred polazak u školu samo tri mjeseca, ali „bolje i to nego ništa“.Na osnovu iskustva navode da djeci treba dosta vremena za adaptiranje, pa su predviđene aktivnosti dosta „zgusnute“ u kratkom vremenskom razdoblju. Budući da djeca nisu imala iskustva s organiziranim odgojno obrazovnim radom i da se neka od njih, na primjer, nikada ranije nisu susretala s didaktičkim igračkama. Boje se da ponekad ne opterete djecu količinom sadržaja i novih informacija.

Obrazovnim vlastima poručuju da je rani rast i razvoj veoma bitan i da tu činjenicu treba iskoristiti.

5.1.7. GRADIŠKA

Općina Gradiška naseljava 62.000 stanovnika, od kojih je 18.000 na gradskom području. Općina ima 69 sela, organiziranih u 53 mjesne zajednice. Na području općine radi sedam središnjih osnovnih škola, u čijem sastavu su 31 područna škola, od čega su tri osmorazredne i 28 četvororazrednih. U sustavu razgranate školske mreže, osnovnim obrazovanjem je obuhvaćeno 5300 učenika.

Početak provedbe Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju na području općine Gradiška očekuje se do 2020. godine i to kroz širenje mreže postojećih kapaciteta kako u gradu tako i u ruralnim područjima. Preciznih planova za sada nema, prvenstveno zbog nedostatka materijalnih sredstava, opreme i stručnog osoblja, a za to je nužna pomoć i potpora Vlade i resornog ministarstva, ističe Dragana Grahovac, ravnateljica Javne ustanove za predškolski odgoj i obrazovanje djece „Lepa Radić“.

Vrtići u Gradišci rade punim kapacitetom. Ekonomska cijena vrtića je 350 KM, a roditelji plaćaju 120 KM. Alternativni programi ne postoje, kao ni posebne strategije za pomoć djeci ugroženih skupina.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Skupina roditelja, čija djeca pohađaju vrtić, su već na samom početku iskazali iznimno zadovoljstvo vrtićem i uvjerenje kako je predškolski odgoj i obrazovanje iznimno važno za razvoj djece. Za članak Zakona kojim se regulira obvezno pohađanje predškolskih programa čulo je nekoliko roditelja iz medija ili od drugih roditelja i izuzetno ga podržavaju naglašavajući potrebu djece za razvijanjem samostalnosti, socijaliziranja, stjecanje raznih vještina, stjecanje radnih navika i dr.

Kada je u pitanju provedba Zakona, roditelje najviše brine kako će uskladiti svoje obveze i vrijeme s obvezama djeteta, te hoće li tri mjeseca biti dovoljno da se djeci pruži sve potrebno. Kao i sve ostale roditelje koji su sudjelovali i istraživanju, zanima ih način financiranja programa i sve druge relevantne informacije.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade u vrtiću u Gradišci, upoznati su s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju i slažu se da je obvezno uključenje djece godinu dana pred polazak u školu veoma važno i potrebno kako bi svako dijete imalo jednake šanse i lakše se prilagodilo školskim obvezama.

Kako nas uvjeravaju odgajatelji, većina djece u Gradišci obuhvaćena je predškolskim programima u vrtićima i igraonicama, ali smatraju kako država treba osigurati jednake uvjete svakom djetetu, podržati i privatne vrtiće i osigurati financijska sredstva za realiziranje programa za svu djecu.

Odgajatelji smatraju da je stručno usavršavanje uvijek potrebno, te da je djeci nužno pružiti kvalitetan odgoj i obrazovanje kroz program koji „dozvoljava odgajateljima slobodu izbora, i u kojem su djeca nositelji aktivnosti, te koji je podređen njihovom napretku“. Godinu dana pred polazak u školu važno je, prema njihovom mišljenju, kod djece razvijati društvene vještine, samostalnost, radne navike, kulturno-higijenske navike, vještine komuniciranja i dr.

Blagovremeno i prikladno informiranje i aktivno uključivanje roditelja u rad vrtića odgajatelji smatraju iznimno važnim, ali nemaju dovoljno određenih ideja kako to učiniti.

Odgajatelji su htjeli naglasiti da je rano uključenje djece u predškolski odgoj i obrazovanje važno za svako društvo a sada je prema njihovom mišljenju veoma zanemareno i zapostavljeno, te smatraju da se nedovoljno uvažava njihovo mišljenje, i da se vrtići nedovoljno posjećuju.

5.1.8. KOTOR VAROŠ

Prema procjenama Republičkog zavoda za statistiku Republike Srpske u općini Kotor Varoš živi oko 20.000 stanovnika, a općinu čine 42 naseljena mjesta.

Na području općine Kotor Varoš, Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, prema riječima Enise Božičković, predsjednice Skupštine Općine Kotor Varoš, još uvijek nije zaživio kao obvezan, „ali zna da je obvezno“. U Kotor Varošu samo je 29-ero djece u starijoj vrtićkoj skupini, a u prvom razredu na području općine upisano je 280-ero djece. Još uvijek nije predviđen 100% obuhvat djece predškolskog uzrasta obveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem, a ključne poteškoće za provedbu je financiranje, razuđenost općine i neuposlenost roditelja. Za sada nisu razmišljali o pripremnom programu, jer još uvijek nije zakonska obveza. Od potrebnih resursa imaju prostor, a financijska pomoć za opremanje istog je jako potrebna.

Kako ističe, predsjednica Skupštine, najveću korist od pripremnog programa imala bi djeca, zbog boljeg socijaliziranja, a roditelji bi imali pomoć od strane stručnih edukatora. Nema određenih planova „ali u Strategiji razvoja Općine za 2010-2020. godine planirana je izgradnja dnevnog boravka za djecu pred polazak u školu“, što bi zasigurno povećalo stupanj uključenja djece predškolskim odgojem i obrazovanjem. Smatra kako će se sve potrebne promjene uraditi timski, ako dođe do političke odluke o obveznom uključanju petogodišnjaka u predškolski program.

Za sada imaju dovoljno odgajatelja, ali za potrebe programa mogli bi se dodatno educirati i učitelji. Roditeljima treba objasniti koja je svrha programa i koju bi korist imala djeca od istog. Trenutačno, predlaže, trebalo bi raditi na senzibilizaciji roditelja za važnost predškolskog odgoja i obrazovanja. Nema točnih informacija o ekonomskoj cijeni boravka u vrtiću, osim da općina godišnje izdvoji 220.000 KM za potrebe vrtića.

Alternativni programi: UNICEF - integrirane središnjice putem kojih određeni broj djece prima usluge.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić:

Većina nazočnih roditelja, njih 12, nije čula za Okvirni zakon, a neki su imali djelomičnu informaciju da su neki petogodišnjaci tijekom prošle godine, tri mjeseca pohađali vrtić. Mišljenja roditelja u vezi ovog Zakona su podijeljena. Neki misle da je to dobro za djecu dok se većina ne slaže, uz

argumentiranje kako je to prerano za dijete, kao i da bi to njima stvorilo dodatne obveze (odvođenje i dovođenje djece). Nitko od nazočnih roditelja ne zna kako se provodi Okvirni zakon na njihovom području, jedino misle kako je samo 5% djece obuhvaćeno predškolskim odgojem i obrazovanjem u vrtiću. Djeca u godini pred polazak u školu nisu obuhvaćena obveznim predškolskim programom. Nije im poznato postoje li ikakvi planovi u Općini u vezi s ovim pitanjem. Smatraju da cijela inicijativa treba krenuti od načelnika Općine, a da roditelji nisu moćni reagirati. Stupanj uključenosti djece bi, po njihovoj procjeni, bio veći ako je program besplatan, ako bude organiziran prijevoz za djecu iz ruralnih područja i ukoliko se organizira u najbližim školama. Primjećuje se strah od organiziranja programa u neuvjetnim prostorijama.

Informacije koje bi voljeli imati o obveznom predškolskom programu vezane su za to što će djeca raditi, po kojem programu, mogu li se djeca iz pripremnog programa „uklopiti“ s djecom koja su pohađala vrtić, koliko će dugo trajati dnevne obveze, hoće li imati hranu i tko će raditi s djecom. Smatraju kako bi bilo najbolje kada bi program trajao tri mjeseca i to neposredno prije početka škole. Najviše ih brine hoće li se osigurati odgovarajući prostor za djecu.

Prema mišljenju roditelja, djeca bi prije polaska u školu trebala razviti i steći određene poželjne navike, znati se organizirati, razviti samopouzdanje, naučiti držati olovku u ruci, znati dijeliti stvari i igračke s drugom djecom i sl.

Roditelji bi trebali biti uključeni u program kako bi bili upoznati s onim što i kako njihovo dijete uči i sadržajem koji usvaja. Nužno je educiranje u vezi s razvojem i odgajanjem djece.

Odgajatelji

Nazočni odgajatelji, njih šest, kao i jedan učitelj znaju za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, a informaciju su dobili od svog ravnatelja. Spomenuli su i sličan „igraonički program“ koji se realizirao u razdoblju od 1999. do 2006. godine, financiran od strane Javnog fonda za dječiju zaštitu, a koji se provodio u proljetnim mjesecima, po tri sata tjedno u trajanju od tri mjeseca. Njime su bila obuhvaćena djeca koja ne pohađaju vrtić, kao i djeca iz društveno ugroženih obitelji. U kasnijoj fazi igraoničkog programa roditelji su sudjelovali u financiranju, pa su tako prošle godine organizirali, uz roditeljsko plaćanje, isti program za petogodišnjake. Ne znaju kako se Okvirni zakon provodi u njihovoj općini i smatraju kako nisu sva djeca obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem, a glavni razlog je financiranje, jer roditelji plaćaju po 100 KM mjesečno za boravak djeteta u vrtiću. Mišljenja su da u Općini nema nikakvih planova glede ovog Zakona. Pokrenuta je inicijativa Centra mladeži da organiziraju program za djecu predškolskog uzrasta, ali ih Općina nije podržala, jer „općinari smatraju kako teret ranog obrazovanja mogu preuzeti nevladine organizacije, ali to su projektne aktivnosti koje traju dva do tri mjeseca i kada financijer ode, gase se.“ Predlažu kao nužno uključiti djecu iz ruralnih sredina u program predškolskog odgoja i obrazovanja i da je za svu djecu potrebno osigurati odgovarajući prostor i sredstva za rad.

Odgajatelji smatraju da im za rad s djecom u pripremnom programu ne treba dodatno educiranje jer su potrebne kompetencije stekli na fakultetu. Kvalitetan program, po njihovom mišljenju, je onaj program koji je prilagođen uzrastu, različitostima djece i u kome djeca imaju mogućnosti izbora. Dobar program također podrazumijeva i dobre materijalne uvjete.

Roditelji trebaju, prije svega, informacije o tome jeli program obavezan ili ne, kao i koje su koristi za njihovo dijete, o značenju učenja u tom razdoblju, je li program besplatan i sl.

U njihovim vtićima pripremaju djecu za polazak u školu kroz socijaliziranje, razvijajući im samopouzdanje, samostalnost, potiču rad u skupini, poštivanje drugih, uče ih odgovornosti, vježbaju grafomotoričku spremnost,....

5.1.9. LAKTAŠI

Na području općine Laktaši, prema nezvaničnim procjenama, živi preko 40.000 stanovnika. U općini djeluje jedan dječiji vrtić smješten u objektu koji je nedavno obnovljen i opremljen, s ukupnim kapacitetom za 175-ero djece. Nadograđen je i dodatni objekt u Glamočanima, kao područna jedinica istog vrtića. Kapacitet ovog vrtića je 86-ero djece. U ovoj općini postoje i četiri osnovne škole s pet područnih škola u kojima osnovno obrazovanje stječe oko 3.300 učenika.

Na području općine Laktaši, prema podacima s kojima raspolaže Milan Gvozderac, stručni suradnik za gospodarstvo i društvene djelatnosti, stupanj obuhvata djece predškolskog uzrasta za organiziranim odgojem i obrazovanjem je daleko najveći u okružju i iznosi ukupno 45,78% djece. Od ukupno 397-ero djece koliko ih je upisano u prvi razred, 104-ero je boravilo u vrtiću, a 70-ero u igraonicama (tri sata dnevno, tri mjeseca). Još uvijek nema naznaka kada će početi provedba Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje. Za uspješno realiziranje ovog programa nužno je izgraditi nove vrtiće, osigurati materijalnu potporu od strane Ministarstva, preurediti neiskorištene prostore. Srednjoročnim planom Općine Laktaši planirana je izgradnja objekta za jaslice i još dva vrtića u ruralnom području.

Učinci programa za obvezan predškolski odgoj i obrazovanje, po mišljenju stručnog suradnika, Gvozderac, bili bi brojni, a to bi značilo da su djeca bolje socijalizirana, samostalnija, emocionalno zrelija, s razvijenim sposobnostima i s potrebnim vještinama za polazak u školu. To bi trebao ponuditi kvalitetan program koji bi, pored kvalificiranog osoblja, podrazumijevao i siguran i dobro opremljen prostor za rad s djecom.

U Laktašima je ekonomska cijena vrtića po djetetu 300 KM, ali prosječno roditelji plaćaju po 120 KM. Djeca iz višechlanih obitelji i obitelji samohranih roditelja plaćaju 100 KM, za treće dijete u vrtiću iz obitelji i za djecu ratnih vojnih invalida vrtić je besplatan.

Alternativni programi:

- UNICEF – Integrirani centar za rani rast i razvoj.
- Centar mladeži realizira programe za djecu s posebnim potrebama.

Roditelji djece koja pohađaju vrtić

Nazočni roditelji, njih ukupno osam, već su upoznati s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, a poznanici su ih informirali. Također svi podržavaju ovu zakonsku odluku i naglašavaju potrebu za prikladnu pripremu djece za polazak u školu. Nemaju točnu informaciju o načinu provedbe ovog Zakona u Laktašima.

Na osnovu podataka koje roditelji imaju, djeca u godini pred polazak u školu, do sada nisu bila obvezna pohađati vrtić, ali je veći broj djece imao priliku dobiti nužnu „pripremu“ u vrtiću ili igraonicama koje organiziraju aktivnosti upravo za ovu svrhu. Nisu upoznati je li Općina ima određene planove za provedbu ove zakonske odluke. Svi roditelji misle kako ne mogu utjecati da konačnu odluku za početak ovog programa, jer misle da je potrebno zadovoljiti određene materijalne uvjete, a to je u nadležnosti društva.

Roditelje prvenstveno zanima tko će raditi s djecom, koliko će se plaćati, koliko traje program, način na koji će se program sprovoditi. Najbolje vrijeme za realiziranje programa, po njihovom mišljenju, je tri mjeseca pred polazak u školi, odnosno nakon obavljenog sistematskog pregleda za polazak u školu, u travnju.

Kada je u pitanju realiziranje ovog programa, roditelje najviše brine ima li Općina dovoljno sluha za ovaj program i kakvi su uvjeti za njegovu provedbu (prostor, financije, stručno osoblje, prijevoz djece).

Smatraju da bi djeca prije polaska u školu trebala imati potrebne društvene vještine, da su samostalna, da posjeduju određena predznanja, imaju priliku igrati se i razvijaju motoriku. Očekuju

profesionalne i kreativne odgajatelje, koji su otvoreni za suradnju s roditeljima i da imaju korektan odnos s djecom.

Roditelji su jednoglasni kada je u pitanju potreba za njihovo uključenje u ovaj program i mišljenja su da bez dobre suradnje roditelja i odgajatelja maksimalan napredak djece nije moguć. Suradnja bi trebala biti svakodnevna, sudjelovanjem u radionicama, u organizaciji priredbi, u izravnom radu s djecom, prilikom organiziranja proslava i izleta.

U svom domu, većina roditelja stalno radi sa svojom djecom: čitaju djeci, pričaju priče, razgovarajući na određenu temu koja je djeci zanimljiva, crtajući i potičući djecu da razvijaju svoje potencijale. Roditelji smatraju da bi im bolja materijalna situacija pomogla da bolje utječu na razvoj svoje djece i njihovu pripremu za polazak u školu, kao i stručna pomoć koju su dobili putem radionica, konzultacija ili literature.

Obrazovnim vlastima bi poručili da usvoje zakon za obvezan predškolski odgoj i obrazovanje, osiguraju nužna sredstva za ovaj program, školuju kvalitetno osoblje, da ne zanemaruju predškolstvo. Smatraju da društvo malo ulaže u djecu.

Odgajatelji

Odgajatelji su upoznati sa Zakonom kroz razgovor sa ravnateljicom ustanove. Svi odgajatelji, njih ukupno osam, suglasni su da je obvezno uključenje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu veoma važno jer je „predškolstvo temelj cjeloživotnog učenja, djeca se kvalitetnije pripremaju za školu, postižu dva puta bolje rezultate u školi, brže se prilagode, slobodnije komuniciraju, bolje se snalaze u školi, djeca su samostalnija, samopouzdanija, razvijenija im je sitna motorika“.

Za realiziranje obveznog predškolskog programa, odgajatelji predlažu prilagodbu neiskorištenog prostora, organiziranje kraćeg boravka u vrtiću, organiziraju igraonice tijekom godine, organiziraju educiranja roditelja i sl. Najviše ih brine što roditelji nisu svjesni značenja ranog učenja, zatim pitanje osiguranja potrebnog prostora za svu djecu, to što programi u vrtićima i školama nisu usuglašeni, tko će financirati i osigurati nužno osoblje i dr.

5.1.10. LOPARE

Općinu Lopare čine 33 naseljena mjesta organizirana u 25 mjesnih zajednica u kojima živi oko 17.000 stanovnika.

U općini Lopare, kako navodi Ljiljana Savić – Kerović, suradnica za lokalno-ekonomski razvoj, već su upoznati s Okvirnim zakonom za predškolski odgoj i obrazovanje. Na području ove općine oko 30-40% djece predškolskog uzrasta uključeno je u predškolski odgoj i obrazovanje. Općina ima za cilj da sva djeca prođu kroz nužnu predškolsku pripremu za školu, ali ključna poteškoća je nedostatak odgovarajućeg prostora, jer u cijeloj općini Lopare radi samo jedan dječiji vrtić, što znači da su djeci iz ruralnih sredina uskraćene prilike boravka u vrtiću. Tome treba dodati i podatke o veoma teškoj ekonomskoj situaciji u kojoj se nalaze roditelji. Ove poteškoće se, prema riječima Savić –Kerović, mogu prevazići samo sustavnim rješenjem problema uz veće angažiranje državnih ustanova koje bi prvenstveno financijski pomogle primjenu programa, te zajedničke projekte (angažiranjem raznih obrazovnih ustanova) kojim bi se u područnim školama omogućilo djeci realiziranje predškolskih programa. Potrebni resursi za primjenu ovog zakona su, prema riječima Savić–Kerović, od državnih do općinskih kao i moguća sredstva domaćih i stranih donatora, jer općina Lopare spada u rang najnerazvijenih općina u Republici Srpskoj, s malim mogućnostima za budžetska izdvajanja. Očekivani učinci primjene ovih aktivnosti bi bili ostvarenje jednakog pristupa obrazovanja za svu djecu, bolju suradnju između svih sudjelovatelja obrazovnog procesa, kao i potrebu za usavršavanjem obrazovnih programa i stalnim educiranjem osoba koje ih provode kako bi se sustav što više prilagodio djeci i

njihovim potrebama. Za djecu iz marginalizovanih skupina do sada nije realiziran nikakav program, niti postoji ikakva pomoć.

Trenutačni program predškolskog obrazovanja realizira dječiji vrtić u skladnosti s zakonskim odredbama i daje ga na usvajanje Skupštine Općine Lopare. U Općini smatraju da je nužno započeti obrazovanje djece na ovaj način, prilagođen dječijim mogućnostima i potrebama, kako bi se djeca bolje pripremila za daljnje školovanje, a posebno ističu potrebu ovog programa za djecu iz ruralnih sredina. U evaluiranju programa bi trebali sudjelovati svi: roditelji, odgajatelji, nastavnici iz osnovnih škola, predstavnici općine i drugih lokalnih ustanova.

Roditelji su dobili informaciju da je riječ o obveznoj, zakonom definiranoj aktivnosti koja se provodi u cijeloj općini, veoma je važna za dijete, realiziranje u vrtiću ili školi, trajanje 3 mjeseca svakog radnog dana po 3 sata i realiziranje aktivnosti u prikladnom prostoru.

Ekonomska cijena boravka u vrtiću za cjelodnevni boravak je 300 KM, roditelji plaćaju 100 KM, a za trosatni boravak djeteta 30 KM. Roditelji koji imaju četvoro ili više djece, oslobođeni su plaćanja.

Odgajatelji

Nazočni učitelji iz osnovne škole, njih četiri i jedna odgajateljica iz vrtića upoznati su s obvezom da djeca predškolskog uzrasta pohađaju predškolski program u godini pred polazak u školu, a informaciju su dobili putem medija. Svi su suglasni kako je nužno jer je primjetna razlika na početku školske godine između djece koja su pohađala neki predškolski program i djece koja nisu pohađala nijedan program. Zakon se ne provodi za svu djecu. U 2005. godini Zavod za dječiju zaštitu je financirao igraonice za djecu predškolskog uzrasta u trajanju od dva mjeseca. Nakon toga, zbog neprikladnih materijalnih uvjeta, organiziran je samo u područnim školama.

Učitelji naglašavaju da su prošle godine imali drastičan pad upisa djece u prvi razred, skoro 50% u odnosu na prethodnu školsku godinu. Razuđenost područja i velika udaljenost od škole je veliki problem za organiziranje pripreme nastave na području općine Lopare. Očigledno je postupno „gašenje sela“ i u većini nalazi se samo po jedno dijete u prvom razredu. Općina nema sredstava za prijevoz djece do Lopara.

Vrtić, prema njihovim riječima, svake godine predlaže plan Općini za realiziranje pripreme djece za školu. Smatraju da bi bilo dobro da se taj program i dalje realizira.

Brine ih nedostatak materijalnih sredstava, smanjen broj djece, kao i stavovi roditelja vezani za obvezno uključanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje. Odgajatelji ne trebaju dodatnu obuku za rad u pripremnom programu, dok je za učitelje nužna.

5.1.11. NOVI GRAD

Novogradska općina ima 48 naselja od kojih je jedno naselje gradsko (Novi Grad), četiri naselja su mješovitog tipa, a ostalo su seoska naselja. Novi Grad, prema podacima s kojima raspolaže Borivoje Japundža, suradnik za obrazovanje, spada u red najrazvijenijih općina s 25.000 do 28.000 stanovnika i 5.000 neuposlenih od ukupnog broja radno sposobnog stanovništva.

Na području općine Novi Grad, primjena Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju nije zaživjela kao obvezan program predškolskog odgoja i obrazovanja, jer štuku zakone Republike Srpske, a po tim zakonima to još uvijek nije obvezno. U vrtiću u Novom Gradu za sada, boravi 58-ero djece, od jaslčkog do predškolskog uzrasta. Ističe da je veoma teško govoriti o točnom postotku uključenja djece, jer nema popisa stanovništva, a matične službe su neumrežene. Novi Grad nema porođajni odjel pa se djeca uglavnom rađaju u Prijedoru ili Banja Luci, tako da nemaju bazu podataka. Trenutačno je nemoguće govoriti ili planirati 100%-no uključanje djece, jer nema dovoljno financijskih sredstava: „Gospodarstvo ne radi, roditelji ne rade, u budžetu je malo sredstava. Jedino što imamo je to da u gradu raspolažemo s objektom i osobljem“. U Općini nemaju određenih planova

u vezi s primjenom Okvirnog zakona, a očekuju pomoć i potporu iz Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske. Program bi bio od velike koristi za svu djecu, a naročito za djecu iz ruralnih sredina. Smatra da bi ovaj program pomogao djeci da se pripreme za polazak u školu jer bi djeca bila emotivno, društveno i intelektualno spremnija za školske obveze.

Roditelji bi trebali znati što njihova djeca uče i kako napreduju. Njih trenutačno zanima je li program besplatan ili bi roditelji morali plaćati.

Brine ga sigurnost djece, jer smatra da u vrtićima nisu najbolji uvjeti za rad, te niti jedan vrtić nema osiguran nadzor. U tom kontekstu dodaje da, ukoliko u jednom objektu boravi veliki broj petogodišnjaka, to bi bilo „strašno za djecu“. „Mnogo djece na malom prostoru je veliki izazov i morali bi raditi i s drugim službama, npr. da zatvorimo jedan dio ulice.“ Također ga brine i financiranje, jer je općinski budžet mali.

Ekonomska cijena boravka u vrtiću je 300 KM, a roditelji plaćaju 100 KM. I pored teške situacije imaju pomoć, a to bi značilo da, ako u vrtić ide dvoje djece iz iste obitelji, roditelji plaćaju 30%, a za troje 50%. Za obitelji s četvero ili više djece postoji mogućnost besplatnog boravka u vrtiću. Na taj način se stimulira natalitet i uključuju djeca iz marginaliziranih skupina.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Nitko od nazočnih roditelja, njih ukupno devet, nije čuo za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, ali svi se slažu da bi to bilo dobro za svako dijete, jer je to dobra prilika da djeca nauče da žive u zajednici i sa svojim vršnjacima, jer nemaju dovoljno vršnjaka u svom okruženju, te da predškolski odgoj i obrazovanje pomaže prilagodbi djece za boravak u školskom prostoru. Ne znaju kako se na njihovom području provodi ovaj Zakon i misle da nisu sva djeca predškolskog uzrasta obuhvaćena ovim programom. Nije im poznato ima li Općina ikakvih planova po ovom pitanju. Glavni razlog što djeca ne idu u vrtić je loša ekonomska situacija u gradu i u obiteljima.

Prije početka programa roditelji bi željeli znati: što će djeca raditi, po kojem programu, hoće li rad biti organiziran kroz igru, te tko će raditi s djecom. Najbolje vrijeme za početak programa je, kako navode neposredno prije početka škole. Brine ih nepostojanje odgovarajućeg prostora, osoblja, kao i financiranje programa.

Smatraju da bi dijete prije polaska u školu trebalo biti otvorenije, samostalnije, sigurnije, da usvoji pravila ponašanja, razvije koncentraciju, kao i da zna što se od njega očekuje. Roditelji bi trebali biti uključeni u pripremni program, jer bi svaki roditelj trebao znati kako njegovo dijete napreduje.

Obrazovnim vlastima poručuju da za petogodišnjake osiguraju besplatan program predškolskog odgoja i obrazovanja, a za djecu iz ruralnih sredina osiguraju odgovarajući prostor za igru i rad.

Odgajatelji

Većina nazočnih odgajatelja čula je za Okvirni zakon koji predviđa obvezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, uglavnom kao nezvaničnu informaciju, putem medija ili od poznanika. Slažu se da je takav zakon „apsolutno nužan i predškolsko treba biti obvezno.“ Smatraju da bi od toga svi imali korist djeca, roditelji i škola, jer bi djeca bila samostalnija, spremnija za školske obveze, sigurnija i socijaliziranija. Prema njihovoj procjeni, koristi bi imao i vrtić jer, kako navode, nekada je u vrtiću boravilo po 300 djece, a danas samo njih 58-ero.

U njihovoj općini nisu obuhvaćena sva djeca programima za predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, a glavni razlozi za to su: loša financijska situacija, neuposlenost roditelja i loše stanje gospodarstva. U Općini, za sada nema planova za uvođenje ovakvog programa. Navode da su već razgovarali s predstavnicima Općine u vezi pokretanja inicijative za tromjesečni i trosatni program za petogodišnjake. To je u fazi pripreme, jer iz vrtića još uvijek nisu definirali kada i kako bi osmislili

rad s djecom. Smatraju da bi vrtići morali organizirati rad s djecom u godini pred polazak u školu, a ne škole.

Predlažu da bi vrtići mogli pomoći realiziranju ovog programa tako što će organizirati rad u poslijepodnevnim satima (za petogodišnjake) i tražiti pomoć donatora. Brinu ih financijska sredstva i nedovoljna informiranost roditelja o značaju predškolskog uzrasta.

Roditelje treba uključiti u proces i upoznati ih s podatkom da je riječ o obveznom programu, kao i ponuditi sve informacije potrebne roditeljima.

U vrtiću djecu pripremaju za polazak u školu kroz učenje i razvijanje sljedećih kvaliteta: samostalnost, samopouzdanje kroz igru i rad u skupini, učeći ih pri tome toleranciji, te usvajanju zdravstveno higijenskih navika.

5.1.12. PRIJEDOR

Prijedorska općina ima 49 mjesnih zajednica, a broj stanovništva, prema nezvaničnim procjenama, je 100.000. Danas na području općine radi dječiji vrtić s pet radnih jedinica u kojima boravi oko 500 djece predškolskog uzrasta te 12 osnovnih i šest srednjih škola s oko 12 000 učenika. U Prijedoru ima potrebe za otvaranjem novih vrtića, i to je jedan od prioriternih zadataka u Strategiji razvoja općine u sljedećih pet godina. Planira se izgradnja dva vrtića u novim naseljima, jer su sadašnji kapaciteti nedovoljni s obzirom na potrebe.

Na području općine Prijedor, kako ističe Olivera Rosić, suradnica iz područja obrazovanja u Odjelu za društvene djelatnosti, Okvirni zakon za predškolski odgoj i obrazovanje nije još uvijek zaživio, ali u Odjeljenju znaju da je predškolsko obvezno za djecu u godini pred polazak u školu. U Prijedoru je trenutačno 29% djece u godini pred polazak u školu upisano u cjelodnevni program dječjeg vrtića. Procjena populacije djece u godini pred polazak u školu je oko 220 djece, na osnovu upisa djece u prvi razred osnovne škole. Svima bi bilo u interesu da je uključenoje djece 100%, ali u općini postoje ograničenja: nedovoljno financijskih sredstava, nedostatak prostora i osoblja. Pored financiranja, teritorijalna razuđenost je velika poteškoća, jer općina zauzima prostor od oko 800 km²; neka sela su udaljena i po 40 km², pa je veoma teško dovoditi djecu u središte grada. Međutim, škole i mjesne zajednice u ruralnim sredinama bi se lako mogle prilagoditi i organizirati odgojno-obrazovni rad s petogodišnjom djecom. Mnoge škole su obnovljene, tako da se za ove potrebe može prilagoditi prostor u njima.

Pored toga, problem je u osoblju jer nema dovoljno educiranih odgajatelja. Ističe da, kada bi imali određen program i plan uključenoje djece u predškolski program, imali bi i ideja a nužno bi bilo i da se u lokalnom budžetu odvoji namjenska stavka za petogodišnjake. Važno bi bilo i vršiti stalno educiranje roditelja u ruralnim sredinama i roditelja iz marginalizovanih skupina jer se u Prijedoru kao opravdan i učinkovit pokazao projekt educiranja roditelja romske nacionalnosti. Inicijativa treba doći i od roditelja i NVO, jer imaju pozitivna iskustva s organizacijom Save the Children iz 1997. godine.

U Igraoničkom programu, koji se ranije organizirao, naglašena je marginalizirana skupina djece. Međutim, kada se sada ovaj program realizira u vrtiću, ide na natječaj, te roditelji djece petogodišnjaka sudjeluju u programu. Prošle godine je, kako navodi, bilo tri skupine djece koja dolaze iz situiranih obitelji, jer roditelji financiraju boravak u vrtiću. Program predškolskog odgoja i obrazovanja pripremio je Republički pedagoški zavod, a isti se realizira u javnoj predškolskoj ustanovi, u tri dječija vrtića. Očekivana su sredstva od Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, ali dosadašnja praksa govori da su roditelji sve financirali dok su vrtići dali prostor i opremu. Odgajatelji su dodatno educirani. Program je prošle godine trajao četiri mjeseca, od veljače do svibnja. Sudjelovanje roditelja za boravak u vrtiću iznosi 120 KM. Općina financira za predškolsku ustanovu opremu, materijal, tekuće održavanje, komunalije, izgradnju. U Općini postoje potpomaganja , za koje se izdvaja 20.000 KM za potrebe djece koja rabe društvena prava.

Alternativni programi:

„U Prijedoru ima mnogo NVO, ali se nitko ne bavi predškolskom djecom. Na natječajima koje otvara Općina za NVO projekte do sada se nitko nije pojavio s projektima potpore odgoju i obrazovanju male djece. Općina svake godine donosi prioritete. Ove godine je prioritet obrazovanje, ali se obično izaberu programi za educiranje. Možda sa NVO treba više raditi na otvorenju prema ovom uzrastu, napraviti dobar projekt i da ih Općina financira. U svibnju 2010. godine je izašao natječaj, gde se javilo oko 35 NVO, a odobreno je 8-9 projekta.“

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Većina nazočnih roditelja nije bila upoznata s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, niti s člankom koji predviđa obvezno uključenje petogodišnjaka u pripremni program. Svi smatraju kako bi djeca trebala pohađati vrtić, i to ne samo jednu godinu, nego više godina, i da je to jako važno za prikladan razvoj deteta. Smatraju da postoje velike razlike između djece koja su išla u vrtić i one koja nisu, a koje su vidljive onda kada djeca pođu u školu („velike su razlike između djece pri igranju i upućeniji su u ono što ih očekuje u školi“, kažu učitelji). Ne znaju ima li planova o većem uključanju djece u predškolski odgoj i obrazovanje u Općini.

Svi su odgovorili da misle da nisu sva djeca obuhvaćena pripremnim programom. Nešto znaju iz svog okružja o djeci koja ne idu u vrtić zato što im majke ne rade, nešto znaju na osnovu osobnih iskustava. Razloge navode: ne postoje uvjeti uključanja sve djece, nedostatak mjesta u vrtiću, i mnogo mlađa djeca bi više trebala ići u vrtić, ali nema dovoljno mjesta u predškolskoj ustanovi. Najveći problem je loša materijalna situacija roditelja.

O obveznom predškolskom programu bi željeli znati: koliko košta, koliko vremena traje i kada počinje, što će se raditi s djecom, je li ono što se radi u godini pred polazak u školu usklađeno s onim što će biti u školi, da djeci ne bude dosadno, a djeci koja ranije nisu bila u vrtiću da ne bude preteško. Najbolje vrijeme za početak i trajanje programa, po njihovom mišljenju, je nekoliko mjeseci ranije, lipanj najranije, jer se i dijete treba pripremiti. Ističu organizacijske probleme roditelja, jer oni rade i bilo bi opterećenje da se usuglase i organiziraju u radnom vremenu. Ako oba roditelja rade, morali bi angažirati dodatnu osobu da brine o djetetu izvan ta tri sata. Ljudi iz ruralnih sredina bi imali poteškoće da svoje potrebe usuglase s rasporedom javnog prijevoza, koji je obično usuglašen s potrebama učenika osnovne škole.

Brine ih hoće li Općina i vrtići imati dovoljno financijskih sredstava za kvalitetnu provedbu programa. Smatraju najvažnijim da djeca u godini pred polazak u školu prevaziđu strah prema nepoznatim ljudima i situacijama, da steknu radne navike te da im se pomogne da lakše uče. Od ustanove u kojoj se program realizira očekuju „da ustanova bude malo manje ustanova, da djeca rado dolaze tu i da to bude igra. Da to bude prijelaz između djetinjstva i briga koje počinju školom“. Očekuju informiranje roditelja, odnosno, da im se kažu o kakvom je programu riječ, kako će organizirati rad u ustanovi, i da će im se ukazati kako oni mogu dati doprinos ovom programu. Očekuju otvorenu komunikaciju između ustanove i roditelja u smislu davanja iskrenih informacija o djetetu, „da kažu i dobre i loše strane kod deteta, što dobro radi, a u čemu mu je potrebna pomoć“.

Roditelji bi trebali biti uključeni u rad ustanove u smislu omogućavanja uvjeta davanja prijedloga za svoje dijete, da roditelji mogu provesti cijeli dan u vrtiću radeći nešto iz svoje struke, ili samo da provedu jedan dan u grupi kako bi se upoznali s radom u pripremnom programu.

Obrazovnim vlastima poručuju da bi program trebao biti obavezan i besplatan u svakom smislu, da se osigura prijevoz za djecu koja nemaju vrtiće u mjestu gdje žive te da učitelji i odgajatelji više surađuju.

Odgajatelji

Nazočni odgajatelji, njih ukupno devet, već imaju informaciju o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju. Prema njihovim riječima, „to je živa tema, ali je u raskoraku od života“. Predviđeno je da predškolski odgoj i obrazovanje budu obvezni, ali nema uvijeta za obuhvat sve djece. O tome su čuli su od svoje ravnateljice koja je bila uključena u izradu Zakona. Ravnateljica ih je na aktivnostima redovito informirala glede te problematike. Smatraju kako su zakoni često u raskoraku sa stvarnim životom. Svi se slažu da je obvezni predškolski odgoj i obrazovanje zasigurno potreban, osobito za djecu na selu koja nemaju prilike ići u predškolsku ustanovu. U njihovoj općini nisu sva djeca obuhvaćena pripremnim programom zbog nedostatka prostornih kapaciteta. Samo ove godine, navode, oko 50-ero djece nisu mogli primiti u vrtić. Trenutačno je u Prijedoru za predškolski odgoj i obrazovanje potrebno puno više kapaciteta, a ukoliko zaživi Okvirni zakon, onda bi trebali planirati znatno više.

U vezi s općinskim planovima ističu da je njihova bivša ravnateljica bila član radne skupine koja je radila Strategiju razvoja općine u kojoj je predškolski odgoj i obrazovanje stavljeno u prioritet, predviđena je izgradnja dva nova objekta, s tim da petogodišnjaci nisu izdvojeni iz populacije predškolske djece (nije zasebno planirana organizacija rada s djecom u pripremnom programu).

Predlažu da se organizira educiranje roditelja: mnogi nisu svjesni važnosti ranog učenja i važnosti tog razdoblja za razvoj djece, te da država treba uvesti program financiranja, i da se obvezno uključe i financiraju djeca čiji roditelji ne mogu platiti boravak u vrtiću pa se zbog toga ispisuju.

Prošle radne godine djeca u godini pred školu su bila uključena u trosatni odgoj i obrazovanje, ali nije bilo uvjeta za uključivanje sve djece, jer roditelji nisu imali sredstava da plate. Mišljenja su da je dobar program onaj koji dozvoljava slobodu izbora, koji prepoznaje dječije potrebe i gdje djeca mogu biti „nositelji programa“, koji omogućava odgajateljima da od njega „uzimaju nužno kako bi kod djece razvijali elementarne sposobnosti i vještine“ (posebno kod djece koja u petoj godini života prvi put ulaze u obrazovnu ustanovu, i npr. „nemaju razvijene vještine pravilne uporabe olovke“).

5.1.13. RUDO

Više detalja o stanju u općini Rudo saznali smo od Bogdana Rađena, službenika Općine. Prema njegovim navodima, općina Rudo, koja pripada kategoriji izrazito nerazvijenih općina, ima 10 mjesnih zajednica, jednu gradsku i devet prigradskih, u kojima živi 9.000 stanovnika. U dvije sredine postoje osnovne škole, u jednoj je područna škola, dok je druga područna škola u fazi zatvaranja. Dok je prošle godine školu pohađalo 550 djece, ove godine ih je 520 i samo jedno odjeljenje djece u prvom razredu.

Ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje ne postoji u općini Rudo. Službenik Rađen nije upoznat sa situacijom u cjelosti, ali prema njegovim riječima, od svibnja 1997. godine, uz potporu japanske vlade, otpočela je s radom igraonica u kojoj su radile dvije odgajateljice i imale su 4 skupine po 25-ero djece. Tijekom 1999. godine otvoren je novoizgrađeni objekt koji je, nažalost, uništen u požaru 2004. godine. Od tada su se aktivnosti odvijale prvo u srednjoškolskom centru a sada u Domu kulture. Poslije 1999. godine prestala je pomoć japanske vlade, a ustanova nikada nije registrirana i nema potporu Općine, nego djeluje kao trosatna igraonica. Troškove boravka u iznosu od 25 KM snose roditelji, a skupina broji svega 20-25-ero djece.

U Općini ne postoji nikakav plan niti strategija razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja. Općinski službenik Rađen, smatra da bi registriranje predškolske ustanove umnogome doprinijelo rješavanju problema jer bi se onda planirala i izdvojila sredstva iz općinskog budžeta. Ovakvo stanje dovodi u loš položaj djecu i obitelj, ali i odgajatelje čiji status nije formaliziran, kao i cijelu zajednicu koja postaje sve siromašnija sa sve manje rođene djece.

Roditelji

U Rudom je organizirana fokus skupina s roditeljima čija djeca pohađaju ovaj predškolski, igraonički program. Iako nisu upoznati s Okvirnim zakonom, roditelji su izuzetni zagovornici uključenja sve djece u predškolski odgoj i obrazovanje jer i sami primjećuju brojne promjene i napredak kod svoje djece od kako pohađaju igraonicu. Svi roditelji misle da je u općini kao što je Rudo izuzetno značajno ulagati u djecu kako „bi nas nešto potaknulo da ostanemo tu, da rađamo djecu“.

Roditelji smatraju da bi veći broj obitelji bilo zainteresirano za uključenjem djece u predškolske programe ali da je nekima i sadašnjih 25 KM, koliko se plaća igraonica, previše. Također smatraju da djeci treba pružiti bolje uvjete od trenutačnih i željeli bi pomoći da se ova ustanova registrira.

Organiziranje ciljnih skupina je pomoglo da se sretnu odgajatelji, učiteljica i roditelji s predstavnikom Općine i razmijene informacije o ovom problemu. Roditelji su voljni pokrenuti nešto, ali ne znaju kome se obratiti. Predstavnik Općine ih je uputio na Narodni ured preko kojeg njihova peticija može doći na Skupštinu.

Ono što su svi izdvojili kao bitno je da s djecom prije polaska u školu treba raditi na socijaliziranju, stjecanju radnih navika i razvijanju pažnje, da se djeca oslobode straha tijekom odvajanja od roditelja, da se rad s predškolskom djecom organizira u prostorijama škole, posebno u učionici koja je za prvi razred, jer to pomaže da djeca razvijaju pozitivan stav prema školi i „da se ne boje škole.“

Odgajatelji i učiteljica 1. razreda devetogodišnjeg obrazovanja

I odgajatelji i učiteljica su naglasili izuzetno značenje ranog obrazovanja i bolju pripremljenost za školu i svestrani razvoj djece koja su pohađala predškolske programe. Slažu se s roditeljima u tome da je u ovom razdoblju potrebno da djeca razviju određene vještine i navike, bez inzistiranja da uče slova i sl. Smatraju da je tri mjeseca pohađanja predškolskog programa u godini pred polazak u školu izuzetno kratko razdoblje za značajnije uspjehe.

Prema njihovom mišljenju, roditelji su izuzetno zainteresirani, što je pokazao i besplatni tromjesečni program za djecu koji je financirala organizacija Save the Children. Mada program nije bio obavezan, sva djeca, osim troje djece iz ruralnih područja, redovito su dolazila u igraonicu.

5.1.14. SOKOLAC

Općina Sokolac broji oko 17.000 stanovnika. Ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje Sokolac osnovana je 1981. godine, kada je i počela s radom. Kapacitet vrtića je 146-ero djece, od čega 36-ero djece jasličkog uzrasta i 110 vrtićkog uzrasta. Posljednjih godina kapacitet nije popunjen a kao razloge navode visoku stopu neuposlenosti, osobito mladeži koji nisu u mogućnosti slati djecu u vrtić. Prošle godine došlo je do reformskih promjena u školstvu, tako da su se šestogodišnjaci upisali u prvi razred osnovne škole, pa je broj djece u vrtiću smanjen. Škola nema dovoljno prostora, a ni prikladnu opremu za taj uzrast, stoga rabe dvije radne sobe s dodatnim prostorijama i opremom u njima, koje pripadaju ovoj ustanovi.

Osnovna strategija za što veći obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem na području općine Sokolac, izravno je povezana s nacrtom Strategije o upošljavanju roditelja, jer je materijalno stanje roditelja, prema riječima Mire Sarić, samostalne stručne suradnice za područje obrazovanja i odgoja iz Odjeljenja za gospodarstvo i društvene djelatnosti, najbitniji čimbenik u stvaranju uvjeta za veći upis djece predškolskog uzrasta i u predškolske ustanove programe predškolskog odgoja. Trenutačne aktivnosti Općine po tom pitanju su stvaranje boljih uvjeta za što veći upis djece lošeg društvenog položaja u ove programe jer Zakon Republike Srpske nije predvidio ovaj program kao obavezan, te stoga i nije besplatan.

Program predškolskog odgoja i obrazovanja djece, godinu dana pred polazak u školu, realizira se u vrtiću, tijekom travnja, svibnja i lipnja i to u prijednevnom i poslijepodnevnom satima (roditelji mogu izabrati vrijeme). Ovim programom je obuhvaćeno oko 50-ero djece a, pored nedostatka financijskih sredstava, problem predstavlja „veoma mala ili nikakva razvijenost svijesti roditelja o važnosti ovog programa“. Važno je napomenuti da trenutačno ovaj program nitko ne financira, osim roditelja, što nije dovoljno za pokrivanje ekonomske cijene boravka djece u vrtićima. Jedan od problema je i nemogućnost iznalaženja sredstava za prijevoz djece do predškolske ustanove iz udaljenih naselja općine Sokolac.

Program prema kojem se trenutačno radi s djecom koja će se ove godine upisati u osnovnu školu, izrađuju odgajatelji i ravnatelj vrtića prema naputcima savjetnika za predškolski odgoj pri Ministarstvu prosvjete Republike Srpske. Ovaj program rada se redovito dostavlja Općini. Prostor i opremu za realiziranje ovog projekta je osigurala Općina koja je i osnivač vrtića, ali su sredstva veoma mala, tj. nisu planirani tekući grantovi za poboljšanje uvjeta rada u vrtiću. Zbog nedostatka sredstava stječe se dojam da su uposlenici predškolske ustanove prepušteni sami sebi i „virtuoznosti samih odgajatelja i ravnatelja ove ustanove“. Sredstvima Općine nisu predviđeni troškovi za educiranje uposlenika vrtića, tj. odgajatelja. Osoblje koje radi na primjeni ovog programa su uposleni odgajatelji i nije se popunjavalo dodatnim osobljem. Ne postoji izvanjsko vrednovanje programa, već isključivo interno, koje provodi ravnatelj vrtića. Općina Sokolac nije uputila nikakva obavještenja roditeljima jer Zakon ne predviđa program kao obavezan, već je taj posao prepušten vrtiću, tj. upravi vrtića, koji informacije prosljeđuje putem lokalnih medija. Kako bi program predškolskog odgoja bio kvalitetno primjenjen nužno je osigurati minimalne uvjete koji podrazumijevaju didaktičko–metodička sredstva za rad, a bilo bi dobro i poželjno omogućiti i razmjenu iskustava i primjera dobre prakse s nekim od vrtića iz većih gradskih sredina.

Roditelji djece koja ne pohađaju nikakav program predškolskog odgoja i obrazovanja

Ciljanu skupinu činili su predstavnici roditelja iz općine Sokolac, čija djeca nisu uključena u predškolski odgoj i obrazovanje, uglavnom zbog financijskih poteškoća kao i zbog udaljenosti vrtića od mjesta stanovanja. Zanimljivo je da roditelji brinu i zbog, kako kažu, osude okoline ako njihova djeca budu išla u vrtić jer su oni neuposleni (osobito majke), očekujući komentare poput onih da „njihova djeca pohađaju vrtić, a oni sjede besposleni kod kuće“. Svi roditelji su izrazili spremnost za uključenje svoje djece u program ako bi bio obavezan i besplatan.

Na pitanje jesu li upoznati s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju koji predviđa obavezno uključivanje djece u predškolski odgoj samo je jedan roditelj odgovorio da raspolaže tom informacijom, dok ostali roditelji nisu bili upoznati s ovim zakonom, niti su imali ikakve informacije o tome. Nazočni roditelji misle kako nije nužno uvesti obavezno predškolsko obrazovanje, jer Zakonom nije regulirano da program bude besplatan i da njihova financijska situacija ne dopušta plaćanje istog. Također, misle kako je ovaj program nepotreban jer oni mogu sami svoju djecu pripremiti za prvi razred osnovne škole. Neki od nazočnih roditelja su izjavili kako nemaju povjerenja u ovaj program, jer su djeca preopterećena u osnovnoj školi i da u njihovim godinama nije nužna prethodna priprema za školu, već da je škola mjesto gdje djeca trebaju naučiti pisati, čitati, crtati. Većina roditelja se žali da pored nemogućnosti plaćanja ovog programa predškolskog odgoja i obrazovanja, problem predstavlja i nemogućnost prijevoza djece s udaljenih mjesta (šira okolina Sokoca).

Roditelji smatraju da se nitko od nadležnih organa i uprave Općine Sokolac, ne trudi stvoriti ili poboljšati uvjete u predškolskom odgoju i obrazovanju. Niti jedan od nazočnih roditelja nije upoznat s bilo kakvim aktivnostima nadležnih organa Općine Sokolac. Roditelji također nisu informirani pohađaju li neka djeca s područja općine Sokolac program pripreme djece za polazak u prvi razred osnovne škole, koji je organiziran u vrtiću tijekom travnja, svibnja i lipnja. Na postavljeno pitanje jesu li se raspitali o ovom programu, većina je odgovorila ili se složila s tim da „nemaju povjerenje u nadležne organe, i da se od njih ne može dobiti nikakva informacija“.

Roditelji trebaju sljedeće informacije: ima li prostor uvjete za rad s djecom predškolskog uzrasta, je li ishrana djece kvalitetna, je li program besplatan. Nitko od nazočnih nije potvrdio da je program po kojem djeca pohađaju predškolske ustanove možda najvažniji, jer su ponovili kako nemaju veliko povjerenje u odgajateljice i da su roditelji ti koji mogu najbolje pripremiti svoju djecu za osnovnu školu. Svi nazočni misle da je prerano organizirati programe za educiranje i odgoj za petogodišnjaka, a da je njima najvažnije da se djeca igraju s ostalim vršnjacima. Smatraju kako predškolska ustanova treba imati prostorije koje su tople, i da je ishrana djece dobra. Po njihovim standardima svojstva kvalitetnog obrazovanja u predškolskim ustanovama su socijaliziranje i resocijaliziranje djece, jer je najveći problem što jedan broj djece nema vršnjaka s kojima bi se mogli igrati u najbližem okruženju. Roditelji su izjavili da oni samostalno brinu o odgoju svoje djece tako što ih uče osnovama poželjnog ponašanja, životnim vještinama, pripremaju ih za čitanje, pisanje kao i za brojanje, i da ostali članovi obitelji nisu previše uključeni u njihov odgoj. Od velike pomoći bi im bila nazočnost organiziranih kulturno- športskih sadržaja i manifestacija na području općine Sokolac.

Svi nazočni su se složili da ne postoje nikakvi organizirani sadržaji za djecu predškolskog uzrasta na području općine Sokolac i da ne vide mogućnost za njihovo organiziranje, jer „nadležni organi se ne žele uključiti u rješavanje ovog problema“. Svi nazočni bi voljeli da je predškolski odgoj i obrazovanje besplatan za svu djecu i smatraju da je to možda jedan od ključnih čimbenika što njihova djeca ne pohađaju ovaj program.

Odgajatelji

Odgajatelji koji su sudjelovali u radu ciljane skupine, njih ukupno pet, upoznati su s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju i smatraju kako ovaj Zakon treba zaživjeti što prije, kako bi se povećalo značenje predškolskog odgoja. Također misle da bi Zakon trebao biti obavezan i u Republici Srpskoj, a ne samo da bude kao mogućnost, kako stoji u sadašnjem Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju. Odgajatelji smatraju kako će zakon o obveznom predškolskom odgoju, omogućiti veće socijaliziranje djece ovog uzrasta, osobito na području općine Sokolac, gdje je mali postotak uključenja djece predškolskim odgojem. Po njihovom mišljenju program obveznog predškolskog odgoja djeci omogućava i razvijanje životnih vještina, proširuje njihova saznanja o životnoj okolini, budi osjećaje pripadnosti skupini, proširuje njihovu zainteresiranost za igrom druženjem, i sl.

Prema saznanjima odgajatelja, u njihovoj Općini nema nikakve strategije „omasovljenja predškolskog odgoja“, kao ni provedbe predviđenog Zakona. U tom smislu nemaju nikakvu potporu njihovog osnivača, tj. Općine. Provedba predškolskog odgoja i obrazovanja, odvija se samo u sklopu predškolskih radionica koje organizira njihov vrtić u razdoblju od nekoliko mjeseci pred polazak u školu, odnosno neposredno prije upisa prvačića u prve razrede osnovne škole. Ovaj program financiraju roditelji djece polaznika, a realiziraju se s veoma skromnim didaktičkim i materijalno tehničkim sredstvima kojima već raspolaže vrtić.

Na području općine Sokolac, veoma je mali broj djece predškolskog uzrasta koja pohađaju organizirane predškolske programe, jer prema mišljenju odgajatelja roditelji nemaju mogućnost plaćanja ovog programa, a i sama spoznaja roditelja o značenju predškolskog programa za njihovo dijete je na veoma maloj, ili čak nikakvoj razini.

Prema mišljenju odgajatelja, djeca predškolskog uzrasta u vrtiću mogu biti pripremljena za prvi razred osnovne škole, pogotovo u sustavu devetogodišnjeg obrazovanja, gdje je program rada u prvom razredu osnovne škole veoma sličan programu rada s predškolskom djecom u godini pred polazak u školu. Ovaj program se treba bazirati na razvoju vještina govora, crtanja, razumijevanja životne sredine i osnovnim životnim vještinama koje će pomoći djeci pri pohađanju škole. Po mišljenju odgajatelja, program pred polazak djece u školu, bi trebao trajati najmanje godinu dana, kako bi se djeca kroz program socijalizirala i stekla radne navike.

5.1.15. SRBAC

Općinu Srbac čini 39 naselja, s oko 23.000 stanovnika. U dječijem vrtiću boravi oko 80-ero djece od jaslica do predškolskog uzrasta, a vrtić radi i na prijemu djece s posebnim potrebama predškolskim odgojem i obrazovanjem. O trenutnom stanju i planovima Općine Srbac, kada je u pitanju predškolski odgoj i obrazovanje, informirao nas je samostalni stručni suradnik za društvene djelatnosti, Vladislav Ilić. Prema njegovim riječima, uključenje sve djece obveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem planira se realizirati u sljedeće tri godine u raznim oblicima. Važeći Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju Republike Srpske od 2008. godine u članku 5., govori „kako se predškolski odgoj može organizirati“ za svako dijete pred polazak u školu u trajanju najmanje tri mjeseca po tri sata dnevno, a ostvarivat će se prije svega u dječijim vrtićima, što ne obvezuje ni roditelje ni Općinu.

Usprkos slijedu problema, svojstvenih za gotovo sve općine, kao što su nedostatak prostora, opreme i educiranog osoblja, navodi se i „nedostatak informacija o broju petogodišnjaka“, osobito kada se zna da je na ovom području niska stopa nataliteta. Stručni suradnik Ilić kaže: „Predškolski program je veliki izazov za sve nas, od Ministarstva, lokalne zajednice, do roditelja, i samo zajedničkim aktivnostima i idejama uspjeh ćemo prevazići sve postojeće probleme. Što se tiče prostora planira se opremanje prostorija u seoskim školama i mjesnim zajednicama, za te potrebe. Za opremu i opremanje tih prostorija sredstva će morati pronaći resorno Ministarstvo kao i za prijem radnika i troškove prijevoza djece. Samo ponuđenim besplatnim predškolskim programom možemo očekivati veliko uključenje djece“.

Trenutačno na području općine djeluje jedna javna ustanova za predškolski odgoj i obrazovanje koja, zbog malog broja djece u vrtiću, ima kapacitete za početak programa, uz potporu Općine i Ministarstva. U Srbcu se nadaju da će, prevazilaskom ekonomske krize i otvaranjem novih radnih mjesta, broj djece u vrtiću biti još veći. Ekonomska cijena vrtića je 389 KM. Roditelji plaćaju po utvrđenoj ljestvici na osnovu Rješenja SO Srbac i cijena je različita za različite roditelje, u odnosu na njihov društveni i ekonomski status. Tako privatnici plaćaju 160 KM, dva uposlana roditelja plaćaju cijenu od 120 KM, samohrane majke 90 KM i RVI od I-IV kategorije 60 KM.

Roditelji čija djeca ne idu u vrtić

Roditelji s kojima smo razgovarali navode različite razloge zbog kojih njihova djeca ne pohađaju vrtić u Srbcu – od nedostatka finansijskih sredstava zbog neuposlenosti, udaljenosti vrtića od sela u kojem žive, do neprilagođenosti radnog vremena vrtića potrebama roditelja koji rade u privatnom sektoru. Usprkos tome, svi roditelji su iskazali potporu kada je u pitanju rad vrtića i obvezno uključenje djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, i smatraju da bi to donijelo brojne koristi svakom djetetu. Roditelji ističu da je vrtić prostor i prilika da se dijete sretne s vršnjacima („jer često na selu za to nema priliku“), da se socijaliziraju, osamostale, razvijaju razne vještine.

Iako su donekle upoznati s postojanjem Okvirnog zakona i predškolskim programima, svjesni su slijeda prepreka koje onemogućuju njegovu primjenu i smatraju da oni ne mogu poduzeti bilo što da utječu na trenutno stanje. Misle kako je najbolje da program počne u proljeće ali i dalje ne vjeruju da će djeca iz seoskih sredina biti obuhvaćena. Također ih zabrinjava kako će se njihova djeca snaći i prilagoditi gradskoj sredini i hoće li prijelaz biti težak za dijete i „izazvati odbojnost prema školi“.

Od vrtića očekuju brigu o sigurnosti njihove djece, da su „odgajatelji pristupačni, stručni i odgovorni“ te „ljubazni i pažljivi“. Roditelji bi rado sudjelovali u programu ali „ne znaju kako“, važne bi im bile i informacije o tome kako bi mogli pomoći djeci kod kuće da se što bolje pripreme za školu. Roditelji se već bave raznim aktivnostima: razgovaraju s djecom, čitaju zajednički, pišu, crtaju, pjevaju, zajednički maštaju, slažu slagalice, razgovaraju o pojavama u prirodi, usmjeravaju i potiču djecu na samostalnost, prate njihova interesovanja i na osnovu toga proširuju njihova znanja.

O pomoći koja je njima nužna, roditelji kažu: „Nama roditeljima je potrebna pomoć jer više ne znamo što i kako da radimo s djecom- da ih učimo pisati i zbrajati ili ne – različita su mišljenja“. Roditeljima trebaju stručni savjeti i usmjerenja, ali i financijska pomoć jer, kako navodi jedan roditelj, „za mene bi najvažnije bilo kada bi mi društvo omogućilo da moje dijete ide u vrtić“.

Odgajatelji i učitelji

I odgajatelji i učitelji su se složili da je predškolski odgoj i obrazovanje od iznimnog značenja za djecu, pa su jednoglasni u preporukama da se osiguraju uvjeti za njegovo realiziranje „u cijeloj općini a ne samo za mali broj djece u vrtiću“. Predlažu da se prostori mjesnih zajednica i područnih škola uporabe za ovu namjenu ali ih brine sve manji broj djece i način organiziranja programa, prijevoz djece i slično. Naglašavaju da je tromjesečni program prekratak ali da bi bili „zadovoljni i s tim, samo da zaživi“.

Odgajatelji smatraju da je dodatna, kvalitetna obuka nužna, jer se zahtjevi koji se postavljaju pred djecu mijenjaju, kao i da je obuku potrebno organizirati i za roditelje. Isto tako, roditeljima je potrebno pružiti mnogo više informacija o programu, načinu rada, idejama kako mogu s djecom raditi kod kuće, jer samo „zajedničkim radom možemo kvalitetno ostvariti cilj“.

Izdvajamo dvije preporuke koje reflektiraju stav svih odgajatelja: „Što prije početi s realiziranjem Zakona u vezi pripreme djece za školu, jer će taj program osigurati odgoj pod jednakim uvjetima i u urbanim, ruralnim i ekonomski nedovoljno razvijenim sredinama jer su djeca budućnost našeg društva i vrijedi ulagati u njih jer se ulaganje u djecu uvijek isplati, a osobito kada se zna koliko je ovaj program važan“.

5.1.16. SREBRENICA

U općini Srebrenica prema procjenama živi oko 21.000 ljudi, u ukupno 19 mjesnih zajednica. Na području općine Srebrenica još uvijek ne postoje programi obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, kao ni određenih naznaka kada bi trebala početi primjena Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju. Prema riječima Mele Karić, stručne suradnice za obrazovanje i društvena pitanja, Općina Srebrenica vodi određene aktivnosti u domenu svojih mogućnosti i nadležnosti kako bi se, što je više moguće, pomoglo u području predškolskog odgoja i obrazovanja. Ključni problemi su financijska sredstva, kao i „definiranje u samom Zakonu o predškolskom obrazovanju Republike Srpske koja nije određena, te se vodi rasprava oko može ili treba, a ne mora“. Još jedan problem se ističe kao važan, a to je udaljenost naselja od objekata u kojima bi se realizirali ovi programi. Važan preduvjet za primjenu ovog Zakona je, po mišljenju stručne suradnice Karić, osigurati financijska sredstva, a za izradu programa za predškolski odgoj nadležno je Ministarstvo prosvjete i kulture Republike Srpske. Pitanje prostora, kako predlaže stručna suradnica Karić, moguće je osigurati uporabom školskih objekata kojih ima ukupno 11 od kojih, dvije središnje i devet područnih škola. Škole su u vlasništvu općine Srebrenica, koja ih je voljna ustupiti za potrebe programa. Pozdravlja nastojanje da svako dijete u BiH ima ravnopravan pristup obrazovanju bez obzira na društveni ili bilo koji drugi status roditelja.

Prijevoz djece iz ruralnih sredina do školskih objekata je nešto što najviše brine stručnu suradnicu Karić, jer najveći broj stanovništva u ovoj općini živi upravo u ruralnim sredinama.

Broj djece u vrtiću u Srebrenici je 35, u Skelanima 28. Participacija koju roditelji plaćaju iznosi 50 KM, što je, prema riječima stručne suradnice Karić, vjerojatno najniža cijena u BiH.

Alternativni programi:

Bilo je pokušaja od strane NVO sektora da se otvore igraonice u kojima bi djeca boravila po 2-3 sata dnevno.

Roditelji čija djeca ne pohađaju nikakvu predškolsku ustanovu

Roditelji su djelomično, putem medija, obaviješteni o mogućnostima za prijem djece predškolskim programima, ali mnogo toga „im nije jasno“. Roditelji imaju pozitivan stav kada je u pitanju mogućnost za uključanje djece u predškolski program koji bi pomogao djeci da se bolje pripreme za polazak u školu, ali zbog velike udaljenosti školskih objekta od roditeljskih domova, postoji dvojba o tome koliko bi roditelja bilo spremno dopustiti „maloj djeci da putuju par kilometara od svoje kuće da bi išla u predškolsku ustanovu“. Također ih brine je li program besplatan i „tko će kupovati knjige za djecu“. Zato predlažu da se osigura neki prostor bliže njihovim domovima kako bi se djeca mogla nesmetano okupljati i pripremati za školu. Potrebne su im dodatne informacije o tome „kada počinje program obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, koliko će se plaćati i tko plaća, s koliko navršenih godina bi se djeca trebala uključiti u pripremni program, te što će se raditi s djecom“.

Roditelji smatraju da kvalitetan i uspješan predškolski program podrazumijeva dobru suradnju roditelja s odgajateljima jer je to najbolji način unapređenja dječijeg razvoja. Svi su suglasni da bi i roditelji trebali biti uključeni u ovaj program, preko sudjelovanja na roditeljskim sastancima i radionicama. U svojim domovima nastoje da djeca usvoje osnovne higijenske i zdravstvene navike, da štuju druge i sebe. Većina roditelja poručuje da „djeca prerano idu u školu i nemaju djetinjstvo, treba ih pustiti da se igraju“.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade u vrtiću u Srebrenici i Skelanima, kao i u područnoj osnovnoj školi, imaju informaciju o Okvirnom zakonu koji predviđa obvezan predškolski odgoj i obrazovanje i podržavaju provedbu ovog Zakona, uz prijedlog da bi bilo dobro kada bi se ovaj program provodio u vrtićima, a ne i u osnovnim školama, jer smatraju da su odgajatelji bolje obučeni za pripremu predškolske djece za školu. Ovaj Zakon, prema njihovim riječima, u Srebrenici se još uvijek zvanično ne provodi. U vrtiću u Srebrenici ima 38-ero djece od toga je pet starijeg predškolskog uzrasta, a u Skelanima je od 25-ero djece devetero starijeg predškolskog uzrasta (to je ujedno i broj djece koji su polaznici prvog razreda iz Skelana). U prvom razredu osnovne škole u Potočarima ima 14-ero djece, od kojih je samo dvoje pohađalo vrtić. Trenutačno se nastoji riješiti problem u Potočarima i u Skelanima otvaranjem područnog vrtića. Odgajatelji iz vrtića u Srebrenici ističu primjer jedne generacije djece kada je veliki postotak predškolske djece pohađalo vrtić te su pri polasku u školu pokazali veliki stupanj pripremljenosti za pratnju školskog plana i programa.

Prijedlog odgajatelja je da se u Zakonu riječ „može“, zamijeni sa „mora“ i da predškolsko bude obvezno za svu djecu, kao i da bi bilo dobro uposliti odgajatelje koji će raditi terenski u mjestima u kojima nema odgovarajućeg prostora, a koji bi radili po tri sata tijekom dana, na dva lokaliteta. Time bi, smatraju, bila uključena sva djeca.

Smatraju da roditelji „nisu dovoljno osviješteni“ o značenju predškolskog obrazovanja za njihovu djecu. Roditelji ili nemaju nikakve informacije o predškolskom odgoju i obrazovanju pa samim tim ni neka osobita očekivanja, ili su nedovoljno obaviješteni i nisu upoznati s planom i programom ustanove, pa imaju „prevelika očekivanja i malo poštivanja prema radu predškolskih ustanova“. Ono što bi roditelji trebali znati u vezi ovog programa je da je program obvezan i besplatan i da se dijete mora uključiti u godini pred polazak u školu. Roditelji trebaju biti uključeni u ovaj program tako što bi se za njih organizirale radionice na teme koje su važne za njih i njihovu djecu.

Poručuju obrazovnim vlastima da ulažu što više sredstava u obrazovni sustav koji je najbitniji za pravilan i zdrav razvoj društva, i izražavaju potrebu za formiranjem stručnih timova koji bi radili s roditeljima na podizanju svijesti o važnosti predškolskog odgoja. Potrebno je i osigurati uvjete za educiranje i seminare za profesionalno usavršavanje odgajatelja i učitelja.

5.1.17. TREBINJE

Trebinje je grad s oko 37.000 stanovnika, od čega više od 75% živi u urbanom dijelu općine. U oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja, u Trebinju aktivno radi Javna ustanova za odgoj djece "Naša radost", dječija igraonica "Ciciban" i vrtić "Sv. Evgenija-carica Milica".

U općini Trebinje je primjena obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u tijeku i u skladnosti je s Zakonom u Republici Srpskoj. Djeca su uključena u program tri mjeseca prije polaska u školu. U cijeloj općini programom je obuhvaćeno 80% djece u gradu, dok postoje male poteškoće u ruralnim sredinama gdje se program realizira u školskim prostorijama. Ključne poteškoće u primjeni programa su nedostatak prostora i osoblja.

Prema podacima s kojima raspolaže Stojanka Misita, šefica Odsjeka za gospodarstvo i društvene djelatnosti, u Trebinju roditelji imaju priliku da djecu predškolskog uzrasta uključe u javni, dva privatna ili u jedan crkveni vrtić a u planu je izgradnja još jednog vrtića. Općina, kao osnivač javnog vrtića, financira 80% troškova, dok roditelji plaćaju ostalih 20%, što iznosi 80 KM za cjelodnevni boravak i 40 KM za poludnevni boravak djeteta.

U Općini još uvijek nemaju zvanične podatke o tome koliko je djece iz marginalizovanih skupina uključeno u predškolski program, ali bi uskoro trebali imati i te podatke.

Odgajatelji koji rade s djecom u ovom programu pred polazak u školu su obučeni i imaju dugogodišnje iskustvo u radu s djecom predškolskog uzrasta. Kvalitet rada, prema riječima šefice Odsjeka Misita, prate stručne službe u ustanovama u kojima se program realizira. Roditelji su također uključeni u proces evaluiranja, a informacije o ovom programu dobijaju preko medija.

Roditelji djece koja ne pohađaju vrtić

Roditelji koji su sudjelovali u ciljnoj skupini, nemaju informaciju o Okvirnom zakonu, niti kako se on provodi na području njihove općine. Suglasni su da sva djeca trebaju pohađati vrtić ali sva djeca ne sudjeluju u programu za predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, jer to po njihovim riječima, još uvijek nije obvezno. Roditelji bi rado dali doprinos radu vrtića koji će organizirati rad s djecom, u okviru svojih kompetencija i mogućnosti. Željeli bi znati nešto više o određenom planu i programu i tome „što djeca uče“. Smatraju da bi djeca prije polaska u školu trebala imati formirane navike, potrebne društvene vještine, i „da su disciplinirana i da prepoznaju slova i brojeve“. Kvalitetan rad s djecom, po njihovom mišljenju, podrazumijeva odlične uvjete za rad i da su djeca sretna i zadovoljna. Svi roditelji su spremni za suradnju s vrtićima i školom, jer „svaki roditelj cijeli život uči djecu“. Njima je, kao roditeljima nužna stručna pomoć koju bi dobili preko radionica, seminara ili predavanja, savjetovanja pedijatra, pedagoga i logopeda.

Odgajatelji

Svi nazočni odgajatelji iz vrtića, njih ukupno osam, kao i dvije učiteljice iz osnovne škole, upoznati su s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju i podržavaju ga u cjelosti. Brine ih hoće li biti dovoljno finansijskih sredstava za njegovu primjenu. Zakon Republike Srpske ne nalaže da je boravak u vrtiću u godini pred polazak u školu obavezan, ali postoji mogućnost da Ministarstvo djelimično sudjeluje u njegovom realiziranju. Svi odgajatelji su podržali postojanje privatnih odgojno-obrazovnih ustanova kao zdravu konkurenciju javnim vrtićima koji također trebaju pomoć države u svakom pogledu.

Odgajatelji predlažu da bi trebalo upoznati roditelje sa Zakonima preko svih medija, kao i uključiti djecu iz ruralnih sredina, uz finansijsku potporu države i nadležnih ustanova. Brine ih financiranje programa, inkluzivna nastava, nedostatak didaktičkog materijala i nužno dodatno educiranje za odgajatelje, koju po njihovim riječima, planira uraditi Ministarstvo. Željeli bi raditi u odgovarajuće opremljenom prostoru, uz potrebnu opremu što bi rezultiralo kvalitetnim radom. Smatraju da je

potrebno informirati roditelje o ovom programu, preko radionica za educiranje, medija, pripremiti informativne brošure, jer su roditelji „ravnopravni partneri u odgojnom-obrazovnom procesu“.

Djeca bi prije polaska u školu trebala naučiti i razvijati radne navike, ostvariti socijaliziranje kroz igru i druženje, vježbati koncentraciju i pažnju.

Obrazovnim vlastima žele poručiti kako je potrebno uključenje svih nadležnih ustanova i potpora provedbe ovog zakona, „vratiti šestogodišnjake u vrtiće“, kako bi djeca polazila u školu s napunjenih sedam godina.

5.1.18. UGLJEVIK

Područje općine Ugljevik čini 21 naseljeno mjesto a posljednji nezvanični podatci govore da u ovoj općini živi oko 17.000 stanovnika. Na području općine Ugljevik, prema podacima s kojima raspolaže Rajka Nikolić, suradnica u Službi za društvene djelatnosti, još uvijek nije zaživio Okvirni zakon za predškolski odgoj i obrazovanje. Do sada je u njihovoj općini uključenje djece predškolskim odgojem i obrazovanjem bio 40%, iako u budućnosti planiraju obuhvat sve djece. Poteškoće bi se mogle javiti u ruralnim sredinama, što bi se moglo riješiti, kako predlaže, putujućim vrtićima. U Ugljeviku je, prema riječima suradnice Nikolić, opremljen prostor koji može prihvatiti svu djecu iz urbane sredine, a u ruralnim sredinama bi trebalo u osnovnim školama prepraviti za ove namjene slobodne prostorije koje se ne rabe.

Predškolskim programom do sada nisu bila obuhvaćena djeca iz marginalizovanih skupina. Cijena boravka u vrtiću je 100 KM, a za skraćeni boravak 25 KM. Nema pomaganja ni za jednu kategoriju djece.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Dio nazočnih roditelja je od odgajatelja ili kroz dnevni tisak, upoznat s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Svi su suglasni kako je primjena ovog Zakona nužna, jer daje mogućnost i djeci i roditeljima da budu više u tijeku priprema za polazak u školu. Ono šta bi oni mogli učiniti kao doprinos ovom programu, uzimajući u obzir da njihova djeca već pohađaju vrtić, je da organiziraju druženja s djecom koja nisu uključena ni u jedan oblik predškolskog odgoja i obrazovanja, na primjer: maskenbale, predstave, crtanja po površinama u parku i o ovome educirati i informirati ostale roditelje. Željeli bi imati više informacija o tome koji su sadržaji predviđeni programom rada, trajanje programa, koje se metode i oblici rada primjenjuju, te je li program prilagođen uzrastu djece.

Smatraju da bi dijete prije polaska u školu trebalo razviti krupnu i sitnu motoriku, socijalizirati se i naučiti osnovne pojmove bitne za polazak u školu. Od odgajatelja očekuju maksimalnu posvećenost djeci, uvažavaju psiho-fizičke razlike između djece, roditelje redovito informiraju o djetetovom napretku i postojanje otvorenog i transparentnog komuniciranja.

U svojim domovima pripremaju djecu na neformalan način, kroz igru i razgovor na određenu temu, razvijaju higijenske navike, uče djecu samostalnosti, rade više na odgoju. Roditelji trebaju educiranje i detaljnije upoznavanje s ovim programom.

Odgajatelji

Nazočni odgajatelji upoznati su s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, a informaciju su dobili preko medija, te na seminarima organiziranim za odgajatelje od strane Republičkog pedagoškog zavoda. Podržavaju ovu inicijativu i smatraju kako je veoma važno omogućiti djeci i roditeljima koji ne mogu platiti za boravak djeteta u vrtiću neki oblik predškolskog odgoja i obrazovanja. Ovaj Zakon na području općine Ugljevik, prema podacima s kojima raspolažu odgajatelji, provodi se djelomično zbog nemogućnosti financiranja, kao i zbog problema oko

prijevoza djece. Smatraju da bi bilo dobro organizirati «putujuće vrtiće» za djecu u ruralnim sredinama, kao i radionice za roditelje kako bi se promoviralo uključanje djece u ovaj oblik odgoja i obrazovanja.

Odgajatelji smatraju potrebnom dodatnu obuku iz oblasti planiranja i programiranja aktivnosti koje će se realizirati u okviru ovog programa. Pretpostavka za kvalitetnu primjenu ovog programa je prikladan prostor opremljen didaktičkim materijalima, kao i detaljno pripremljen program koji uvažava razvojna svojstva djeteta.

Smatraju kako je sudjelovanje roditelja u provedbi ovog programa bitno, kao što je bitno i njihovo blagovremeno informiranje o svim detaljima vezanim za program.

5.1.19. VIŠEGRAD

Općina Višegrad spada u red manjih općina, s oko 18.000 stanovnika, od kojih u samom gradu živi 8.000. Do rata je ova općina imala dinamičan društveno-ekonomski razvoj s iznimno razvijenom metalnom, kemijskom, tekstilnom i drvoprerađivačkom industrijom. Zbog sporog i ne učinkovitog procesa privatizacije, zastarjele tehnologije i nedostatka obrtnog kapitala svi prijašnji veliki gospodarski sustavi više nisu u funkciji ili rade s minimalnim razvojnim kapacitetima.

Jedina ustanova na području cijele općine koja se bavi predškolskim odgojem i obrazovanjem je JU vrtić "Neven".

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić u Višegradu, njih ukupno devet, nisu čuli za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju. Svi se slažu kako djeca trebaju neki pripremni program u godini pred polazak u školu, jer djeca stječu navike, socijaliziraju se, usvajaju pravila ponašanja, «ne plaču kada se odvoje od roditelja». Na pitanje kako se Zakon provodi u njihovoj općini odgovaraju da postoji predškolski pripremni program koji se organizira u trajanju od tri mjeseca. Ne znaju jesu li sva djeca obuhvaćena programom, kao ni postoje li ikakvi planovi u vezi s ovim u Općini. Smatraju kako su oni, kao roditelji nemoćni promjeniti bilo što glede toga. O obveznom predškolskom programu željeli bi znati sljedeće: što će djeca raditi, po kojem planu i programu, što će učiti, kako će se pripremiti za školu? Smatraju važnim da prije polaska u školu svako dijete nauči održati pažnju u razdoblju od 45 minuta na određenu temu, te da se navikne na rad s vršnjacima, te da ne strahuje zbog odvajanja od roditelja.

Većina roditelja ne može definirati svojstva kvalitetnog programa. Na pitanje smatraju li da oni kao roditelji trebaju sudjelovati u programu, odgovaraju: „Nemoćni smo mi roditelji da nešto uradimo.“

Obrazovnim vlastima poručuju da bi se prilika trebala dati svakom djetetu da se uključe u pripremni program u godini prije polaska u školu.

Odgajatelji/učitelji

Nazočna četiri odgajatelja, kao i četiri učitelja iz prvih razreda osnovne škole, već imaju dovoljno informacija o Okvirnom zakonu i smatraju da bi se on obvezno trebao primijeniti, jer nakon pripremnog programa djeca bi bila spremnija za boravak u zajednici, kao i za školske obveze.

Pripremni program za školu započeli su uz pomoć svojih kolegica iz Bijeljine i njihovog iskustva. Zbog nedostataka financijskih sredstava, program su realizirali uz potporu nekih nevladinih organizacija (UNICEF, CIVITAS i dr.). Ističu da je potpora Općine bila nekad manja a nekad značajnija, ali su je ipak imali. Program traje tri mjeseca imaju educirano i dobro pripremljeno osoblje. Navode da je ovim programom obuhvaćeno 70% djece u godini pred polazak u školu. Nisu obuhvaćena djeca iz nekih ruralnih sredina, jer roditelji nisu mogli dolaziti. Jednom su imali tri skupine upravo u ruralnim sredinama, gdje su odgajateljice odlazile i organizirale rad s djecom.

Prošle, kao i ove godine Općina je financirala boravak tako da je bio besplatan za svu djecu. Prije toga djeca iz društveno depriviranih obitelji nikada nisu plaćala pohađanje predškolskog programa. Trenutačno Općina za ove namjene nema dovoljno financijskih sredstava, ali očekuju strane donacije.

Prema zvaničnim podacima, broj predškolaca na području općine je 468, a primarnim programom je obuhvaćeno 53 djece ili oko 10% od toga broja. Trenutačno su financirani od strane UNICEF-a i svake subote rade s djecom s posebnim potrebama i djecom iz marginaliziranih obitelji.

Za pripremu djece za školu imaju spreman program, radionički, koji je uradio profesor dr. Pero Spasojević. Imaju educirane odgajateljice, nužne dokumente i raspoloživi prostor. Za organiziranje programa u ruralnim područjima trebalo bi im vozilo (kombi). Prijevoz za djecu iz osnovnih škola je osiguran jer je škola obvezna i predlažu da bi tako trebalo biti i s predškolskim programom: „Ne bi bio problem da djeca idu autobusom. Roditelji izvedu djecu na ulicu i smjeste ih u autobus, mi ih dočekamo. Imali smo već takvo iskustvo“.

Najviše ih brinu financijska sredstva, neznanje i loši uvjeti. Ističu da bi željeli i trebaju dodatno educiranje gdje bi imali priliku razmijeniti iskustvo s više kolega iz struke.

Preporuka odgajatelja je da bi program trebao trajati najmanje tri mjeseca, a može i dulje i da bi bilo dobro sudjelovanje roditelja u ovom programu. U godini pred polazak u školu s djecom treba raditi na društveno-emocionalnom razvoju, naviknuti djecu na zajednicu, naučiti ih držati olovku, rabiti didaktička sredstva, osamostaliti ih u samopomoći, da rado dolaze u školu, „nikakva slova, nikakvi brojevi“...

5.2. BRČKO DISTRIKT

5.2.1. BRČKO

Brčko je grad s velikim gospodarskim i kulturnim kapacitetima, broji oko 75.000 stanovnika.

Na području općine Brčko već je u tijeku primjena Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju koji predviđa obvezan obuhvat djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, a realizira se kroz 150 sati obveznog programa, tri sata dnevno. Prema riječima Mare Matkić, suradnice za predškolsko i osnovno obrazovanje, do sada je ovim programom obuhvaćeno 95% djece. Poteškoće u primjeni se javljaju zbog nedostatka osoblja i prostora, pa se za realiziranje programa rabe i vrtići i prostori škola s manjim brojem učenika. U program je uključen i veliki broj djece iz marginalizovanih skupina. Smatra da bi bilo dobro organizirati obuku za odgajateljice koja bi im pomogla da se bolje upoznaju s ovim programom. Također bi trebalo organizirati sastanke na kojima bi roditelji dobili sve nužne informacije u vezi programa za pripremu djece za polazak u školu, kao i da bi bilo dobro da se roditelji uključe u evaluiranje programa.

U Brčkom se u vrtiće upisuje sve veći broj djece. Ekonomska cijena po djetetu je 350 KM a cijena koju plaćaju roditelji je 150 KM u vrtiću i 180 KM u jaslicama. Za drugo dijete u obitelji koje pohađa vrtić roditelji imaju popust 20% a za treće 50%. Djeca invalida, neuposlenih i samohranih roditelja plaćaju 100 KM. Osobe koje rabe stalnu socijalnu pomoć imaju besplatan boravak u predškolskoj ustanovi.

Alternativni programi:

Postoji samo jedan privatni vrtić koji ne realizira ovaj program, ali CIVITAS se uključuje svake godine s radom u dvije skupine, kroz partnerski odnos s Odjelom za obrazovanje.

Roditelji čija djeca pohađaju obvezni predškolski program

Svi nazočni roditelji čija djeca već sudjeluju u programu obveznog predškolskog programa i obrazovanja, izrazili su zadovoljstvo što njihova djeca imaju priliku da se sustavno pripremaju za polazak u školu, iako je većina njih na samom početku bila skeptična razmišljajući je li to najbolje za njihovu djecu i je li možda prerano nametnuti djeci „školske obveze“. Njihova iskustva, kao i iskustva njihove djece na samom početku programa bila su različita i kretala su se od početne zbunjenosti do oduševljenja. Prije početka programa dobili su osnovne informacije o programu, a tijekom njegove izvedbe imali su priliku bliže se upoznati sa svim aspektima programa. U dogovoru s odgajateljima imali su priliku nazočiti izvođenju aktivnosti s djecom.

Roditelji smatraju da bi djeca prije polaska u školu trebala imati razvijene potrebne društvene vještine, naučiti pravila ponašanja, razvijati finu motoriku, pravilno i tečno izgovarati sve glasove. Očekuju da će vrtići i škole učiniti napore da osiguraju odgovarajuće uvjete za rad s djecom a od odgajatelja očekuju posvećenost djeci i kvalitetan rad s djecom. Sve roditelje zabrinjava mogućnost ukidanja obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u slučaju uskraćivanja sredstava za potrebe škole, „a to je djeci potrebno kao i obitelj“.

Roditelji su primjetili napredak kod svoje djece i smatraju da je program pomogao da se bolje pripreme za školske obveze. Iskustva svih roditelji u vezi ovog projekta su pozitivna.

Poručuju da bi voljeli kada bi ovaj program trajao duže, cijelu školsku/pedagošku godinu.

Odgajatelji

Svi nazočni odgajatelji upoznati su s Okvirnim zakonom o obveznom predškolskom odgoju i obrazovanju jer svi već realiziraju program koji priprema predškolce za školu. Veoma su zadovoljni ovom inicijativom i smatraju da bi program trebao biti obavezan na području cijele BiH. Na osnovu svog iskustva, smatraju da je samo 60 sati rada s djecom malo, koliko je prvobitno predviđeno za ovaj program (izmjenama i dopunama Zakona, sada je predviđeno 150 sati), jer za kvalitetnu pripremu djece za polazak u školu treba znatno više vremena, čak i cijela školska/pedagoška godina. Nisu imali dodatnu obuku za ovaj program, niti bilo kakvih poteškoća u njegovoj provedbi.

Većina njih smatra da je program odlično osmišljen jer je prilagođen uzrastu i dječijim potrebama. Smatraju da im je materijalna potpora potrebna. Brine ih da se ovaj program „ne prepusti školama i na taj način se skrene sa suvremenog tijeka u predškolskom obrazovanju“.

Roditelji bi, po njihovom mišljenju, na samom početku programskih aktivnosti trebali dobiti sve nužne informacije a najbolje bi bilo informirati ih preko roditeljskih sastanaka, radionica, vijeća roditelja i slično.

Odgajatelji smatraju da bi djeca u pripremnjoj nastavi trebala razviti osjećaj pripadnosti u skupini, usvojiti pravila ponašanja, znati kako komunicirati s djecom i odraslima, prepoznati slova i brojeve i slično.

5.3. FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

5.3.1. UNSKO-SANSKA ŽUPANIJA

Na području Unsko- sanske županije još uvijek ne postoje programi obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja iako je Zakon o predškolstvu već usvojen na 46. sjednici Skupštine Unsko-sanske županije održanoj 18.05.2010. godine. Prepreka provedbi ove zakonske obveze je, prema riječima Minke Džafić, savjetnice za predškolsko i osnovno obrazovanje u Ministarstvu obrazovanja, nauke i kulture Unsko-sanskog županije, usvajanje Zakona o lokalnoj upravi i preraspodjela prihoda za predškolsko i osnovno obrazovanje u korist općina u ovoj županiji. U skladnosti s budžetom, uključenje djece u obavezan predškolski odgoj će biti postupan s ciljem da se uključi što veći broj djece iz ugroženih skupina, iako plan

za to još uvijek ne postoji. Tek se planira izrada programa kao i osiguranje prostora i opremanje objekata, gdje prioritet trebaju imati ruralna područja. Za praćenje kvaliteta zaduženi su Pedagoški zavod i Ministarstvo, ali određenih mehanizama za praćenje još uvijek nema.

Najveći problem predstavlja obuhvat i prijevoz djece iz ruralnih područja jer se već javljaju poteškoće i kod dolaska u školu.

Do sada je zatvoren jedan privatni vrtić zbog nedostatka financijskih sredstava. Ekonomska cijena vrtića je 330 KM, a participacija roditelja je različita po općinama (u gradu Bihaću je 120 KM).

5.3.1.1. BIHAĆ

Općina Bihać, središnja je općina Unsko-sanske županije s oko 60.000 stanovnika. Za razliku od predstavnice Ministarstva, savjetnik za kulturu i sport u Općini Bihać, Dario Jurić, ne raspolaže s preciznim podacima o stanju u predškolskom odgoju i obrazovanju, kao ni o planovima za uključenje djece u obvezan predškolski program. Ne postoje ni precizni podaci o postojećim pomaganjima i uključenju djece iz ugroženih skupina. Prema njegovim riječima, roditelji nemaju pozitivno iskustvo s devetogodišnjim obrazovanjem pa „ne zna kakav bi odaziv mogao biti kada je u pitanju predškolsvo“.

Alternativni programi:

Save the Children organizira pripremna odjeljenja za djecu iz ruralnih sredina, romsku i drugu djecu (program obuhvata 802 djece).

CIVITAS – program završen

Roditelji djece koja pohađaju vrtić:

Roditelji su donekle i preko medija obaviješteni o mogućnostima za uključenje djece obveznim predškolskim programom. Svi roditelji imaju pozitivan stav o tome kako bi se djeca mogla pripremiti za školu, postati samostalnija i steći određena znanja i vještine. Jedan od roditelja je, podržavajući potrebu za primjenom ove zakonske odredbe, naglasio pitanje poštivanja prava sve djece na jednake prilike. Vrtić, prema saznanjima roditelja, pohađaju samo djeca uposlenih roditelja i smatraju da društvo mora osigurati sredstva za pomoć svoj djeci.

Kada je u pitanju stanje u Općini i planovi za uvođenje ovih programa, većina roditelja je bila neinformirana o tome ali su davali zanimljive prijedloge vezane za to što oni mogu učiniti: lobirati u Skupštini, pokrenuti peticiju i osobito zahtijevati potporu za djecu čiji roditelji ne mogu platiti vrtić, raditi na podizanju svijesti onih roditelja koji mogu platiti ali ipak ne daju djecu u vrtić. Ipak, svi roditelji su oklijevali i bili zabrinuti zbog slijeda prepreka koje stoje na putu realiziranju ovih planova.

Roditelje prvenstveno zanima program rada, ljudi koji će raditi s djecom, trajanje i cijena. Svi roditelji su pokazali nepovjerenje i zabrinutost zbog slijeda prepreka koje stoje na putu realiziranju ovih planova.

Roditelji smatraju da djeca predškolskog uzrasta trebaju razviti društvene vještine, da se uče uvažavanju odraslih, da imaju dobar odnos s ostalom djecom, vježbaju disciplinu i dr. te misle da trebaju steći neka osnovna znanja i vještine, a prvenstveno radne navike i osnovnu kulturu, bez forsiranja. Roditelji trebaju biti uključeni u taj proces kroz vijeća roditelja, druženja i lobiranje kod vlasti. Kada su u pitanju aktivnosti koje oni realiziraju s djecom, uglavnom je to na razini davanja pozitivnog osobnog primjera i nekim zajedničkim aktivnostima, bez nekog sustavnog pristupa.

Odgajatelji

Odgajatelji su upoznati sa Zakonom i o njemu su raspravljali u vrtiću. Prema njihovom mišljenju, provedba ovog Zakona je nužna, osobito za društveno ugroženu djecu, ali se većina slaže da su financijske prepreke velike. Prema njihovim preporukama, u provedbu ovog Zakona trebaju se uključiti razne ustanove (npr. centri za socijalni rad, općine), rabiti prostore škole i stvoriti mrežu

predškolskih ustanova. Ne treba čekati da djeca dođu, „treba otići djeci“, konstatiraju navodeći primjer odgajateljice koja je organizirala tromjesečni program u područnoj školi Pokoj, a koji su financirali sami roditelji. Odgajateljice smatraju da im ne trebaju dodatni seminari ili obuka, te da je nužno uključiti roditelje u rad kroz pojedinačne razgovore, sastanke, neposredna uključivanja u rad skupine i slično.

5.3.1.2. SANSKI MOST

Sanski Most je središte istoimene općine koja je ranije brojala oko 60.000 stanovnika, ali novijih podataka nema. U općini Sanski Most funkcionira jedan javni vrtić.

U općini Sanski Most, prema veoma oskudnim podacima s kojima raspolaže Said Ramić, stručni suradnik za šport i kulturu u Općini Sanski Most, još uvijek nije otpočeto s primjenom Okvirnog zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju i nema nikavih naznaka kada bi se to moglo dogoditi. Suradnik Ramić nema informacija postoje li bilo kakvi planovi u vezi s ovim programom, niti što bi bile ključne poteškoće za njegovu provedbu, kao ni o planiranom uključivanju djece.

Smatra da bi ovaj program pomogao djeci da se u određenoj mjeri sprema za polazak u školu, a da bi kvalitet programa trebale evaluirati nadležne službe Pedagoškog Zavoda i Ministarstvo obrazovanja, kao i roditelji. Brine ga financiranje predškolskog programa, kao i gdje će se i na koji način realizirati.

Ne zna koja je ekonomska cijena boravka u vrtiću, kao ni postoje li drugi alternativni programi koji rade s djecom predškolskog uzrasta.

Obrazovnim vlastima poručuje: uspostaviti bolje komuniciranje među svim nadležnim strukturama, od Ministarstva, preko Općine do vrtića, kao i da bi on osobno želio da što više djece bude uključeno u ovaj program.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Nazočni roditelji, njih ukupno sedam, imaju informaciju o Okvirnom zakonu koji predviđa obvezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, koju su dobili preko medija. Podržavaju donošenje ovog Zakona, jer smataju da se djeca koja borave u vrtiću ili nekom drugom predškolskom programu, bolje snalaze u školskom okruženju, bolje komuniciraju i usvajaju pravila ponašanja, lakše mogu usredotočiti pažnju i dobijaju određena predznanja. U njihovoj općini veoma je mali broj djece koja pohađaju neki predškolski program.

Ne znaju postoje li u Općini bilo kakvi planovi glede ovog programa, niti koga bi pitali. Vjeruju da pojedinac ne može ništa sam, te da bi društvo trebalo riješiti sve probleme koji stoje na putu ostvarenju ovog programa.

Smatraju da bi se roditelji prije početka programa trebali upoznati s programom, kao i sa svojim obvezama i pravima.

Najbolje vrijeme za provedbu programa, kako navode, je u proljeće, neposredno prije početka škole, a dijete bi do polaska u školu trebalo naučiti kako se ophoditi s drugom djecom, s odraslima, te stvoriti radne navike. Od odgajateljica očekuju profesionalnost, a od ustanove osiguranje osoblja. Kvalitetno obrazovanje za njih znači obrazovanje koje se pridržava europskih standarda, zahtijeva kvalitetnog odgajatelja, dobro opremljene prostorije, kao i dodatne prostorije za šport i strane jezike.

Svi roditelji se slažu da bi i oni trebali biti uključeni u provedbu programa, možda kroz Savjet roditelja, druženjem roditelja u grupi i lobiranjem kod vlasti. Kod kuće djeci pomažu usvojiti osnovne navike i pravila ponašanja.

Poruka obrazovnim vlastima je da ulože sve napore da se Okvirni zakon usvoji i da što prije započne primjena programa za obvezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu.

Odgajatelji

Svi nazočni odgajatelji, njih ukupno osam, upoznati su s Okvirnim zakonom, a informaciju su dobile na stručnom Vijeću. Suglasni su da je usvajanje takvog zakona nužno jer djecu treba socijalizirati i pripremiti za školske obveze, a također će imati priliku steći odgovarajuće vještine i navike, te potrebna predznanja. U njihovoj općini nisu sva djeca obuhvaćena jer je Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju samo usvojen na Skupštini, a njegova primjena još uvijek nije počela. Ne znaju ima li ikakvih planova u Općini. Predlažu, ukoliko ovaj program bude obavezan da s djecom rade isključivo odgajatelji, da traje najmanje tri mjeseca, da se pripremi dobar program i prilagodi prostor. Ne treba im dodatna obuka jer su svi oni do sada radili na pripremi za školu djece predškolskog uzrasta.

Smatraju da roditelje treba uključiti u ovaj program, informirati ih o svemu, što bi njima moglo biti važno, na roditeljskim sastancima, Vijeću roditelja i u pojedinačnim kontaktima s roditeljima. Poručuju obrazovnim vlastima usvojenje zakona o predškolskom odgoju, te da se pridržavaju zakona.

5.3.2. POSAVSKA ŽUPANIJA

5.3.2.1. ODŽAK

Općina Odžak se sastoji od 18 naseljenih mjesta s oko 17.000 stanovnika. Sa stanjem u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja u općini Odžak upoznao nas je Marko Barukčić, referent za društvene djelatnosti. Prema njegovim riječima, primjena Okvirnog zakona još nije zaživjela, a predškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvaćena su samo djeca iz gradskog područja koja pohađaju jedini vrtić u Odžaku. Cijena koju roditelji plaćaju je između 140 KM i 150 KM.

Iako nije upoznat s planovima na području Županije, smatra da su kapaciteti vrtića dovoljni te da je samo potrebno organizirati prijevoz djece. Problem je u tome što se općina sastoji od 23 mjesne zajednice od kojih su neke udaljene i 20 km od vrtića, a pojedinačna područja imaju mali broj djece pa bi organiziranje prijevoza bilo veoma skupo. Kako bi se taj problem riješio, referent Barukčić nudi i drugo rješenje, a to je otvaranje dvije dodatne podružnice vrtića, možda i u nekim od postojećih prostora, mada sumnja da za takvo nešto postoje sredstva.

Druge informacije vezane za buduće planove, program, strukturu skupina djece, osobito broj ugrožene djece na području općine i slično, referent za društvene djelatnosti Barukčić ne posjeduje ali je uvjeren da je razvijen predškolski odgoj i obrazovanje „dugoročno ulaganje za društvo“. Bogate zemlje su toga svjesne pa zato ulažu u predškolski odgoj i obrazovanje, a ne zbog toga što imaju bolji standard. Naša država je, nažalost, u teškoj situaciji... iako je jedan od razloga ovakve situacije u oblasti predškolskog odgoja i obrazovanja i neznanje. Smatra da, u svakom slučaju, treba naći način da se realizira program predškolskog odgoja i obrazovanja za svu djecu u godini pred polazak u školu.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Roditelji su upoznati s Okvirnim zakonom i obveznom uključenju djece u predškolski odgoj i obrazovanje i rado ga podržavaju argumentirajući to slijedom koristi za djecu koja žive u drugačijem vremenu i društvu. Informacije koje imaju dobili su putem medija.

Smatraju da na području njihove općine „ne postoji interes za provedbu ovog zakona“, niti određeni planovi za njegovo realiziranje, te da bi se roditelji možda trebali obratiti nadležnim sa službenim zahtjevom i pitanjima vezanim za realiziranje Zakonskih obveza. Kada je u pitanju lokalna zajednica, roditelji su nezadovoljni i zbog nedostatka prostora za igru i drugih sadržaja za djecu.

Roditelji smatraju da bi trebali dobiti slijed informacija vezanih za trajanje, program rada, raspored aktivnosti i to namjane šest mjeseci unaprijed. Zanima ih kvaliteta rada i osposobljenost odgajatelja

koji će raditi s djecom, žele da s djecom rade osobe koje su odgovorne i posvećene i da djeca za vrijeme boravka u vrtiću osjećaju zadovoljstvo. Zainteresirani su da se aktivno uključe u predškolski program kao dobrovoljni radnici i na druge načine. Dobro bi im došli savjeti i stručna pomoć, kao i razmjena iskustva s drugim roditeljima.

Prijedlozi roditelja su da predškolski program treba biti obavezan i besplatan i da Zakon treba biti proveden u cjelosti. S djecom treba raditi profesionalno osoblje ali i da treba dati priliku mladim odgajateljima koji završavaju fakultete.

5.3.3. TUZLANSKA ŽUPANIJA

Na području Tuzlanske županije djeluju javne predškolske ustanove, čiji su osnivateli općinska vijeća u devet općina i to u: Banovićima, Doboju Istoku, Gračanici, Gradačcu, Kladnju, Lukavcu, Srebreniku, Tuzli i Živinicama. U svim predškolskim ustanovama ukupno dnevno obitava 1.287-ero djece, odnosno 60 odgojnih skupina i 209 uposlenika, od čega je 118 odgojno-obrazovnog osoblja i 91 ostalih.

Prema podacima s kojima raspolaže Elmir Tukić, viši stručni suradnik u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta u Tuzlanskoj županiji, već je pripremljen program za predškolsko obrazovanje čija bi primjena trebala početi u ožujku. Obzirom da je na području Tuzlanske županije financiranje predškolskih ustanova na razini lokalne zajednice te da općine u budžetima nisu planirale sredstva nužna za cjelovitu provedbu članka 17. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju u Županiji, predškolske ustanove su aplicirale kod Ministarstva za rad i društvenu politiku Tuzlanske županije te dobili određena sredstva za realiziranje projekata uključenja djece u predškolski odgoj u godini pred polazak u školu za djecu iz društveno ugroženih obitelji. Ovu aktivnost predškolske ustanove su uradile u suradnji s centrima za socijalni rad. Do sada je ovim projektom obuhvaćeno 50-ero djece.

U okviru aktivnosti koje se tiču primjene Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje, do sada je napravljen Obavezan program za predškolski odgoj i obrazovanje pred polazak u školu.

Većinu predškolskih ustanova financiraju općine tako da u Ministarstvu nisu sigurni koliko će trebati financijskih sredstava za potrebe ovog programa a problem predstavlja i nedostatak prostora kao i manjak educiranog osoblja. Programom je definirano da u nedostatku dovoljnog broja profesora predškolskog odgoja program mogu izvoditi profesori razredne nastave koji bi se dodatno educirali za ovaj rad u trajanju od 200 sati, a obuku bi realizirao Pedagoški zavod Tuzla. Program bi trebalo realizirati i u područnim školama jer u postojećim vrtićima nema dovoljno kapaciteta.

Roditelji još uvijek nemaju zvaničnu informaciju o obaveznom predškolskom odgoju i obrazovanju, jer "neki imaju samo saznanje da bi se to trebalo otpočeti, mi se bojimo da ne dođe do panike ako se ta informacija proslijedi i pusti u javnost prije osiguranja svih uvjeta. Dok se sve neizdefinira treba biti oprezan s informiranjem".

Ekonomska cijena boravka u vrtiću je 320 KM– 360 KM, a roditelji plaćaju od 120 KM (u javnom sektoru) do 180 KM (u privatnom sektoru), a pomoć postoji za roditelje s više djece u vrtiću stoga je plaćanje za drugo dijete iz obitelji umanjeno za 30%.

Alternativni programi:

CIVITAS je u okviru svog projekta, prošle godine, osigurao besplatno pohađanje predškolske ustanove za 53 djece.

5.3.3.1. TUZLA

Poslije Sarajeva i Banja Luke, Tuzla je najveće industrijsko središte Bosne i Hercegovine u kojem, prema procjenama, živi oko 130.000 stanovnika.

Na području općine Tuzla, predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, obuhvaćeno je oko 10% djece koja su uključena u cjelodnevni program ustanove "Naše dijete" u Tuzli (oko 200 djece koja su rođena 2004./2005. godine), i oko 50-ero djece za koje je raspisan natječaj za obvezan program predškolskog odgoja i obrazovanja u listopadu, koji je besplatan.

Pripreme za uključenje predškolskim programom sve djece podrazumijevaju slijed aktivnosti, a trenutačno se prikupljaju podatci o broju djece predškolskog uzrasta na osnovu općih podataka s kojima raspolaže Matični ured. Za ovaj posao je u predškolskoj ustanovi "Naše dijete" angažiran dobrovoljni radnik-pripravnik.

Prema riječima Ernese Mešić i Mirele Vrabac, iz Odjela za obrazovanje, ključni problem je financiranje ali i „nedovoljna uključenost Vlade Tuzlanske županije i Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport kada je u pitanju problem programa obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, kao i primjena Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, koje nema isti status kao ostale razine obrazovanja“.

Stoga je, smatraju, nužno „zajednički pristupiti sustavnom rješavanju ovog pitanja, što podrazumijeva suradnju Općine i Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta u utvrđivanju i osiguranju finansijskih sredstava, postotku uključenja djece i kriterijima za uključenje djece, što je „u sukladnosti s člankom 80., 81. i 82. Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju „.

Pripreme za početak programa tekle su uz suglasnost i suradnju Općine i Ministarstva rada i društvene politike. Kako bi se finansijski podržale najugroženije kategorije stanovništva, raspisan je natječaj i nakon izvršenih priprema, već je od 01.11.2010. godine počelo realiziranje programa.

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta je izradilo Program obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja.

Uposlenici vrtića "Naše dijete" prošli su planirani program obuke za rad s djecom pred polazak u školu. Naziv realiziranog programa je: „Priprema za polazak u osnovnu školu“, a organizator programa je nevladina organizacija CIVITAS.

Tijekom upošljavanja i odabira odgajatelja prioritete će imati osoblje educirano u procesima građanskog obrazovanja, osoblje visoke stručne spreme iz područja predškolskog odgoja i obrazovanja, te stručni suradnici visokog obrazovanja koji su po Zakonu predviđeni kao profil osoblja koje može raditi u predškolskim ustanovama.

Kvalitetu rada pratit će Pedagoški zavod i Komisija za praćenje i vrednovanje rada na osnovu Pravilnika o ocjenjivanju i stjecanju viših stručnih zvanja (za odgajatelje i stručne suradnike).

Planirano je da se za roditelje pripreme informacije o programu obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, za koga je obvezujući, kada počinje, gdje će se izvoditi i koliko sati će trajati programi, te kako i sami mogu sudjelovati u njima.

Roditelji čija djeca pohađaju predškolsku ustanovu

Svi nazočni roditelji, njih ukupno osam, već su informirani preko medija ili prijatelja o Okvirnom zakonu za predškolsko. Podržavaju ovu inicijativu jer smatraju da su djeca koja pohađaju predškolske ustanove znatno spremnija za školu i skupni rad. Nemaju informacija o tome realizira li se ovaj program u Tuzli, i postoje li u Općini ikakvi planovi u vezi programa. Smatraju da bi stupanj uključenja djece u predškolskim ustanovama bio veći kada bi roditelji plaćali za boravak u vrtiću u sukladnosti sa svojim primanjima.

Prije polasku u školu, djeca bi trebala usvojiti pravila ponašanja, izgraditi nužne društvene vještine, posjedovati potrebne radne navike i upoznati se s radom u skupini. Kvaliteta ovog programa bi se ogledala u tome što se dijete bolje, sigurnije i uspješnije priprema za školu. U svom domu roditelji s djecom crtaju, pišu, čitaju slikovnice, razgovaraju o školi.

Obrazovnim vlastima bi poručili da se predškolski odgoj i obrazovanje uvedu kao obvezni i to po četiri sata tjedno tijekom cijele školske godine.

Odgajatelji

Odgajatelji su upoznati s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju koji predviđa obvezno uključanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Po njihovim riječima, napravljen je pilot projekt u vrtiću u Tuzli u kojem su obvezno uključena djeca iz društveno depriviranih kategorija, a koja pohađaju ovaj program tri mjeseca u godini pred polazak u školu (150 sati u redovitoj predškolskoj skupini). Smatraju da je ta odluka veoma korisna jer imaju i iskustvo s prošlogodišnjim CIVITAS projektom s oko 50-ak djece, „što se pokazalo odličnim“. Ne znaju postoje li ikakvi planovi u općini.

Brine ih pitanje profesionalnog osoblja, jer u Tuzli nema dovoljno odgajatelja i bi li oni morali dodatno raditi ako se krene u provedbu obveznog programa. Također se dvoje je li tri mjeseca rada s djecom dovoljno kako bi se djeca kvalitetno pripremila za školu, te hoće li roditelji biti zadovoljni s tim rezultatima.

Smatraju da bi se roditelji trebali upoznati s planom i programom, znati hoće li biti osiguran prijevoz, postoje li specijalizirani programi u ustanovi (šport, strani jezici, ples), hoće li im se omogućiti da čuju iskustva drugih roditelja. Roditelje treba uključiti u ovaj program organizirajući radionice za njih, i davati im redovito informacije o napretku djece.

5.3.3.2. SREBRENİK

U općini Srebrenik prema procjenama općinskog Razvojnog tima živi 45.000 stanovnika. Procjenjuje se da oko 28% stanovnika živi u urbanim naseljima dok preostalih 72% stanovnika spada u stanovništvo koje živi u ruralnim naseljima.

Predstavnik Općine Srebrenik, Nihad Mehmedović, ne može precizno odgovoriti je li Okvirni zakon zaživo u njihovoj općini, ali smatra kako što prije treba početi njegova primjena. Općina ima određene planove koji se sastoje u planiranim posjetama mjesnim zajednicama kako bi educirali stanovništvo o Zakonu, što je sastavni dio Strategije razvoja općine Srebrenik, ali pitanja prostora i opreme nisu definirana. Ističe da, zbog nedostatka financijskih sredstava u Općini, nisu predvidjeli obuhvat sve djece i vrlo teško je reći kako bi se to moglo ostvariti bez pomoći šire zajednice. Općina ne posjeduje resurse za primjenu ovog Zakona i potrebna joj je velika pomoć od strane državnih ustanova.

U Srebreniku ima samo jedan vrtić, a prema podacima s kojima raspolaže u Općini, nema alternativnih programa, iako Općina svake godine objavljuje javni poziv nevladinim organizacijama da se prijave na natječaj za dodjelu sredstava. Projekti koji se tiču predškolskog odgoja i obrazovanja nikada nisu bili na natječaju.

Roditelji čija djeca ne pohađaju vrtić

Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju poznat je većini roditelja. Informirani su preko medija, kao i kontaktirajući s roditeljima djece koja već pohađaju program predškolskog odgoja i obrazovanja. Nazočni nisu dovoljno upoznati kako se Zakon primjenjuje na području njihove općine ali koliko oni znaju to „nije dovoljno i kvalitetno“. Na području općine tijekom prošle školske godine postojao je jedan vid predškolskog odgoja i obrazovanja u jednoj područnoj školi a realizirao se kroz

dva školska sata, svaki dan u tjednu. Međutim, kako program nije bio obavezan, djeca nisu dolazila redovito.

Sva djeca nisu obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem i smatraju da je glavni razlog za to materijalne prirode, kao i neinformiranost. Također, roditelji smatraju da i pitanje stručnog osoblja nije riješeno na najbolji način. Smatraju kako se glede ovog pitanja „trebaju pitati stručnjaci iz ovog područja a ne političari, kao što je kod nas, nažalost, slučaj. Izražavaju zadovoljstvo što je organiziran ovakav oblik sastanaka gdje i oni mogu izraziti svoje mišljenje.

Prioritetnim smatraju informacije o edukativnoj funkciji programa, kakvi će biti učinci socijaliziranja, zanima ih kvaliteta rada u ustanovi, stručnost uposlenika. Smatraju nužnim da Zakon zaživi što prije, ali da se stvore kvalitetni preduvjeti za njegovo izvođenje, i da to ne bi trebalo biti „samo puka provedba vremena u ustanovi“. Smatraju da je važno da su programi jednaki za svu djecu uz poštivanje kulture i tradicije svih. Također, smatraju da je potrebno da djeca razvijaju osnovne životne navike kao i da se u što većem stupnju socijalizira, te smatraju kako će nakon toga rad s tom djecom biti mnogo lakši. Roditelji očekuju kvalitetan i prikladan program ali i kvalitetno nastavno osoblje. Svi roditelji smatraju da bi se trebali uključiti u ovaj program i to svojim boravkom u učionicama, kroz razne radionice s djecom gdje bi roditelji bili aktivni sudjelovatelji. Roditelji smatraju da priprema djece za školu u velikoj mjeri ovisi od želja, motivacije, kao i stupnja zainteresiranosti za bilo kakav vid rada ili igre.

Odgajatelji

Svi nazočni odgajatelji upoznati su s Okvirnim zakonom, a kako navode najviše informacija o Zakonu dobili su preko medija, elektroničkih i pisanih. Također, nazočili su seminarima na kojima su upoznati s ovim Zakonom. Također smatraju da je Zakon preuranjen jer ni ustanove nisu pripremljene za prijem djece. Misle da se Zakon uopće ne provodi u cijeloj državi, a samim tim ni u općini Srebrenik a kao razloge za ovakvo stanje navode pitanje nedovoljnog financiranja i neinformiranosti roditelja. Smatraju da su djeca iz ruralnih sredina zanemarena jer nisu uključena ni u jedan program. Kao rješenje predlažu otvaranje odjela u područnim školama.

Nazočni odgajatelji smatraju da se svojstva kvalitetnog programa ogledaju u poštivanju pedagoških standarda i norma, kao i u smanjenju broja djece u skupinama. Pozitivno gledaju na uključenje roditelja u pripremni program i to na način da budu uključeni kao dobrovoljni radnici, asistenti. Smatraju vrlo mogućim da se roditelji kroz igru uključe u rad s odgajateljima i da to ne smatraju problemom. Pogotovo bi neuposlone roditelje htjeli uključiti kao asistente u odgojno-obrazovnom radu.

Odgajatelji smatraju da je prije svega bitno da „dijete bude zdravstveno sposobno za boravak u predškolskoj ustanovi“.

Obrazovnim vlastima poručuju da se pobrinu o uvjetima u općem smislu, da se više interesiraju za ovaj Zakon, da imaju više sluha za ovo područje obrazovanja.

5.3.4. ZENIČKO-DOBOJSKA ŽUPANIJA

Prema riječima Sefedina Hodžića, stručnog suradnika za predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje, županijski i Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je donesen na županijskoj Skupštini u srpnju ove godine, a njegova primjena slijedi u 2011. godini. Ministarstvo obrazovanja je u procesu izrade podzakonskih postupaka, kriterija za financiranje predškolskih ustanova na području Zeničko-dobojskog županije. Do lipnja je planirana izrada cjelovitog Programa za predškolski odgoj i obrazovanje i ostalih propisa.

Predviđeno je uključenje sve djece predškolskim odgojem i obrazovanjem, a poteškoće se očekuju kada je u pitanju organiziranje rada s djecom iz ruralnih područja, a nužno je riješiti i pitanje nedostatka prostora.

5.3.4.1. VISOKO

Visoko je gradsko naselje i sjedište istoimene općine s oko 17.000 stanovnika. Hasan Šehinović, šef Odsjeka društvenih djelatnosti u Općini Visoko, nas je informirao da je oko 30% djece ovog uzrasta s područja ove općine uključeno u predškolski program, a u okviru toga oko 10% djece iz ugroženih skupina. Problemi su uobičajeni – udaljenost vrtića, oprema prostora, nedovoljna zainteresiranost roditelja, kao i cijena od 130 KM koja je za brojne roditelje previsoka (popust imaju samo roditelji za drugo odnosno treće dijete koje pohađa vrtić). Šef Odsjeka Šehinović je zabrinut za realiziranje programa i, imajući u vidu trenutačno stanje u BiH, smatra da je „malo preuranjeno“ za ovakav program.

Na području Visokog ima jedna igraonica koju vodi NVO „Sumeja“ ali Općina ne podržava niti planira podržavati ovakve programe. Postojao je i program koji je realizirao CIVITAS i Save the Children.

Roditelji djece koja pohađaju i one koja ne pohađaju vrtić

Većina roditelja koji su sudjelovali u ciljnoj skupini se složilo da je donošenje Okvirnog zakona za svaku pohvalu i da će njegova primjena podržati razvoj djece i bolje ih pripremiti za školu, iako ima i mišljenja da je to „prerano za djecu“ i da djeca trebaju poći u školu sa sedam godina, a u predškolske programe s šest godina. Svi se slažu da roditelji nisu dovoljno informirani, ali ni educirani te da ne postoje ni dobri materijalni preduvjetii za uključenje sve djece.

Očito je kako su mišljenja roditelja djece koja pohađaju vrtić pozitivnija kada je u pitanju predškolski odgoj i obrazovanje od mišljenja roditelja čija djeca ne pohađaju vrtić. Roditelji djece koja pohađaju vrtić više su usredotočena na razvoj osobnosti djeteta, samopouzdanja i odlučnosti, dok se roditelji djece koja ne idu u vrtić više brinu hoće li djeca moći ispuniti sve obveze i hoće li program biti podržan.

Roditelji smatraju da je jako važno da i oni budu uključeni u rad i da je stalno komuniciranje i suradnja s odgajateljima nužna.

Odgajatelji

Odgajatelji uposleni u vrtiću u Visokom upoznati su s Okvirnim zakonom, ali su zabrinuti kada je u pitanju spremnost zajednice za njegovu primjenu te postojanje dovoljnih finansijskih sredstava. Veoma su otvoreni i podržavaju ideju da se program organizira i u školskim prostorijama u nedostatku vrtićkih. Smatraju da je važno izraditi dobar program koji je sveobuhvatan i koji je usredotočen samo na ključne kompetencije i vještine koje su djeci nužne.

5.3.4.2. ZENICA

Zenica je središte Zeničko-dobojske županije i ekonomsko središte regije srednje Bosne s oko 127.000 stanovnika. Stanje u području predškolskog odgoja i obrazovanja na području općine Zenica je veoma teško. Zbog pada nataliteta, neuposlenosti i visoke cijene vrtića, svega 5% predškolske djece je uključeno u preškolski odgoj i obrazovanje. Kako naglašava Fata Srebrenica, stručna suradnica za obrazovanje i informiranje u Službi za društvene djelatnosti Općine Zenica, sada se u Zenici godišnje rađa oko 1.000 djece, dok je prije 15-tak godina ta brojka prelazila 2.000. Ekonomska cijena vrtića je 400 KM a roditelji plaćaju 120 KM, dok dodatne pomoći nema.

U skladnosti s planiranim aktivnostima na razini Županije, u općini Zenica se, od školske/pedagoške 2011/12. predviđa primjena Okvirnog zakona i uvođenje obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja. Aktivnosti su usporene zbog formiranja izvršne vlasti, odnosno smjene ministara, a time i kašnjenja u donošenju budžeta.

Kada je u pitanju gradsko područje Zenice, osnovni uvjeti za realiziranje predškolskih programa postoje, a u prigradskim i ruralnim sredinama predviđa se opremanje prostorija u područnim

školama. Vrtići u Zenici imaju mali broj djece, pa ima dovoljno prostora i stručnog osoblja za uključanje sve djece u godini pred polazak u školu. Financijsku potporu pružit će i Ministarstvo za rad i društvenu politiku kako bi se pokrili troškovi prijevoza i smještaja djece iz društveno ugroženih i marginaliziranih kategorija.

Očekuje se izrada novih pedagoških standarda i norma kao i obuka odgajatelja, ali se određene aktivnosti tek očekuju.

Alternativni programi:

Rad s djecom iz ugroženih kategorija: Save the Children, UMCOR, Dječiji vrtić „Mala kreativna škola Kevser“, Udruženje „Naša djeca“ i dr.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Iako su donekle, i to uglavnom preko medija, upoznati s Zakonom, roditelji izražavaju negodovanje načinima na koji se oni informiraju o svim pitanjima u vezi sa odgojem i obrazovanjem djece.

Podržavaju početak obveznog predškolskog programa, kako bi se „svoj djeci dale jednake prilike“. Smatraju da je vrtić mjesto gdje se djeca osamostaljuju i stječu osnovne radne navike i misle da je 150 sati malo ako se žele postići značajniji rezultati.

Kada je u pitanju uloga roditelja u pripremi za školu, roditelji kažu: „Obrazovni dio ne treba prebacivati na roditelje. Učitelji u školi očekuju da dijete sve zna. Mi pripremamo djecu da štuku drugove, učiteljicu, da se moraju ponašati u sukladnosti s pravilima, da steknu neke radne navike. Bojimo, crtamo s djecom, čitamo svojoj djeci. Da bismo imali kvalitetu trebaju surađivati roditelji i odgajatelji. Mi djeci nenametljivo govorimo o školi i trudimo se da je zavole“.

Roditelji su jednoglasni u tome da je nužno mnogo više uložiti u predškolstvo, kako u infrastrukturu i osoblje, tako i u osiguranje da što veći broj djece pohađa cjelodnevni program. Smatraju da nije u pitanju nedostatak financijskih sredstva već „opća nezainteresiranost za predškolstvo i nedostatak volje“.

Odgajatelji

Obvezno uključanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje podržavaju i odgajatelji, naglašavajući da su djeca koja prolaze ovakvu pripremu samostalnija, organiziranija, ističu se u svemu, znatno su spremnija za školske aktivnosti. Zbog toga je važno da svako dijete ima iste prilike i da predškolski odgoj i obrazovanje bude besplatno.

Kada je u pitanju organiziranje rada predškolskih skupina, odgajatelji imaju zanimljive ideje. Prema njihovom mišljenju: „Ako bi se skupine sastojale od djece koja će pohađati tih 150 sati, trebalo bi ih uključiti među djecu koja već borave u vrtiću. Djeca bi trebala dolaziti nekoliko puta tjedno i ostajati duže. Bilo bi dobro da djeca osjete potpun život u vrtiću. Inače mi u rujnu imamo adaptaciono-opservaciono razdoblje i za djecu koja pohađaju vrtić. Treba obratiti pažnju na prilagodbu djece i socijaliziranje, ali raditi i na educiranju djece. Treba oslušnuti potrebe djece“.

Odgajatelje brinu reakcije i odaziv roditelja, jer očekuju poteškoće kada je u pitanju dovođenje i odvođenje djece, udaljenost vrtića od mjesta stanovanja, brojnost skupina i opremljenost ustanove. Smatraju da je dobra informiranost veoma značajna, i da roditelji trebaju dobiti ne samo informacije o programu i načinu provedbe, nego i o značenju predškolstva i koristi i za djecu i za obitelji. Roditelje, prema mišljenju odgajatelja, treba uključiti i u izradu programa kao i u druge aktivnosti u vrtiću.

Obrazovnim vlastima bi poručili: „Dijete je na prvom mjestu. Kad bi se moglo i ranije početi s uključanjem sve djece u vrtiće, to bi bilo dobro. Skuplje je poslije ispravljati neke stvari, nego sada uložiti u odgoj i obrazovanje. Sve loše što se dešava u društvu posljedica je i toga što su djeca prepuštena sama sebi. Mi smo također prepušteni sami sebi“.

5.3.5. BOSANSKO- PODRINJSKA ŽUPANIJA

5.3.5.1. GORAŽDE

Općina Goražde je administrativno i kulturno središte Bosansko-podrinjske županije s oko 30.000 stanovnika. Intervju s predstavnicima organa uprave iz općine Goražde upriličen je s Sanidom Zirkom, šefom Službe za javne servise i tehničke poslove, i Emirom Djana, stručnom savjetnicom u Općini. Na pitanje moderatora o tome jesu li upoznati s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju koji predviđa obvezno uključanje djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, sugovornici su odgovorili da su upoznati s ovim Zakonom, ali da on na području općine Goražde nije zaživio u punom kapacitetu, jer nedostaju financijska sredstva kojima bi se osiguralo besplatno pohađanje predškolskih ustanova ili pripremnih programa u godini pred polazak djece u školu. U Goraždu trenutačno postoje dva vrtića, jedan koji sufinancira Općina i koju pohađa 88 djece i drugi čiji je osnivač SOS Dječije selo iz Goražda. Vrtić koji se nalazi u mjestu Vitkovići je zatvoren zbog „nezainteresiranosti roditelja za upis djece“. Mjesečno novčano sudjelovanje roditelja iznosi 120 KM. Sugovornici nam nisu mogli odgovoriti koliki je postotak djece koja ne idu u vrtić.

Postoji veliki broj neuposlenih odgajatelja koji bi realiziranjem ovog projekta bili nositelji predškolskog programa za uključanje djece pred polazak u školu, kada su u pitanju resursi za primjenu ovog Zakona. Na području općine Goražde postoje tri vrtića čiji su kapaciteti puno veći od broja djece koja ga pohađaju, tako da prostor i materijalno tehnički uvjeti ne bi trebali biti problem.

Ističu, da je pored osiguranja materijalnih sredstava, također bitno i utjecati na bolju informiranost i educiranje roditelja kako bi se i oni sami uključili u provedbu programa. Program pripravlja odgajatelji i ravnateljica predškolske ustanove. Općina do sada nije sudjelovala u kreiranju potpore kroz informiranje roditelja o ovom programu. Za primjenu ovog programa do sada nisu planirana nikakva sredstva iz budžeta Općine, jer za to ne postoje stvarni uvjeti.

Alternativni programi:

Na području općine Goražde postoje programi za djecu predškolskog uzrasta koje je pokrenuo SOS Kinderdorf iz Goražda. Riječ je o pokretnoj igraonici koja nastoji animirati djecu kroz različite edukativne radionice. Na ovaj način su aktivnostima predškolskog odgoja i obrazovanja pokrivena ruralna područja općine Goražde.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Nazočni roditelji su upoznati s ovim Zakonom i smatraju ga nužnim. Prema njihovom mišljenju, ovaj Zakon je ishitren jer se nisu stekli uvjeti za njegovu primjenu. Smatraju kako je nužno osigurati sredstva koja će omogućiti djeci predškolskog uzrasta besplatno pohađanje obveznog programa u godini pred polazak u školu. Neki od nazočnih roditelja smatraju da je ovaj Zakon nužan zbog neusklađenosti programa devetogodišnjeg obrazovanja i programa predškolskog obrazovanja. Jedan od većih problema ovog obveznog programa rada s predškolskom djecom, jeste i samo dovođenje djece u vrtiće gdje je planirano realiziranje ovog programa, jer su mnoga mjesta veoma udaljena od postojećih vrtića.

Svi nazočni smatraju kako Općina ne radi skoro ništa po pitanju predškolskog odgoja i obrazovanja, a osobito kada je u pitanju provedba zakonskih članaka o obveznom predškolskom odgoju i obrazovanju. O planovima Općine po ovom pitanju nije im poznato ništa, odnosno nisu dobili nikakve informacije o tome.

Nazočni smatraju da se roditelji moraju informirati o samom značaju predškolskog programa, na čemu se ovaj program bazira, što je cilj ovog programa. Po njihovim stavovima, program predškolskog odgoja treba se bazirati isključivo na razvoju emocionalnih, društvenih, psihičkih i ostalih životnih vještina, a da škola treba učiti djecu pisanju, čitanju i ostalim obrazovnim zadacima.

Smatraju kako se s djecom veoma malo ili nikako ne radi u smislu njihove pripreve za školu, što se vidi i na djeci u prvom razredu osnovne škole, gdje djeca još uvijek nisu samostalna.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade u vrtiću čiji je osnivač općina, upoznati su s Okvirnim zakonom, a informirani su preko medija, seminara u organizaciji udruženja predškolskih djelatnika, preko javne rasprave koju je organizirala Općina Goražde. Odgajatelji smatraju da ovaj Zakon treba obvezno zaživjeti kako bi se povećao broj djece koja su obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem. U njihovom vrtiću već postoji program za djecu predškolskog uzrasta koja će ove godine poći u školu, bez obzira što ovaj Zakon na području općine Goražde treba početi s primjenom tek na proljeće 2011. godine.

Prema riječima nazočnih odgajatelja u njihovoj općini zakon se u potpunosti ne provodi, niti se vrše pripreve za primjenu ovog Zakona. Uglavnom je sve prepušteno vrtićima, koji su opet ograničeni financijskim sredstvima i ovise od novčanog sudjelovanja roditelja. Kvalitetna provedba Zakona i realiziranje programa obveznog predškolskog obrazovanja ovisi isključivo od odluke hoće li program biti besplatan ili će biti financiran od strane roditelja. Stopostotno uključanje djece ovog uzrasta moguće je, prema njihovim procjenama, jedino ako je program besplatan.

Prema mišljenju nazočnih odgajatelja, planirani broj sati koji je predviđen za ovaj program je mali i nedovoljan je za ozbiljniji pristup. Smatraju da je najbolje rješenje cjelodnevni boravak djece u godini pred polazak u školu. Do sada nisu imale nikakvo dodatno educiranje o programu u godini pred polazak djece u školu. Prema njihovim riječima moraju se osigurati bolji tehničko materijalni uvjeti koji bi omogućili realiziranje ovog programa. Program bi se trebao bazirati na razvoj vještina, razvoj emocionalne zrelosti, učenje samostalnosti, jer se djeca za vještine pisanja i čitanja svakako pripremaju u prvom razredu devetogodišnjeg školovanja.

Prema informacijama koje smo dobili od odgajatelja, vrtić ima veoma dobru suradnju sa središtem za kulturu i sa SOS-om, gdje su se održavale razne manifestacije za djecu, kao i okrugli stolovi koji su imali za cilj educirati roditelja.

5.3.6. ŽUPANIJA SREDIŠNJA BOSNA/SREDNJOBOSANSKA ŽUPANIJA

Kako ističe Ivica Augustinović, viši stručni suradnik za predškolsko i osnovno obrazovanje, u Županiji Središnja Bosna još uvijek nije usvojen zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju koji je u skladnosti s Okvirnim Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju na razini Bosne i Hercegovine. U ovoj Županiji je još uvijek na snazi Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju koji je donesen 2001. godine (Sl. novine, broj:11/01). Prema njegovim riječima, novi županijski Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je u nacrtu i njegovo usvajanje očekuje se početkom 2011. godine ali se s provedbom neće krenuti prije školske 2012./13. godine, kako bi se stvorili svi preduvjeti za njegovu primjenu i uklonile objektivne prepreke.

Na području Županije Središnja Bosna djeluje 17 predškolskih ustanova, od čega osam javnih i devet privatnih koje nemaju dovoljno prostornih kapaciteta da prihvate oko 2900 djece koliko bi trebalo biti uključeno u obvezni predškolski odgoj i obrazovanje. Osim prostornih, u Županiji očekuju i probleme vezane za nedostatak osoblja kao i probleme s prijevozom djece „koji je gorući problem već duže vrijeme u ovoj Županiji kada je u pitanju prijevoz osnovaca“. Kako bi se prevazišli ovi problemi, u onim mjestima gdje predškolske ustanove nisu dovoljno razvijene ili ne postoje, „program će se realizirati u osnovnim školama ili područnim odjelima nekih od škola. U slučaju nedostatka osoblja, program mogu realizirati i profesori razredne nastave uz obvezno pohađanje primjerenog educiranja“.

Program obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, izradili su odgajatelji i ravnatelji predškolskih ustanova uz potporu Ministarstva i organizacije Save the Children Norway. Ministarstvo prosvjete

ujedno je izradilo sveobuhvatnu analizu provedbe programa obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u Županiji Središnja Bosna koja se odnosila na mogućnosti provedbe programa, financijske zahtjeve, nužnu infrastrukturu, zahtjeve osoblja, pitanje prijevoza, pitanje mini obroka, educiranje osoblja, materijalne troškove, odgovornosti i obveze općinskih i županijskih vlasti, itd.

Odgajatelji koji trenutačno rade s djecom, te profesori predškolskog odgoja koji se nalaze na birou, a uz to imaju položen stručni ispit, imati će prioritet pri angažiranju za realiziranje programa.

Nadzor nad provedbom ovoga programa i učincima istog je, prema riječima višeg stručnog suradnika Augustinovića, iznimno važno, osobito u prvim godinama primjene. Nadzor će činiti stručne osobe, prvenstveno iz reda odgajatelja i ravnatelja predškolskih ustanova. Uloga pedagoških zavoda kao i stručnih tijela Ministarstva mora biti učinkovita i usmjerena na prepoznatljive probleme koji proizlaze iz same prakse.

Cijena vrtića u javnim ustanovama kreće se od 80 do 120 KM a u pojedinačnim slučajevima imamo i djelomičnu pomoć općinskih vlasti. U privatnim ustanovama roditelji izdvajaju i do 200 KM ali se broj vrtića povećava, osobito nakon sve intenzivnije kampanje vezane za značaj ranog obrazovanja.

5.3.6.1. BUSOVAČA

Busovača je općina s 46 naseljenih mjesta i oko 19.000 stanovnika. Na području Busovače, kao i ostalih općina Županije Srednje Bosne, prema riječima djelatnice Općine Željke Vujica, određenih mjera i aktivnosti u vezi s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju još uvijek nema, niti je osmišljena dugoročna strategija.

U Busovači nema niti jednog javnog vrtića a jedinu predškolsku ustanovu od 1996. godine vode Školske sestre franjevke. Kada je u pitanju nedostatak prostora, neka od rješenja, prema mišljenju djelatnice Općine Željke Vujica, mogu biti prilagodba školskog prostora za djecu predškolskog uzrasta, ali se javlja problem koordinacije aktivnosti jer škole nisu u općinskoj nadležnosti. Općine nisu dovoljno upoznate, niti smatraju svojom obvezom bavljenje pitanjima programa, odabira i educiranja osoblja, navodeći da je sve to u ingerenciji županijskih ustanova. Briga Općine o školovanju djece ugroženih skupina formalno ne postoji a ključnu prepreku predstavlja nedostatak financijskih sredstava ali i pitanje ingerencija i obveza Općine i drugih organa i ustanova.

Roditelji djece koja pohađaju i roditelji djece koja ne pohađaju vrtić

Roditelji nisu upoznati s Okvirnim zakonom niti s planovima Općine po pitanjima predškolskog odgoja i obrazovanja. Mišljenja o značenju provedbe ovog Zakona, također su podijeljena. Protivnici uvođenja obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja smatraju da se ono „nameće roditeljima“, da su djeca premlada za „školu“, i da su to prevelike obveze za malu djecu. Drugi roditelji ovo vide kao priliku za svoju djecu da se djeca druže s drugom djecom, da se pripreme za školu i sl. U svakom slučaju, roditelji smatraju da ne mogu mnogo utjecati na promjene postojećeg stanja.

Brine ih prilaz školi i cesta koju djeca na putu trebaju prijeći, kako će se djeca prilagoditi na školski prostor, kako će se snaći sa starijom djecom, tko će ih dovesti u školu i sl.

Smatraju da djeci trebaju organizirane predškolske aktivnosti i da u njihovoj općini postoji potreba za otvaranjem javne predškolske ustanove.

Odgajatelji

Mišljenja odgajatelja o inicijativi uvođenja obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu su podijeljena. Vidljiv je strah vezan za očuvanje radnih mjesta jer postoji strah da će se u školama organizirati rad s pripremnim skupinama, a ne u predškolskoj ustanovi. Kada bi se

osigurali uvjeti i programi organizirali i realizirali u vrtiću, odgajatelji smatraju da bi to svakako bilo važno za djecu i njihovo rano socijaliziranje.

Smatraju kako im nije potrebna nikakva dodatna obuka za rad s djecom u godini pred polazak u školu, iako se rado educiraju, ali da je potrebno educirati roditelje i uspostaviti suradnju između odgajatelja i učitelja. Roditelje bi o programu trebalo obavijestiti na vrijeme i informirati ih u vezi sadržaja i aktivnosti predviđene programom kao i informacije o prednostima za djecu od pohađanja predškolskih programa i dr.

Odgajatelji smatraju da se sve pripreme trebaju obaviti na vrijeme i da one trebaju biti uključene u procese pripreme. Suradnja škola i vrtića treba biti osigurana. Odgajatelji treba da imaju potporu drugih stručnjaka, a za svako dijete bi trebalo da se vodi portfolio.

5.3.6.2. KISELJAK

Prema procjenama općinskih službi, u Kiseljaku živi oko 24.000 stanovnika. Na području općine Kiseljak, prema podatcima s kojima raspolaže Marica Pušić, šefica Odjela socijalne skrbi, još nisu poduzete nikakve aktivnosti u pravcu prilagodbe Okvirnog zakona za predškolski odgoj i obrazovanje koji predviđa obvezno uključivanje djece predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu. Ne postoje nikakvi određeni planovi, već je sve u fazi analiziranja situacije. Ključne poteškoće u realiziranju ovog programa u Kiseljaku su, prije svega, nedostatak financijskih sredstava i nedovoljan broj predškolskih ustanova koje bi mogle predškolskim odgojem i obrazovanjem obuhvatiti svu djecu. Prema riječima šefice Odjela socijalne skrbi, Marice Pušić, prvi korak u smjeru provedbe bi trebalo biti utvrđivanje zakonskog okvira kojim bi se reguliralo postojanje predškolske ustanove čiji bi osnivač bila Općina jer u Kiseljaku ne postoji javni vrtić. Trenutačno postoji jedan privatni vrtić i jedan koji financira Caritas, koji bi trebali imati usuglašen plan rada i djelovanja. Također ističe da do sada nije utvrđen program. Pripreme bi trebale krenuti od postojećeg stanja.

Prema mišljenju šefice Odjela, Marice Pušić, dobro osmišljeno okruženje i dobro organizirana djelatnost u okviru ovog programa, sigurno će dati rezultate. Učinci programa bi se trebali pratiti kroz jedno dulje razdoblje, kako bi se ustanovilo koji su mogući nedostaci u primjeni i praksi, što bi se trebalo popraviti i sl.

Roditelji su najvažnija karika u odgoju djece i njih treba informirati o značenju ranog rasta i razvoja. Potrebno je senzibilizirati roditelje za ovu problematiku, o značaju rane intervencije za razvoj djece.

Alternativni programi:

U Kiseljaku je radilo nekoliko igraonica (nije precizirano u kojem vremenskom razdoblju), a nedavno je prestala s radom i posljednja, zbog nedovoljne posjećenosti od strane djece.

Realizira se samo program za djecu s poteškoćama u razvoju koji podržava Općina.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Roditelji imaju samo nezvanične informacije kada je riječ o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju. Slažu se da je takav program potreban za svu djecu, pa i njihovu. Prema njihovim saznanjima, veliki broj djece ne pohađa vrtić i misle da bi Općina trebala osigurati više materijalnih sredstava kako bi se stanje poboljšalo. Ono što najviše brine roditelje, kada je riječ o ovom programu, je kako će sve to biti organizirano, koliko će trajati i sl. Roditelji smatraju da bi djeca prije polaska u školu trebala razviti radne navike, posjedovati potrebne društvene vještine, samopouzdanje i sl. Osnovni preduvjet za kvalitetno obrazovanje, po njihovom mišljenju, je kvalitetno i dobro educirano profesionalno osoblje za rad s djecom. Doprinos kvaliteti bi bio i veća uključenost roditelja u rad predškolskih ustanova.

Prema navodima roditelja, djeca kod kuće uče pravila ponašanja i spontano razvijaju svoje potencijale. Preporuka vlastima je da bi svi vrtići i škole trebale raditi po istom planu i da bi roditelji u znatno većem broju upisivali svoju djecu u vrtiće kada bi imali dovoljno sredstava za to.

Odgajatelji

Nazočni odgajatelji upoznati su s Okvirnim zakonom o obveznom predškolskom odgoju i obrazovanju. Informaciju su dobili na okruglom stolu održanom u Kiseljaku upravo na tu temu, kao i na seminaru. Suglasni su da je ova zakonska odluka opravdana i potrebna jer su djeca koja pohađaju vrtiće spremnija za školu od ostale djece. Veoma je mali postotak uključenosti djece u predškolske ustanove jer veoma mali broj roditelja razumije pravo značenje predškolskog odgoja i obrazovanja - „nema u Kiseljaku tog običaja, te tradicije“. Potrebno je, stoga, upoznati roditelje da svako dijete ima pravo na predškolski odgoj i obrazovanje, educirati roditelje o značenju ranog rasta i razvoja, organizirati javne tribine i upoznati roditelje s ovim Zakonom, informirati ih preko medija i sl. Potrebno je uključiti aktivno roditelje u realiziranju programskih aktivnosti.

Kvalitetan program za djecu, po mišljenju odgajatelja zadovoljava standarde i daje mogućnost za pojedinačan pristup i inkluzivno obrazovanje. Po mišljenju odgajatelja, ono što bi trebalo naučiti i razviti svako dijete kako bi bilo spremno za polazak u školu su samostalnost, društvene vještine i komunikativnost.

5.3.6.3. BUGOJNO

Na području općine Bugojno živi oko 37.000 stanovnika. Općina Bugojno je bila jedna od eksperimentalnih općina kada je u pitanju primjena ovog Zakona, navodi Sead Karahodžić, pomoćnik načelnika općine Bugojno. Ovaj program, koji je obuhvatio između 50 i 60 predškolske djece, realiziran je tijekom dvije školske godine i to prve uz financijsku potporu organizacije Save the Children, a drugu godinu rad je financirala općina.

Da bi se u 2011. godini krenulo s provedbom pripremnog programa, prvo se mora usvojiti županijski Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, a kada Skupština Županije Središnje Bosne usvoji ovaj Zakon, pitanje je vremena kada će se ova zakonska odredba moći dosljedno provoditi.

Planovi za provedbu Zakona ovise od financijskih sredstava, odnosno treba da se dogovori tko će financirati program, je li to Općina ili Županija. Ovaj zakon bi, također, trebao predvidjeti mehanizme za poticaj roditeljima da uključe djecu u program za obvezan predškolski odgoj i obrazovanje, čime bi se osigurao stopostotno uključanje djece.

Ključne poteškoće u primjeni, prema procjeni pomoćnika načelnika, bi mogle proizaći prvenstveno iz još uvijek neriješenih pitanja načina financiranja i organiziranja programa, kao i nepostojanja prikladnih prostorija u ruralnim sredinama za organiziranje rada s djecom. Mogao bi se javiti i deficit odgovarajućeg osoblja za rad s djecom predškolskog uzrasta.

Smatra da bi roditelji trebali biti uključeni u realiziranje programa kroz primjedbe i prijedloge u vezi sa nastavnim planom i programom u cilju njegova poboljšanja.

Inače, u Bugojnu djeluje jedan vrtić, a cijena boravaka u vrtiću je 150 KM za cjelodnevni boravak i 120 KM za poludnevni boravak, a pomoći nema.

Alternativni programi:

Program Save the children za svu djecu, ne samo iz marginaliziranih skupina.

Udruženje „Sunce“

Roditelji čija djeca nisu pohađala nikakvu predškolsku ustanovu

Nitko od nazočnih roditelja, njih ukupno osam, nije čuo za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, iako svi smatraju da bi taj Zakon trebao biti usvojen jer bi to doprinijelo da djeca zaista spremnija pođu u školu. Ne znaju kako se u njihovoj općini provodi ovaj Zakon, a također nemaju ni informaciju o tome postoje li i kakvi su planovi u Općini u vezi ove problematike, jer nikoga nisu ni pitali.

Prema njihovom mišljenju najbolje razdoblje za pripremni program bio bi nakon navršene 5 godine života djeteta, a dijete bi imalo priliku da se socijalizira, formira i razvije radne i higijenske navike, da se druži s vršnjacima, nauči se disciplini, razvija osjećaj odgovornosti. Smatraju da je za kvalitetno obrazovanje i rad s djecom važan odnos odgajatelja i djeteta, način rada, prostorna organizacija, raznovrsnost u sadržajima i sl. Kod kuće djecu pripremaju za polazak u školu, neformalno, kroz crtanje, bojenje, upoznavanje slova, uz starijeg brata ili sestru.

Odgajatelji

Nazočni odgajatelji već su upoznati s Okvirnim zakonom za predškolski odgoj i obrazovanje i to na Okruglom stolu koji je održan u Bugojnu od strane resornog Ministarstva, OSCE-a i aktiva ravnatelja u Županiji Središnja Bosna. Smatraju da se Zakon treba primijeniti, ali pošto je riječ o odgajateljima koji imaju dugogodišnje iskustvo u struci i dobro poznaju prilike u predškolsstvu, postoji velika dilema kako će to zaživjeti u njihovoj općini, prvenstveno zbog financijskih i poteškoća osoblja.

Prema njihovim riječima u Bugojnu se već tri godine provodi program koji priprema djecu za polazak u školu i realizira se u Centru za predškolski odgoj i obrazovanje u koji bude uključeno oko 25-ero djece, a prednost imaju djeca iz ekonomski ugroženih obitelji. Projekt je trajao otprilike 150 sati (svaki dan po tri sata). Projekt je u prvoj godini financirao Save the Children, a već sljedeće godine financiranje je preuzela Općina.

Najviše ih brine nedostatak financijskih sredstava za kvalitetno realiziranje programa, kao i neupućenost roditelja o značenju ranog rasta i razvoja, kako će roditelji prihvatiti ovaj novitet. Potrebno je roditelje dobro informirati i detaljnije upoznati s ciljevima ovog programa, kao i s planiranim sadržajem, vremenom trajanja i očekivanim rezultatima. Smatraju poželjnim uključiti roditelje u program preko radionica, raznih predstavljanja, kroz edukativno informativne razgovore i sl.

5.3.6.4. JAJCE

Općinu Jajce čini 61 naseljeno mjesto organizirano u 27 mjesnih zajednica s oko 25.000 stanovnika. Na području općine Jajce još uvijek nisu preuzete potrebne aktivnosti za usklađivanje programa za predškolski odgoj i obrazovanje s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Na sjednici Općinskog Vijeća prilikom razmatranja prijedloga Zakona konstatirano je da još uvijek nema dovoljno preduvjeta za provedbu istog. Prema mišljenju Fikreta Čančara, pomoćnika načelnika za društvene znanosti, potrebno je prvo osigurati odgovarajući prostor, prijevoz djece, i uvjete za boravak djece i sl. Pripreme za primjenu programa teku sporo i uglavnom su bazirane na prilagodbu i opremanje prostora potrebnim namještajem i didaktičkim materijalima, putem stranih donacija. Za praćenje kvalitete, po mišljenju pomoćnika načelnika Čančara, trebao bi postojati zaseban odjel za obrazovanje koji bi se bavio praćenjem kvalitete. Još uvijek nisu izabrani odgajatelji koji bi radili s djecom u godini pred polazak u školu. Prije početka programa bilo bi dobro upoznati roditelje s programom, što on podrazumijeva, koliko traje, kako se izvodi.

U Jajcu trenutačno radi samo jedan vrtić koji može primiti najviše 100 djece, a njegova trenutačna popunjenost je 96%. „Stari“ vrtić je imao kapacitet smještaja do 300 djece, ali je tijekom rata devastiran i neuporabljiv. U sklopu vrtića je i zasebna igraonica, koju financiraju roditelji. Cijena

cjelodnevnog boravka u vrtiću je 150 KM, a u igraonici, gdje borave tri sata, cijena je 50 KM. Problem je u tome što su obuhvaćena samo djeca iz urbanih područja, a ne i iz obližnjih sela.

Alternativni programi:

- Centar za mladež u suradnji sa Save the Children, je ranije (nije preciziran podatak o kojem je vremenskom razdoblju riječ) organizirao „malu školu“ za djecu koja zbog nedostatka financijskih sredstava u obitelji nisu u prilici, pohađati cjeloviti program u predškolskoj ustanovi.

Roditelji čija djeca nisu pohađala predškolsku ustanovu

Samo je jedan roditelj, od nazočnih deset, čuo za ovaj Zakon od obitelji iz drugih gradova, ostali nisu informirani. Djeca ovih roditelja nisu pohađala vrtić zbog financijskih problema roditelja (ne rade oba roditelja ili samo majka), udaljenosti vrtića, zabrinutosti oko higijene u vrtiću i viroza koje su česte. Roditelji ne podržavaju obvezno uključanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, jer smatraju da nisu spremne ni škole, ni ustanove, i da s tim djeca prerano dobivaju obveze. Roditelji nemaju informaciju o tome planira li Općina ikakve aktivnosti za provedbu ovog Zakona, jer nisu nikog pitali, niti su se dio sada pojavili interesi za to. Nema ideja ili prijedloga za uključanje djece u bilo kakav program za predškolski odgoj i obrazovanje. Kada je riječ o obveznom predškolskom programu, roditelji su znatiželjni što bi se konkretno radilo s djecom (programska struktura), koliko dugo bi program trajao, kojim danima, tko bi radio s djecom, plaća li se i koliko boravak djeteta, te koji su učinci za djete. Po mišljenju roditelja najbolje razdoblje za uključanje djece u ovaj program je prije polaska u školu. Svi roditelji smatraju da bi trebali biti uključeni u ovaj program, ali se nisu izjasnili na koji način. Treba im dodatno educiranje. Kada su u pitanju aktivnosti koje oni rade sa svojom djecom kod kuće, uglavnom je riječ o upoznavanju sa slovima-pisanje, crtanje, djeca uče od starijeg brata ili sestre, bez sustavnog pristupa.

Odgajatelji

Svih šest nazočnih odgajatelja upoznati su s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju koji predviđa obvezno uključanje djece u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu, a to su saznali prvenstveno iz medija, preko seminara, interneta i sa zadnjeg stručnog okruglog stola održanog u Bugojnu.

Odgajateljice smatraju da Općina nema plan za realiziranje ovog programa, a da vrtić, trenutačno nije u mogućnosti obuhvatiti svu djecu, zbog ograničenosti prostornih kapaciteta.

Smatraju da je potrebno dodatno educiranje odgajatelja koji bi realizirali ovaj program, potrebni su im seminari, razmjena iskustva, radionice, educiranje na temu rada s roditeljima i sl. Suradnju s roditeljima ističu kao veoma bitan preduvjet za kvalitetno realiziranje, koja bi započela informiranjem i upoznavanjem roditelja s programom, organiziranjem radionica i seminara, roditeljskih sastanaka i sl. Obrazovnim vlastima bi preporučili osnivanje pedagoškog zavoda ili neki sektor koji će se baviti predškolskim odgojem i obrazovanjem, da se usvoji ovaj Zakon i urade sve nužne pripreme za njegovu primjenu.

5.3.6.5. NOVI TRAVNIK

Novi Travnik broji oko 25.000 stanovnika koji žive u 51 naseljenom mjestu organiziranim u 17 mjesnih zajednica.

Prema riječima Nele Levarda, šefice Odsjeka za društvene djelatnosti i menadžerice Centra za usluge građanima općine Novi Travnik, u općini djeluju četiri predškolske ustanove, jedna javna i tri privatne. U javnoj predškolskoj ustanovi mjesečna cijena boravka za djete je 120 KM, Općina djelomično sudjeluje u cijeni, dok je cijena u privatnim predškolskim ustanovama mjesečno 150 KM. No postoje veliki problemi u javnoj predškolskoj ustanovi zbog neplaćanja doprinosa uposlenicima. Veliki problem su stvorile kamate a porezna uprava je blokirala račun, što predstavlja ozbiljne probleme za

rad vrtića i predstavlja kočnicu za uključenje većeg broja djece u predškolski odgoj i obrazovanje i davanje pomoći korisnicima od strane Općine. Objekat javne ustanove je dosta obnovljen zahvaljujući prvenstveno sredstvima Vlade Republike Hrvatske.

Kada je u pitanju uključenje djece obveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem, u iščekivanju donošenja novog Zakona, a uz potporu organizacije Save the Children, u dvije škole (OŠ „Jozo Gađić Čupo“ Stojkovići i OŠ „Muhsin Rizvić“ Opara) je realiziran pilot projekt, kako bi se pronašao najučinkovitiji način organiziranja što većeg uključanja djece u ruralnim dijelovima općine, tamo gdje nema predškolskih ustanova. Ključna prepreka je, ipak, nepostojanje zakona koji uređuje ovu oblast, pa su i ove aktivnosti usporene.

Isto tako mora se utvrditi hoće li se taj program realizirati u školama ili u vrtićima. Pitanje je, također, kako djecu iz sela dovesti u školu, što crpi velika financijska sredstva, a u Općini nemaju dovoljno sredstava ni za redovito školovanje, škole moraju osigurati dodatne prostorije, izvršiti dodatno educiranje osoblja i sl.

Ponovno se javlja pitanje razlika između gradskih i ruralnih sredina. Djeca iz grada već su uključena u vrtić tako da roditeljima neće predstavljati problem nova obveza, ali u ruralnim sredinama ljudi su podijeljenog mišljenja. Brojni roditelji smatraju da je važno da se djeca uključe u predškolske programe, jer „nisu u mogućnosti sami kvalitetno pripremiti dijete za polazak u školu“, a s druge strane roditelji nemaju mogućnosti platiti prijevoz djetetu za školu, traže sigurno okruženje za dijete i „ne žele da im se djeca voze sa školskom djecom, jer ipak ona imaju samo pet godina“.

Podatci o broju predškolskih obveznika na području općine već postoje, tako da škole mogu blagovremeno dobiti informacije koliko će biti djece na kojem upisnom području. Na osnovu toga ravnatelji mogu planirati i pripremati što im je potrebno za prijem djece te pozvati roditelje i upoznati ih s bitnim informacijama o programu predškolskog odgoja i obrazovanja, ističe Levarda.

Odgajatelji

Odgajatelji i učitelji koji rade u prvom razredu osnovne škole pokazali su puno zabrinutosti i dvojbi kada je u pitanju realiziranje obveznog predškolskog programa. Odgajatelji smatraju da bi angažiranje učitelja bilo nelogično jer „one nemaju prikladno obrazovanje“, s čim se slažu i neki učitelji. S obzirom da je slijed neriješenih problema u obrazovanju (nedostatak prostora, prijevoz djece i sl.), veliko je pitanje kako će se riješiti obvezujuće uključenje djece predškolskim odgojem i obrazovanjem. „Potrebno je govoriti o jedinstvenom planu i programu, jer većina županija ima svoj program predškolskog odgoja i obrazovanja u odnosu na naš i s toga je potrebno učiniti isto i kod nas te uskladiti s planom i programom od prvog razreda devetogodišnjeg obrazovanja“, naglašavaju odgajatelji.

Predlažu da program obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja treba realizirati u predškolskim ustanovama. Zakon treba usvojiti jer im je potreban i jer je važno da se djeca što ranije uključe u predškolski odgoj i obrazovanje, „što bi trebalo objasniti i roditeljima, jer kada dijete dođe nespremno u školu ono se samo igra i takvo dijete teško je bilo čemu naučiti“, ističu odgajatelji i učitelji. „Djeca trebaju učiti kroz igru, ali nikako u školi, to treba biti u predškolskoj ustanovi.“

Dvoje o tome kako organizirati rad s djecom u ruralnim sredinama, treba li otvoriti skupine na tom području ili organizirati prijevoz za djecu koja bi dolazila u grad.

Smatraju da je bitno da školski prostor bude prikladan, da škole ili vrtići zajedno s odgajateljima budu spremni za prijem djece, da se ne pojave neki problemi kao na početku devetogodišnjeg školovanja. „Ne treba nam još iznenađenja, ako počinjemo nešto novo, da se barem za to pripremimo, a nama se čini da je prvi korak za to usvajanje Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, pa onda sve ostalo.“

Roditelji čija djeca idu u prvi razred, a prije nisu pohađala nikakvu predškolsku ustanovu

Roditelji čija djeca nisu išla u vrtić analiziraju obvezno predškolsko obrazovanje u svjetlu osobnih iskustava, osobito kada je u pitanju devetogodišnje obrazovanje. S obzirom da zbog nedostatka sredstava ili mjesta u vrtiću, njihova djeca nisu pohađala nikakav oblik predškolskog odgoja i obrazovanja, većina roditelja primjećuje znatne razlike od kada djeca idu u prvi razred devetogodišnjeg obrazovanja. Djeca su zainteresirana za mnoge nove aktivnosti, vesele se odlasku u školu, što zadovoljava i roditelje.

Roditelji nemaju dovoljno informacija i misle da oni sami ne mogu utjecati na promjene, bilo u društvu ili u samoj školi. Kada su u pitanju ciljevi za djecu, jasno naglašavaju značenje odgoja ne inzistirajući na stjecanju formalnih znanja.

5.3.6.6. VITEZ

Općina Vitez broji oko 27.000 stanovnika.

Na području općine Vitez, prema podacima s kojima raspolaže Katica Radman, stručna suradnica za prosvjetu, šport, kulturu, informiranje i udruge građana, iako Okvirni zakon još nije usvojen, predškolski program je već zaživio. Njime je obuhvaćeno oko 80% djece tog uzrasta s gradskog područja, ali problem se javlja u ruralni sredinama jer nema organiziranog prijevoza za djecu. Planiraju 100%-tni obuhvat djece, ali čekaju da se regulira pravni dio inicijative, odnosno da se usvoji Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju. U Općini planiraju izdvajanje sredstava za ovaj program i taj budžet iznosi 95.000 KM. Manje je uključene djece iz siromašnijih obitelji, a romska populacija, preko svojih udruženja radi na opismenjavanju romske djece. Nema određenih podataka o tome tko sudjeluje u izradi programa, program realiziraju odgajatelji koji inače rade u vrtiću.

Prema riječima stručne suradnice Radman, Općina i vrtić imaju odličnu suradnju, kako u izradi programa, tako i u osiguranju potrebnih resursa. Roditelji dobijaju potrebne informacije preko medija, a imaju mogućnost sudjelovanja u radu vrtića putem Vijeća roditelja i Upravnog odbora ustanove.

U gradu postoje javni vrtići i dva privatna. Cijena boravka za dijete koju roditelji plaćaju u javnim vrtićima je 150 KM. Olakšicu imaju roditelji koji imaju dvoje ili više djece koja borave u vrtiću.

Prema napomenama osobe koja je vodila intervju, navedeni podatci odnose se uglavnom na prvi razred devetogodišnjeg školovanja, koje je u ovoj općini zaživjelo tek od prošle školske godine. Dok je predstavnik Općine govorila o 80% uključena djece na gradskom području, odgajatelji i roditelji navode da predškolski odgoj i obrazovanje pohađa samo 25-ero djece s cijele općine, i to su djeca iz obitelji s lošijim materijalnim stanjem.

Roditelji čija djeca pohađaju predškolsku ustanovu

Većina roditelja koji su sudjelovali u ciljanoj skupini, ne podržava ovaj Zakon i provedbu programa uz obrazloženje da je to „prerano za djecu“, jer je po njima i devetogodišnje obrazovanje počelo prije vremena. Svi se slažu da se „netko poigrava s njihovom djecom, prerano je uvoditi dijete u obveze“. „Ako se plaća onda je i taj udarac na džep roditelja.“ Smatraju da program ne treba uvoditi i zbog postojećih problema s prijevozom djece iz ruralnih područja, kao i da je prijevoz dodatno opterećenje za djecu. Znaju da je u njihovoj općini već 25-ero djece uključeno u ovaj program, ali ne žele da i njihova djeca budu uključena, jer misle da dijete „ne može održati koncentraciju 45 minuta“, te da djeca nisu dovoljno zrela za sve te obveze. Također navode da njihova djeca imaju „slabiji imunitet i da bi boravak u skupinama mogao dovesti do raznih bolesti“.

Nisu zainteresirani postoje li u Općini planovi za realiziranje programa za obvezan predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Ne žele poduzeti ništa kako bi pomogli realiziranju programa. Smatraju da je korist od ovog programa kratkoročna.

Do sada nisu naišli ni na koga tko bi im mogao dati detaljne informacije o Zakonu i programu. Misle da bi bilo dobro da roditelji budu uključeni u planiranje programa za rad s predškolskom djecom.

Poručuju obrazovnim vlastima da je u redu da djeca pohađaju vrtiće, ali da je potrebno da se vrati osmogodišnje osnovno obrazovanje, kako bi djeca bila spremnija za školu.

Odgajatelji

Svi odgajatelji i učiteljice iz osnovnih škola koje rade na pripravnim programima već znaju da je Okvirni zakon o obveznom predškolskom odgoju i obrazovanju u godinu pred polazak u školu zaživio na razini Županije Sarajevo, ali i da Županija Središnja Bosna još uvijek nije usvojila ovaj Zakon. Suglasni su da je potrebno da se ovaj Zakon usvoji i u njihovoj općini i da treba uključiti svu djecu u ovaj program, a naročito djecu iz ruralnih sredina. Veoma je mali broj djece koja su dosada uključena u neki oblik predškolskog odgoja i obrazovanja (samo 27-ero djece). Ne znaju ima li Općina bilo kakvih planova u vezi s ovim. Smatraju da je potrebno osigurati financijska sredstva za ovaj program, te da je nužna veća ozbiljnost nadležnih ustanova. Potrebno im je dodatno educiranje, kao i roditeljima.

Predlažu da se vrijeme predviđeno za boravak djece u radionicama produži jer „nije dovoljno onako kako je to bilo do sada - tri sata tijekom tri mjeseca. Trebalo bi da djeca provode najmanje pet sati u vrtiću“.

Oni za školu pripremaju djecu na sljedeći način: „Najviše pažnje posvećujemo socijaliziranju. Došla su djeca koja do sada nisu išla u vrtić, pa je to bilo nužno. Program je trajao u razdoblju od 17 do 19 sati. Radili smo sve aktivnosti, teme kao što su promet, moj okoliš, prepoznavanje slova, brojanje do 10, izgovor, pravilno držanje olovke, pravilno držanje tijela, smišljanje odgojnih aktivnosti. Poklanjamo veliku pažnju uočavanju mogućih poteškoća koje djeca imaju, da bi se odmah moglo početi s sprječavanjem i ispravkom. Neka djeca dođu društveno i emocionalno zrela, ali učili smo ih pravilima ponašanja u većoj skupini, životu u zajednici. Treba otklanjati neugodnosti i strah od velike skupine. Djeca iz vrtića su otvorenija, slobodnija i to treba razvijati. Osposobiti ih da budu samostalnija.“

Alternativni programi:

CIVITAS je u okviru svog projekta, prošle godine, osigurao besplatno pohađanje predškolske ustanove za 53 predškolske djece.

5.3.7. HERCEGOVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

Na području Hercegovačko-neretvanske županije su, prema riječima pomoćnika ministra obrazovanja, Enesa Hasanagića, urađene pripreme za usvajanje Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, koji je usklađen s Okvirnim zakonom. U sklopu ovih priprema oformljena je radna skupina na razini Županije koja je izradila nacrt i prijedlog Zakona a Okvirni zakon je predstavljen Vladi Županije. Nakon što su izvršene određene izmjene i dopune, Zakon je stavljen u proces za usvajanje. Osim ovog Zakona, u procesu je izrada nužnih podzakonskih propisa. Radna skupina je napravila registar pedagoških ustanova, propise o načinima pedagoškog evidentiranja i dokumentiranja, te nadzora o radu u pedagoškim ustanovama. Najveći problem predstavlja pitanje financiranja predškolskog odgoja i obrazovanja. Problem je što po Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju troškove snose osnivatelji, odnosno općine, a jedan broj općina nema sredstava za taj program. Kako bi se prevazišli ovi problemi, u primjenu Zakona potrebno je uključiti i Ministarstvo rada i socijalne skrbi.

Sastanku su nazočili Elma Opijač i Ignacije Radić, stručni savjetnici za predškolsko i osnovno obrazovanje. Na osnovu podataka s kojima oni raspolažu na području općine Mostar registrirano je 15 vrtića. Za djecu koja nisu obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem, u osnovnim školama i vrtićima organizira se „mala škola“ (program u trajanju od mjesec dana, pred polazak djece u školu) i tim programom je, prema riječima savjetnika Radića, obuhvaćeno gotovo 100% djece (u urbanim sredinama je 100% obuhvaćenost, a u ruralnim sredinama, odnosno područnim školama jedan broj djece nije obuhvaćen tim programom, ali točne podatke nemaju). Ove „male škole“ se većinom organiziraju u travnju i trenutno nemaju podatak koliko će polaznika imati u tekućoj godini.

Prema riječima savjetnika Radića, na području Županije su osobito ugrožena djeca iz ruralnih područja i djeca neuposlenih roditelja koja nemaju nikakvu potporu zajednice. Ističe i to da je potrebno pomoći obiteljima jer „istraživanja pokazuju da dugoročno nema značajnije razlike u uspjehu između djece koja su išla u vrtić i one koja nisu bila obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem, jer je ključni čimbenik u razvoju djeteta, obitelj i sredina u kojoj su odrastali“.

Alternativni programi:

- Ima nekoliko vrtića koje su osnovale humanitarne organizacije i oni djeluju na području općine.
- SOS Kinderdorf surađuje s vrtićima u istočnom Mostaru.

5.3.7.1. MOSTAR

Mostar je najveće urbano središte u Hercegovini i peti grad po veličini u Bosni i Hercegovini u kojem živi 64.300 stanovnika. U cijeloj općini, prema procjenama Zavoda za statistiku FBiH iz 2003. godine, živi oko 110.000 stanovnika.

Aktivnosti vezane za organiziranje obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja u Mostaru još uvijek nisu zaživjele, prvenstveno zbog nepostojanja zakonske regulative ali i nedostatka financijskih sredstava, prostora i educiranog osoblja.

Ekonomska cijena vrtića na području Mostara za jedno dijete iznosi 330 KM, a roditelji plaćaju cjelodnevni boravak 160 KM, poludnevni 120 KM, skraćeni boravak 90 KM i jaslčki 190 KM. Vrtići koji su na gradskom budžetu nemaju pomoći ali u Mostaru djeluju dva vrtića, SOS Kinderdorf i Sunčani Mostar, koji imaju osigurano financiranje i koji podupiru određeni broj djece iz marginaliziranih skupina. Postoji potpora pokretnim vrtićima pa je SOS Kinderdorf-u, za potrebe realiziranja ovog programa, donirano kombi vozilo.

Roditelji čija djeca pohađaju vrtić

Pet od osam roditelja, nazočnih u ciljanoj skupini, čulo je za Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju, dok tri roditelja nisu upoznata s odredbama ovog Zakona. Informirani su u vrtiću ili kroz

razgovor s drugim roditeljima. Smatraju da je zakon nužan i značajan, jer bi podrazumijevao uključenje sve djece u predškolski odgoj i obrazovanje čime će sva djeca imati jednake mogućnosti i prilike za početak školovanja. Neki roditelji su bili zbunjeni i pomalo rezignirani smatrajući da je obvezan predškolski odgoj i obrazovanje „dodatni teret za materijalne izdatke obitelji, iako je besplatan“, i da zahtijeva dodatno angažiranje oko čuvanja djece i sl. Ne znaju ima li u Općini određenih planova za realiziranje ovog programa. Jedan je roditelj donio primjerke zakona i pročitao ih, nakon čega su se svi složili kako nema realiziranja prije usvajanja zakona na razini Županije a skeptični su i kada su u pitanju sredstva nužna za realiziranje programa. Smatraju da njihovo mišljenje nitko ne uvažava i pitaju se „ima li itko otvoren za njihova pitanja“.

Smatraju da bi se program trebao provoditi u sklopu škole, ali da s djecom rade odgajatelji, a ne učitelji i posebno su zabrinuti jer se radi o jako maloj djeci koja sada „dobijaju nove obveze“. U općini Mostar nema prikladan broj vrtića u odnosu na broj djece pa predlažu da škole stave na raspolaganje svoje slobodne prostorije u kojima bi odgajatelji provodili pripremni program za polazak u školu. Tako bi se djeca upoznala s radnim prostorom i usvojila bi pravila ponašanja u školi.

Roditelji bi se željeli upoznati s planom i programom, a očekuju da će program doprinijeti da se djeca bolje socijaliziraju, da se brže razvijaju emocionalno i spoznajno, da se naviknu na rad u skupini, da se stvore prilike da djeca mogu slobodno iznositi svoje stavove i mišljenja. Smatraju da treba u programske aktivnosti uključiti roditelje na način na koji to rade u vrtiću. Kod kuće djecu pripremaju za školu kroz svakodnevne životne situacije i razgovor, te kroz igru.

Odgajatelji

Nazočni odgajatelji, njih ukupno osam, znaju za Okvirni zakon kojim se obvezno uključuju djeca u predškolski odgoj i obrazovanje u godini pred polazak u školu. Svi se slažu da je potrebna njegova primjena prije svega jer se „primijeti razlika između djece koja nisu pohađala vrtić i one koja su pohađala vrtić“. Samim tim što županijski zakon još uvijek nije donesen, ne znaju kako će se realizirati u njihovoj općini. Smatraju kako naziv „obvezan“ zbunjuje roditelje koji dolaze do zaključka da će njihovo dijete, ako nije uključeno u pripremni program zbog nedostatka financijskih sredstava, kasnije imati određene probleme. Svi su se odgajatelji složili kako bi to trebao biti program kroz cijelu godinu, a ne samo par mjeseci pred polazak u školu, dva puta tjedno. Smatraju da je to premalo sati i prevelik razmak. Djeca trebaju neprestalno usvajati znanja, socijalizirati se i spremati se za polazak u školu. Angažiranje novog osoblja je nužno, kao i odgovarajući prostor. Smatraju da su „odgajatelji dobro educirani i školovani, prošli smo razne obuke, od „Step by Step“ pa nadalje“.

Ističu da je nužna financijska potpora od strane Ministarstva i općine, jer vrtići nemaju dovoljno sredstava za početak novog programa. Trebaju dodatna didaktička sredstva i druge nužne materijale za rad s djecom.

Kada je u pitanju suradnja s obiteljima, naglašavaju da svakodnevno razgovaraju s roditeljima i da su roditelji aktivno uključeni i informirani o radu vrtića. Kada je riječ o zrelosti djece za školu s pet i pol godina, dijele mišljenje da ona „nisu još tjelesno zreli ni za nošenje torbi niti za dugotrajno sjedenje u klupama, a mi trebamo misliti na njih i dobro procijeniti njihove mogućnosti, zato nam je jako drago da ste nas zvali i da se bar negdje čuje glas onih koji s djecom i za djecu“.

Poručuju obrazovnim vlastima da pokažu malo više odgovornosti u radu, daju malo više novca za projekte koji bi doprinijeli unapređenju predškolskog odgoja i obrazovanja kao i to da je veoma bitno da se predstavnici obrazovnih vlasti više zalažu za predškolstvo i budu svjesni važnosti uključena djece u predškolski odgoj i obrazovanje.

4.3.7.2. STOLAC

Stolac je općina u kojoj prema posljednjim procjenama živi 12.000 stanovnika.

U općini Stolac, prema podacima s kojima raspolaže Danijel Babić, suradnik u uredu gradonačelnika, još uvijek ne postoji program obveznog predškolskog odgoja i obrazovanja, a primjena Okvirnog zakona koji predviđa obvezan predškolski odgoj i obrazovanje, je moguća tek onda kada Općina bude imala sredstava za to, „kada Županija bude više financirala“. Trenutačno nema određenih planova za primjenu ovog programa. Općine nisu konzultirane za donošenje ovog Zakona. Ne raspolaže s podacima o uključenju djece, niti o očekivanim učincima ovog programa. Mišljenja je da bi program mogao biti dobar, ali je njegova izvedba problem. Kvaliteta izvedbe programa trebala bi biti evaluirana, po mišljenju suradnika Babića, od strane Upravnog vijeća vrtića. Roditelji bi trebali biti informirani preko rasprava u mjesnim zajednicama, a o kvaliteti rada od ravnatelja vrtića.

U općini Stolac radi jedan vrtić koji financira Općina, ali suradnik Babić ne raspolaže s podacima u vezi plaćanja vrtića, tko i koliko plaća boravak djece u vrtiću. Ugroženim skupinama djece bi se moglo pomoći tako što bi roditelji bili oslobođeni plaćanja boravka djece u vrtiću.

Zaključna izjava suradnika Babića je da „treba regulirati pitanje financiranja provedbe ove zakonske odredbe“.

Roditelji djece koja ne pohađaju predškolsku ustanovu

Najčešći razlozi zbog kojih djeca nazočnih roditelja, njih ukupno devet, ne pohađaju vrtić su neuposlenost roditelja, loša financijska situacija u obitelji, visoka cijena boravka u vrtiću (150 KM), „još je djece u susjedstvu koja ne idu u vrtić, pa provode zajedno većinu slobodnog vremena“. Nitko od roditelja nema informaciju o Okvirnom zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju, mogućnostima za uključivanje djece obveznim predškolskim programom, niti imaju jasan stav u vezi s tim. Nemaju podatke jesu li djeca obuhvaćena predškolskim odgojem i obrazovanjem u godini pred polazak u školu, kao ni postoje li planovi u Općini za realiziranje programa. Roditelji smatraju da su oni nemoćni da utječu na planove Općine za provedbu ovog programa. Trebaju informacije u vezi prijevoza, plaća li se ili ne, u kojem vremenskom razdoblju bi se to realiziralo. Iz izlaganja roditelja može se zaključiti da većina njih ima negativan stav prema devetogodišnjem obrazovanju, uz objašnjenje da je prerano za djecu da tako rano počnu pohađati školu. Samo nekoliko roditelja smatra da bi i roditelji trebali biti uključeni u realiziranje ovog programa. Većina roditelja ne priprema djecu za polazak u školu uz obrazloženje da će u školi naučiti sve što im je potrebno. Za bolju pripremu djeteta za polazak u školu trebaju sve vrste pomoći, a naročito financijsku.

Odgajatelji

Većina nazočnih odgajatelja koji rade u vrtiću u Stocu nisu upoznati s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju, ali su pozitivno iznenađeni ovom informacijom i podržavaju tu inicijativu, prije svega zbog nemogućnosti roditelja da plaćaju djeci boravak u vrtiću, a za djecu bi to bilo veoma važno i korisno. Pitanje je samo kako će se provedba programa financirati. U Stocu je, prema podacima s kojima oni raspolažu, veoma mali broj djece koja u godini pred polazak u školu pohađaju vrtić. Ne znaju kakvi su planovi Općine po ovom pitanju. Većina odgajatelja ima negativan stav naspram devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja uz obrazloženje da škole još nisu spremne za to i da se „najmanje gleda dobrobit djeteta“.

Svi odgajatelji su suglasni da je u ovaj program potrebno uključiti roditelje, preko radionica, seminara, u pripremi predstava i drugih manifestacija.

Djecu pripremaju za polazak u školu prema postojećem planu i programu za rad, koji je zbog uvođenja devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, djelomično izmijenjen.

Preporuka obrazovnim vlastima je da se prilikom donošenja važnih zakona i odluka konzultiraju „ljudi iz struke“.

5.3.8. ŽUPANIJA ZAPADNOHERCEGOVAČKA

U Županiji Zapadnohercegovačkoj u tijeku je donošenje Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju koji bi bio usuglašen s Okvirnim zakonom. Međutim, prema riječima Mirele Vukoja, stručne savjetnice za predškolski odgoj u Ministarstvu obrazovanja, znanosti, kulture i športa, izrada određenih planova i strategija još nije uslijedila. Najveća poteškoća je nedostatak sredstava, a neke od mogućnosti za prevazilaženje ovog problema su uključenje roditelja i angažiranje nevladinih organizacija. Dodatni problem predstavlja i prijevoz djece kao i pitanje trebaju li se programi organizirati u mjestu stanovanja djece ili omogućiti djeci da „upoznaju širu zajednicu i drugu djecu, izvan njihovog mjesta stanovanja“, ističe savjetnica Vukoja.

Izrada programa nije počela, ali je, prema njezinim riječima, važno da u taj proces budu uključeni svi zainteresirani, kao i da se osigura prikladno osoblje i dodatna obuka odgajatelja za neke poglede rada koji su specifični, te prostor i didaktička sredstva primjerena uzrastu. Program treba omogućiti i aktivnosti koje bi se odvijale u zajednici (posjeta kazalištu, knjižnici, športske aktivnosti,...)

Trenutačno, broj vrtića na području Županije raste i u posljednjih pet godina otvoreno je šest novih vrtića a niti jedan nije zatvoren.

5.3.8.1. ŠIROKI BRIJEG

Općina Široki Brijeg broji oko 26.000 stanovnika, dok u samom središtu živi oko 10.000 stanovnika.

Roditelji čija djece pohađaju vrtić

Roditelji nisu upoznati s Okvirnim zakonom i njihova mišljenja su donekle podijeljena. Većina roditelja se slaže s tim da je to važno za djecu, ali naglašavaju nepostojanje prikladnih uvijeta, posebno za organiziranje predškolskog odgoja i obrazovanja osobito za djecu koja žive u ruralnim sredinama i naglašavaju opterećenje roditelja koji ne mogu odvojiti vrijeme da odvedu djecu u vrtić/školu. Pojedini roditelji smatraju da ovi programi dodatno prave razlike između djece iz gradskih i seoskih sredina.

Na pitanje što bi oni poduzeli, početne reakcije roditelja su da oni ne mogu utjecati na trenutačno stanje. Međutim, javljaju se i mišljenja da je „najlakše ne činiti ništa“ i da postaje veoma značajno da se roditelji udružuju. Roditelji bi željeli biti uključeni u „savjet roditelja“, da se educiraju i dobiju savjete stručnjaka iz oblasti odgoja i obrazovanja djece.

Osnovna očekivanja roditelja, kada je u pitanju priprema djece za školu, su da ona nauče da budu nesebična, da dijele i surađuju s drugom djecom, komuniciraju i pomažu, da steknu rutine i navike. Od odgajatelja očekuju da se posvjetе djeci, prepoznaju kako je svako dijete jedinstveno, posebno i nadareno za nešto, da svako dijete „voli biti pohvaljeno“, te da i same budu vedre i nasmijane.

Odgajatelji

Odgajatelji koji rade u vrtiću u Širokom Brijegu upoznati su i podržavaju organiziranje obveznog predškolskog programa za svu djecu, s tim da ono bude organizirano u vrtiću s iskusnim odgajateljima.

Problemi su slični kao i na drugim područjima i odnose se na nedostatak prostora, financiranje, pitanje prijevoza djece, ali i nedostatak stručne pomoći u radu s djecom (logoped, pedagog, psiholog). Odgajatelji smatraju da djeca koja su pohađala vrtić imaju više uspjeha i lakše se prilagođavaju školskim obvezama, što su i iskustva iz donedavno organiziranog tromjesečnog pripremnog programa za djecu.

Smatraju da je važno uključiti roditelje u rad vrtića ali nemaju dovoljno potpore i financijskih sredstava za realiziranje radionica a problem predstavlja i to da se ovome često roditelji ne žele odazvati.

5.3.9. ŽUPANIJA SARAJEVO

Provedba zakonskih članaka o obveznom predškolskom odgoju i obrazovanju je, na području Županije Sarajevo počela 01.11. 2010. godine. Do sada je u ovaj program uključeno preko 2427 djece, a planira se stopostotno uključenje sve djece u godini pred polazak u školu s područja županije. U narednoj školskoj/pedagoškoj godini, prema riječima Ismete Brajlović, stručne savjetnice za predškolski odgoj i obrazovanje u Pedagoškom zavodu, očekuje se upis oko 4000 djece.

Program se realizira u 28 vrtića JU „Djeca Sarajeva“, te u 28 osnovnih škola na područjima na kojima nema predškolskih objekata, i u tri ustanove za posebni odgoj. Program je pripremila Radna skupina (savjetnik za predškolski odgoj, pedagog iz predškolske ustanove i predstavnik Ministarstva) koju je imenovao resorni ministar.

Obvezno pohađanje ovog programa je planirano jedan dan u tjednu, u trajanju od četiri (4) sata po trideset (30) minuta (ukupno 120 minuta). Program je besplatan i predviđen je za svako dijete koje 01. rujna puni 5 godina života.

Ministarstvo obrazovanja i nauke je osiguralo dva jednodnevna seminara za stručne djelatnike koji će raditi s djecom i izvršilo izbor 21 profesora i nastavnika predškolskog odgoja koji su angažirani za provedbu programa.

Trenutačno se u procesu izrade nalaze različiti podzakonski akti koji trebaju biti usklađeni s važećim županiskim Zakonom i Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju u BiH (pedagoški standardi i norme...).

5.3.9.1. NOVI GRAD

Prema posljednjim statističkim podacima općinske Službe za opću upravu, na području općine Novi Grad trenutno živi oko 140.000 stanovnika.

Fahra Zvizdić, viša stručna suradnica za poslove obrazovanja i predškolskog odgoja u Službi za gospodarstvo, obrazovanje, kulturu, šport i informiranje općine Novi Grad, na samom početku intervjua naglašava nepostojanje zakona kojima se regulira uloga lokalne zajednice u organiziranju predškolskog odgoja i obrazovanja. Kako navodi, zakonski program tu problematiku tretiraju na razini županija, „iako je Zakonom o lokalnoj samoupravi još prije tri i pol godine planirano da osnovno i predškolsko obrazovanje prijeđe u ingerencije lokalne zajednice“. Općina ima i prostor i kapacitete za primjenu Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju, ali smatra da je kvalitetno stručno osoblje presudno za postizanje učinka.

U Općini su osobito zabrinuti za osiguranje uključenja djece iz ugroženih kategorija, ali precizne podatke nemaju. Međutim, Općina ulaže dosta sredstava i napora kako bi pomogla djeci, pa je, uz potporu UNICEF-a, otvoren Dnevni centar za djecu koji pruža potpora djeci i obiteljima.

Roditelji čija djeca pohađaju obvezan predškolski program

Nakon prvobitnog nesnalaženja, zbunjenosti i nezadovoljstva, prvenstveno načinom informiranja i početka obveznog predškolskog programa u Županiji Sarajevo, većina roditelja je prepoznala korist i značaj ovakvog programa za njihovu djecu. Smatraju da je upis protekao bez prevelikih problema ali da je „cjelokupno organiziranje bilo loše“ i da su ih „isprepadali da je obvezno“ i da će biti novčano kažnjeni ako ne upišu dijete, što ih je pomalo zabrinulo.

Pored nedovoljno informacija o načinu upisa i realiziranju, roditelji nisu obaviješteni o samom programu, sadržajima i načinu rada s djecom. Naglašavaju značenje druženja djece s vršnjacima, kao i utjecaj predškolskog odgoja i obrazovanja na njihovo osamostaljivanje i privikavanje na obveze, a njihove brige hoće li se dijete uklopiti, „jer se radi o petogodišnjacima“, sad su mnogo manje. Zadovoljni su radom odgajateljica i primjećuju uloženi trud, veću otvorenost i komuniciranje kod djece. Naglašavaju da djeca rado idu u vrtić i jedva čekaju dan kada će se družiti s vršnjacima.

S druge strane, roditelji nisu zadovoljni uvjetima u kojima se odvija program, kao i trajanjem. Svi su jedinstveni u tome da je dva sata prekratko i da bi se ovakvi sadržaji za djecu trebali organizirati više puta tjedno.

Odgajatelji

Odgajatelji koji su sudjelovali u fokus skupini su izuzetno zadovoljni činjenicom da se počelo s primjenom Okvirnog zakona na području Županije Sarajevo, i smatraju da će uvođenje obveznog predškolskog programa donijeti korist i djeci i obiteljima kao i školi i društvu u cjelosti, osobito kada se ima u vidu iznimno veliki broj djece koji nikada nije pohađao nikakav predškolski program.

Većina odgajatelja nema nikakvo ili ima kratko pripravničko iskustvo u radu s predškolskom djecom. Smatraju da im posebna obuka nije nužna, ali da bi zato trebalo s pripremanjima krenuti ranije i u to uključiti i roditelje. Predlažu da se iskustva iz ove godine rabe tako što bi sljedeće godine sastanci i seminari za roditelje mogli biti realizirani već u lipnju ili srpnju.

Kada je u pitanju program rada, smatraju da je prilagođen mogućnostima djece ali da je preobiman pa ga prilagođavaju raspoloživom vremenu, koje pak smatraju prekratkim. Poteškoće predstavljaju i neprikladno uređeni prostori, neprimjeren namještaj, zabrane da se po zidovima postavljaju dječiji radovi, osobito u školama i sl.

Kada su u pitanju roditelji, odgajatelji smatraju da je njihova uloga veoma važna ali da nisu dovoljno informirani o tome što mogu i trebaju očekivati o ovog programa, očekuju da djeca „nauče slova i čitati“. Zadovoljni su suradnjom s roditeljima i redovito s njima komuniciraju, pripremajući različite materijale i prateći napredak djece.

Kada je u pitanju napredak djece, smatraju da su početni problemi vezani za odvajanje od roditelja i samostalnošću, sada prevaziđeni. Djeca rado dolaze i žele ostati duže, ali problem ponekad predstavlja kasni termin jer djeca znaju biti pospana i dekoncentrirana, pa bi pomjeranje u jutarnje sate i produženje programa na tri sata poboljšalo situaciju.

Odgajatelji su izrazili negodovanje osobnim statusom i načinom prijema od strane ostalih kolega/ica u predškolskoj ustanovi, naglašavajući da bi željeli da „postoje natječaji da preko njih dođemo do posla i da naš posao bude cjenjeniji. Želimo da budemo prijavljeni da bi nam tekao staž i mi ćemo s djecom raditi, samo nam trebaju prilagoditi uvijete“.

5.3.9.2. NOVO SARAJEVO

Na području općine Novo Sarajevo, koja broji oko 74.000 stanovnika, prema riječima Fahrudina Zolote, stručnog savjetnika za obrazovanje, oko 130 djece pohađa obvezni predškolski odgoj i obrazovanje u četiri osnovne škole, ali nema uvida u broj djece koja su uključena u program u sklopu Javne ustanove “Djeca Sarajeva“. Smatra da bi sva djeca trebala biti uključena u program i da uvjeti na području općine postoje. Jedna od prepreka je Zakon o lokalnoj samoupravi.

Kada je riječ o uključenju djece iz ugroženih skupina, kaže da nemaju preciznih podataka o broju djece i njihovim potrebama. Općina Novo Sarajevo, prema riječima savjetnika Zolote, pokušava osigurati prijevoz i pristup ovim programima za djecu iz ruralnih sredina u skladnosti s Zakonom o lokalnoj samoupravi.

Roditelji

Roditelji s područja općine Novo Sarajevo imaju slična iskustva s roditeljima s područja općine Novi Grad. O obveznom predškolskom programu su uglavnom informirani preko medija, web stranice Ministarstva i od poznanika. Smatraju da su informacije bile nedovoljne pa tako mnogima nije bilo jasno koliko traje program, koliko će djece biti u skupini, što su ciljevi, koje će sadržaje raditi i sl.

Iako su izrazili zadovoljstvo radom odgajatelja, željeli bi biti više uključeni u rad i dobiti povratne informacije o napretku djeteta, ponašanju i dr. Većina roditelja ove skupine smatra da bi bilo dobro da je program organiziran u prostorima škole, kako bi se djeca bolje privikla i pripremila za početak osnovnog obrazovanja. Slažu se da bi trajanje trebalo biti duže a rad s djecom češće organiziran, kao i da prostor treba biti bolje opremljen i prilagođen uzrastu djece. Smatraju da bi aktivnosti trebale biti prije podne.

Odgajatelji

Ciljanu skupinu odgajatelja koje rade na području općine Novo Sarajevo, sačinjavalo je osam odgajatelja koji rade s djecom u godini pred polazak u školu (koja nisu obuhvaćena cjelovitim predškolskim programom) većinom pripravnika ili s nekoliko godina staža stečenog u privatnim ustanovama. Većina odgajatelja radi s 90 do 150 djece raspoređenih u više skupina na različitim lokalitetima.

Vač na samom početku, odgajatelji su ukazali na neke prepreke i poteškoće kada je u pitanju primjena Okvirnog zakona u Županiji Sarajevo. Prvi i često spominjani problem je način pravovremenog i prikladnog informiranja roditelja. Iako veoma zainteresirani za program, pojedini roditelji tek sada upisuju djecu, nemaju dovoljno informacija ni o samom programu, načinu rada i dr. Mnogo vremena se provodi kako bi se roditeljima, koji očekuju da djeca nauče čitati i pisati, objasnila prava svrha i ciljevi ovog programa.

Drugi problem predstavlja termin i trajanje boravka djece. Naime, odgajatelji koji su radili u prijednevnom terminu primjećuju znatnu razliku u ponašanju djece u odnosu na kasni, popodnevni termin. Također smatraju da je, s obzirom na veliki broj djece, dva sata tjedno prekratko vrijeme kako bi se na prikladan način pratio razvoj djece i reagiralo na njihove potrebe i interesiranja, posebno u relativno lošim uvjetima uz minimalno razvojno primjerenog materijala.

Prostor za same odgajatelje i mesto za odlaganje dječijih radova i potrebnih materijala nije osigurano, pa se i oni i djeca katkad osjećaju kao da ne pripadaju tom prostoru i kao da su „podstanari“. Sanitarni čvorovi, namještaj i drugi prostori u školi nisu prikladno pripremljeni za ovaj uzrast pa ih djeca ne mogu samostalno rabiti, što dodatno otežava rad odgajatelja jer nemaju nikoga da brine o ostaloj djeci ukoliko neko dijete mora u toalet.

Seminar koji je organiziran prije početka rada smatraju samo uvodom i nedovoljnom pripremom kako bi se analizirale i unaprijedile sve specifičnosti ovakvog programa.

Nakon svega 16 sastanaka s djecom, odgajatelji ipak primjećuju napredak kod djece, posebno u osamostaljivanju i razvijanju društvenih vještina. Primjećuju da dosta djece ima probleme u razvoju govora, a samo do sada su identificirali oko 120 djece kojima je potrebna potpora logopeda (kojeg nemaju).

Stručna potpora koja je osigurana za ovu djecu i obitelji ali i odgajatelje je nedovoljna, jer jedan pedagog radi na 107 skupina djece. Potrebno je poboljšati i suradnju sa školama u kojima se realizira obvezni predškolski odgoj i obrazovanje, posebno s ravnateljima koji „ovu djecu ne posmatraju kao svoje sutrašnje učenike“ već se „osjeća negativna energija prema djeci“.

Suradnja s vrtićima je katkad neprikladna, jer su odgajatelji koji rade u obveznom predškolskom odgoju i obrazovanju angažirani po ugovoru s Javnom ustanovom „Djeca Sarajeva“, pa se doživljavaju kao „stranci“. Odgajatelji iz vrtića katkad ne žele dijeliti materijale s njima jer ih i sami imaju premalo.

Kako što smo već napomenuli, svaki od odgajatelja radi s 90 – 150 djece, neki čak i s po pet skupina, i za svaku skupinu imaju zaseban dnevnik koji je potrebno detaljno voditi. Ukupno 21 odgajatelj radi s 3.000 djece. Nemaju zamjenu pa im je veoma teško kada moraju na bolovanje i sl., ali su oni zamjena odgajateljima kada je to nužno, pa se osjećaju „omalovaženo i necijenjeno“. Kako se rad odvija nakon radnog vremena vrtića, često im „ne dozvoljavaju da uđu prije 17.00“, ne daju roditeljima da uđu u predvorje „da ne bi prljali“, jer tada nema drugog osoblja i „sve same moraju čistiti“. Zabrinute su zbog odnosa prema njima i često se osjećaju „neprihvaćeno“.

5.3.10. HERCEGBOSANSKA ŽUPANIJA

Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju je, na području Hercegbosanske županije, usvojen krajem 2009. godine i usuglašen s Okvirnim zakonom. Međutim, kako navodi pomoćnik ministra za obrazovanje, Mato Križanac, ništa više od toga nije odrađeno po pitanju obveznog predškolskog programa. U Županiji nemaju savjetnika za predškolstvo, kao ni inspektora koji bi pratio program rada i rad u predškolskim ustanovama. Ističe da se određene aktivnosti realiziraju kada je u pitanju uključenje djece s posebnim potrebama u institucionalni odgoj i obrazovanje. Na razini Ministarstva nemaju dovoljan broj uposlenih, kao ni financijskih sredstava, što je dovoljan pokazatelj općeg stanja u ovom području.

5.3.10.1. LIVNO

Livno je po veličini vodeći grad, kao i kulturno, političko, upravno, zdravstveno i prosvjetno središte Županije u kojem živi oko 10.000 stanovnika, dok na području općine živi oko 32.000. U Livnu djeluje jedan dječji vrtić. Predstavnik Općine Livno, Damir Tadić, suradnik za društvene djelatnosti, upoznat je s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Smatra da „županije donose zakone a da prethodno ne konzultiraju osnivatelje vrtića - općine“. Na razini Županije u Livnu postoje tri vrtića kojima općine pomažu a za primjenu ovog Zakona ne mogu osigurati financiranje niti osigurati infrastrukturu na područjima u kojima nema vrtića i škola. Više od polovine školskih objekata se nalazi u selima gdje bi trebalo organizirati obvezno uključenje djece u predškolski odgoj. Smatra da za primjenu ovog Zakona nisu spremni i da se samo „improvizira“, kao i s primjenom devetogodišnjeg obrazovanja. Oni će podržati ovu odredbu Zakona u onolikoj mjeri koliko im dozvoli financijska situacija.

Roditelji čija djeca pohađaju i roditelji čija djeca ne pohađaju vrtić

Nitko, od ukupno osam nazočnih roditelja, nije upoznat s Okvirnim zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju. Svi smatraju da djecu prije polaska u školu treba uključiti u predškolski odgoj i obrazovanje. Roditelji čija djeca pohađaju vrtić primjećuju pozitivne rezultate kod svoje djece, otvorenija su, socijalizirana, „barataju sa slovima i brojevima“, jednostavno su na neki način spremnija za školu. Ostali bi željeli uključiti svoju djecu u vrtiće ali nemaju uvjeta, majke ne rade, nemaju sredstava, a ukoliko se počne s primjenom Zakona svakako će rado uključiti djecu u predškolski program.

Odgajatelji

Nazočni odgajatelji, njih ukupno 12, koji rade u dječjem vrtiću "Pčelice" u Livnu, poznati su s Okvirnim zakonom, podržavaju ga, smatraju da treba više informirati roditelje i „alarmirati javnost“, te tražiti financijsku potporu od ustanova koje financiraju ovo područje. Trebalo bi se založiti da se što više djece iz ruralnih područja uključi u predškolski odgoj, zapravo da sva djeca imaju mogućnost pristupa predškolskom odgoju, kako ne bih imali problema tijekom polaska u školu.

Prostor u kojem djeca borave se treba kvalitetno urediti, program rada prilagoditi uzrastu djece i uključiti stručni tim u rad s djecom, jer je njihovo dosadašnje iskustvo pokazalo da djeca koja se prvi put susreću s predškolskim odgojem i obrazovanjem pokazuju veliki interes za zajedničke igre i aktivnosti.

6. ANEKSI

Aneks 1: Tabelarni prikaz: broj rođene djece (demografski podatci), djece koja pohađaju neki od programa u godini pred polazak u školu i broj djece koja su se upisala prvi razred u školskoj 2009./10. godini u svim općinama koje sudjeluju u istraživanju.

OPĆINE	Djeca rođena 2006.	Djeca u nekom od predškolskih programa (uzrast 5- 6 godina)	Upisani u školu 2009./10.	Broj predškolskih ustanova
REPUBLIKA SRPSKA				
1. Banja Luka	2004	404	1619	21
2. Bijeljina	964	157	1067	4
3. Bileća	109	28	108	1
4. Derventa	203	28	245	1
5. Doboj	563	50	641	2
6. Foča	157	29	148	2
7. Gradiška	442	55	456	3
8. Kotor Varoš	194	20	222	1
9. Laktaši	388	103	375	2
10. Lopare	89	45	99	1
11. Novi Grad (RS)	199	22	190	1
12. Prijedor	609	208	618	4
13. Rudo	28	0	66	-
14. Sokolac	106	23	106	1
15. Srbac	253	15	171	1
16. Srebrenica	56	25	88	1
17. Trebinje	370	177	295	5
18. Ugljevik	123	30	131	1
19. Višegrad	65	45	76	1
BRČKO DISTRIKT				
20. Brčko	620	600		1
FEDERACIJA BIH				
Unsko-sanska županija				
21. Bihać	564	110	616	6
22. Sanski Most	325	41	290	1
Posavska županija				
23. Odžak	134	30	135	1
Tuzlanska županija				
24. Tuzla	2011	270	942	12
25. Srebrenik	455	74	476	1

Zeničko-dobojska županija				
26. Visoko	376	100	415	1
27. Zenica	1105	100	145	9
Bosansko-podrinjska županija				
28. Goražde	190	62	192	2
Županija Središnja Bosna				
29. Busovača	216	15	193	1
30. Bugojno	317	30	309	1
31. Jajce	255	26	261	1
32. Kiseljak	183	12	250	2
33. Novi Travnik	259	31	235	1
34. Vitez	284	32	355	1
Hercegovačko-neretvanska županija				
35. Mostar	971	300	1023	13
36. Stolac	100	20	82	1
Županija Zapadnohercegovačka				
37. Široki Brijeg	283	30	347	1
Županija Sarajevo				
38. Novi grad	1107	300 ¹¹	1117	6
39. Novo Sarajevo	605	200 + 130	581	5
Hercegbosanska županija				
40. Livno	224	70	278	3

U tabeli su prikazani dostupni podatci o broju djece rođene 2006. godine u pojedinačnim općinama, koja bi ove godine trebala pohađati obvezni predškolski odgoj i obrazovanje, broj djece koja su obuhvaćena cjelodnevnim programima u vrtićima ili nekim od modela predškolskog odgoja i obrazovanja u godini pred polazak u školu. Radi uporedbe, prikazan je i broj djece koja su u pojedinačnim općinama upisala prvi razred u školskoj 2009./10. godini.

Napomena: Iako se radi o podacima preuzetim iz zvaničnih dokumenata zavoda za statistiku, zbog neujednačene metodologije, vrste podataka i drugih odstupanja, ne možemo tvrditi da su svi podatci potpuno precizni i relevantni za ovo analiziranje. Ovi podatci služe isključivo u svrhu procjene stanja i potreba u području uključenja djece obveznim predškolskim odgojem i obrazovanjem na različitim područjima.

¹¹ Podatak se odnosi samo na redovne vrtičke programe u JU „Djeca Sarajeva“

Aneks 2: Tabela prikaz predstavnika ministarstava i općina, te broja ispitanika po općinama

Napomena: Funkcije navedene u tabeli odnose se na vrijeme kada je intervju obavljen

	Predstavnici općina	Roditelji čija djeca:		Odgajatelji	Total
		pohađaju vrtić	ne pohađaju u vrtić		
REPUBLIKA SRPSKA:	Mr Nataša Cvijanović , viši stručni suradnik za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje, Ministarstvo prosvjete i kulture				
1. BANJA LUKA	Ljubinka Dragojević samostalni stručni suradnik za nauku i obrazovanje	11	0	11	23
2. BIJELJINA	Nada Babić , djelatnica Odsjeka za društvene djelatnosti	6	0	4	11
3. BILEĆA	Milivoje Radovanović , samostalni stručni suradnik za kulturu i predškolski odgoj i obrazovanje	8	0	6	15
4. DERVENTA	Biljana Đuras , predstavnik Općine	4	0	8	13
5. DOBOJ	Gordana Perić , suradnik iz oblasti obrazovanja, nauke, informatike i kulture	4	2	6	13
6. FOČA	Petko Ivanković , samostalni stručni suradnik za društvene djelatnosti	5	1	5	12
7. GRADIŠKA	Dragana Grahovac , ravnateljica Javne ustanove za predškolsko vaspitanje i obrazovanje djece „Lepa Radić“	8	0	8	17
8. KOTOR VAROŠ	Enisa Božičković , predsjednica Skupštine općine	12	0	7	20
9. LAKTAŠI	Milan Gvozderec , suradnik za privredu i društvene djelatnosti	8	0	8	17
10. LOPARE	Ljiljana Savić-Kerović , suradnik za lokalno-ekonomski razvoj	4		5	10
11. NOVI GRAD (RS)	Borivoje Japundža , suradnik za obrazovanje u Odjeljenju za društvene djelatnosti	9	0	5	15
12. PRIJEDOR	Olivera Rosić , suradnica u Odjeljenju za društvene djelatnosti	4	0	9	14
13. RUDO	Rađen Bogdan , djelatnik u Općini	6	0	3	10
14. SOKOLAC	Mira Sarić , samostalni stručni suradnik za oblast obrazovanja i odgoja iz Odjeljenja za privredu i društvene djelatnosti	0	8	5	14
15. SRBAC	Vladislav Ilić , samostalni stručni suradnik za društvene djelatnosti	0	8	8	17
16. SREBRENICA	Mela Karić , stručna suradnica za obrazovanje i socijalna pitanja	0	7	8	14
17. TREBINJE	Stojanka Misita , šefica Odsjeka za privredu i društvene djelatnosti	0	8	10	19
18. UGLJEVIK	Rajka Nikolić , stručni suradnik za obrazovanje u Odjeljenju za privredu i društvene djelatnosti	7	0	4	12

19. VIŠEGRAD		9	0	8	17
BRČKO DISTRIKT	Mara Matkić, Odjel za obrazovanje, šef pododjela za predškolsko i osnovno obrazovanje				
20. BRČKO		8	0	7	16
UNSKO-SANSKA ŽUPANIJA					
21. BIHAĆ	Dario Jurić, savjetnik za kulturu i sport	7	0	10	18
22. SANSKI MOST	Said Ramić, viši stručni suradnik za sport i kulturu	7	0	8	16
POSAVSKA ŽUPANIJA					
23. ODŽAK	Marko Barukčić, referent za društvene djelatnosti	5			6
TUZLANSKA ŽUPANIJA	Elmir Tukić, viši stručni suradnik u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta				
24. TUZLA	Ernesa Mešić i Mirela Vrabac, Odjel za obrazovanje	7	0	8	17
25. SREBRENİK	Nihad Mehmedović, prestavnik Općine	0	6	4	11
ZENIČKO- DOBOJSKA ŽUPANIJA	Sefedin Hodžić, stručni suradnik za predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje u Ministarstvu za obrazovanje, nauku, kulturu i sport				
26. VISOKO	Hasan Šehinović, šef Odsjeka društvenih djelatnosti	4	2	8	15
27. ZENICA	Fata Srebrenica, stručna suradnica za obrazovanje i informisanje	6	0	5	12
BOSANSKO-PODRINJSKA ŽUPANIJA					
28. GORAŽDE	Sanid Zirak, zamjenik načelnika Općine	5	0	7	13
ŽUPANIJA SREDIŠNJA BOSNA	Ivica Augustinović, viši stručni suradnik za predškolsko i osnovno obrazovanje u Ministarstvu prosvjete, znanosti, kulture i športa				
29. BUGOJNO	Sead Karahodžić, pomoćnik načelnika Općine	0	8	5	14
30. BUSOVAČA	Željka Vujica, Služba za opću upravu, društvene djelatnosti i braniteljsko-invalidsku skrb	1	4	7	13
31. KISELJAK	Marica Pušić, šefica Odjela za socijalnu skrb	3	0	7	11
32. JAJCE	Fikret Čančar, pomoćnik načelnika za društvene djelatnosti	0	10	6	17
33. NOVI TRAVNIK	Nela Levarda, šefica Odsjeka za društvene djelatnosti i menadžer Centra za usluge građanima	0	5	6	12
34. VITEZ	Katica Radman, stručna suradnica za prosvjetu, sport, kulturu, informisanje i udruge građana	5	0	8	14

HERCEGOVAČKO- NERETVANSKA ŽUPANIJA	Enes Hasanagić , pomoćnik ministra, Elma Opijač , Ignacije Radić , savjetnici za predškolsko i osnovno obrazovanje Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa/ Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta				
35. MOSTAR	Smilja Drinovac , djelatnica Odjela društvenih djelatnosti	8	0	10	20
36. STOLAC	Danijel Babić , djelatnik u Općini	0	9	8	18
ŽUPANIJA SARAJEVO	Ismeta Brajlović i Vahid Mulić , savjetnici u PPZ KS				
37. SARAJEVO – NOVI GRAD	Fahra Zvizdić , viši stručna suradnica za obrazovanje	10		9	20
38. NOVO SARAJEVO	Fahrudin Zolota , stručni savjetnik za obrazovanje	7		8	16
ŽUPANIJA ZAPADNO- HERCEGOVAČKA	Mirela Vukoja , stručna savjetnica za predškolski odgoj u Ministarstvu prosvjete, znanosti, kulture i športa				
39. ŠIROKI BRIJEG		6	0	8	15
HERCEGBOSANSKA ŽUPANIJA	Mato Križanec , pomoćnik Ministra				
40. LIVNO	Damir Tadić , suradnik za društvene djelatnosti	5	3	12	21

Aneks 3: Popis sudjelovatelja obuke

IME I PREZIME	OPĆINA	ORGANIZACIJA	FUNKCIJA
1. Admir Hadžikadunić	Sarajevo	UG „Udruženje profesora i stručnih lica u oblasti sporta i tjelesnog odgoja“	suradnik
2. Nafija Koričić	Bihać	JU „Dječiji vrtić“ Bihać	ravnateljica
3. Irma Purković	Zenica	OŠ „Musa Ćazim Ćatić“	nastavnica
4. Staka Nikolić	Banja Luka	Republički pedagoški zavod	inspektorica i stručna savjetnica za predškolski odgoj i obrazovanje
5. Milan Ljubojević	Brčko Distrikt	Pedagoška institucija Brčko Distrikt	savjetnik za predškolsko i osnovno obrazovanje
6. Jasna Jovičić	Brčko Distrikt	Obdanište- zabavište „Naša djeca“ Brčko	ravnateljica
7. Miljka Marić	Laktaši	JU Centar za predškolsko vaspitanje i obrazovanje	ravnateljica
8. Mirela Vukoja	Široki Brijeg	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Zapadnohercegovačke	stručna savjetnica za predškolski odgoj
9. Ljiljana Dilber	Tomislav-Grad	Dječiji vrtić, Tomislav-Grad	ravnateljica
10. Dražena Vrgoč	Livno	Dječiji vrtić „Pčelice“, Livno	ravnateljica
11. Antonija Međugorac	Grude	Dječiji vrtić „Sunce“, Grude	ravnateljica
12. Ivana Galić	Mostar	Filozofski fakultet Mostar	studentica
13. Branka Miljuš	Gacko	Dječiji vrtić Gacko	ravnateljica
14. Jovanka Bakmaz	Trebinje	Dječija igraonica „Ciciban“, Trebinje	ravnateljica
15. Vladana Ninić	Tuzla	Amica Educa	defektolog terapeut suradnik
16. Ivica Augustinović	Travnik	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa Županije Središnja Bosna	stručni suradnik
17. Džanan Šejla	Bugojno	Treća osnovna škola Bugojno	pedagoginja
18. Ramiz Nurkić	Tuzla	Pedagoški zavod, Tuzla	savjetnik za obrazovanje
19. Dženana Zolota	Sarajevo	RTV BiH	reporterka
20. Edina Hodžić	Zenica	JU Predškolski odgoj i obrazovanje Zenica	ravnateljica
21. Ismeta Brajlović	Sarajevo	Prosvjetno Pedagoški zavod Sarajevo	stručna savjetnica
22. Hašima Ćurak	Sarajevo	JU „Djeca Sarajeva“	odgajateljica